Joško Božanić
Komiža

POSLOVICE OTOKA VISA
PAREMIOLOŠKE I STILISTIČKE INTERPRETACIJE, KORPUS I LEKSIK

UDK: 811.163,42'282(497.5)(210.7Vis):398
Rukopis primljen za tisak 10.10. 2018.
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Autor je iz svoje zbirke paremiologizama otoka Visa, koje je skupljao u sklopu svog istraživanja usmene predaje otoka Visa, izabrao poslovice kao najsažetiji jezični oblik kojim se u organskoj ljudskoj zajednici insularnog prostora otoka Visa čuva i usmeno prenosi među generacijama pučka filozofija spoznaje o životu, o odnosima među ljudima, o prirodnim pojavama, o ritmu meteorološkog vremena, o rodnim odnosima, o iskustvu rada ribarskog i težačkog posla, o smislu čovjekove egzistencije, o odnosu čovjeka prema transcendentnom iskustvu. Takvi proverbijalni iskazi vrlo su ekspresivni zbog sažetosti izraza i potrebe njihovih kreatora da iskaz bude pamtljiv, da uđe u kolektivnu memoriju i ondje trajno ostane kao opomena, kao memento proživljena iskustva ovjerena u životnoj praksi i kao spoznaja univerzalno primjenjiva. Ta misao znade koji put dosegnuti filozofsku lucidnost spoznaje životnih fenomena sagledanih u procesu, u promjenjivosti okoline i relacija u čovjeku samome i njegovoj okolini, društvenoj i prirodnoj. Ujedno ti pučki

proverbiji otkrivaju u najsažetijoj jezičnoj formi životnu mudrost neškolovana puka, njegovu vezanost za iskustvo prethodnih generacija, njegovo povjerenje u kontinuitet i smisao međugeneracijske povezanosti te smisao čuvanja naslijeđena znanja kao vrijednosti bitne za opstanak. Poslovice otkrivaju i istančan osjećaj za jezičnu kreativnost u mikrostilističkim formacijama proverbijalnog izraza, što je autoru izazov i za stilističku interpretaciju.

Ključne riječi: *poslovica; dijalekt; filozofija; otok Vis; usmena predaja; stilistika*

1. UVOD

Moje istraživanje usmene predaje koje sam započeo na otoku Visu 1968. i traje do danas, već pedeset godina, rezultiralo je i usputnim bilježenjem poslovica i drugih paremioloških vrsta. Do sada one nisu bile u fokusu mog istraživanja pa izbor tih poslovica ovom prilikom prvi put objavljujem. Okupljene na jednome mjestu one zavrjeđuju interpretativni pothvat jer je u njima koncentrirano iskustvo niza generacija, koje je nastajalo u životnoj svakodnevici i prenosilo se mlađima kao pouka važna za snalaženje u životnim prilikama koje od pojedinca traže optimalan odgovor.

Pristupajući izboru poslovica otoka Visa, odabrao sam poslovice čija mi interpretacija može ponuditi sagledavanje filozofske naravi ovih sažetih i poetski oblikovanih iskaza proisteklih iz životne prakse koja se oslanja na iskustvo koje nadilazi granice iskustva jedne pojedinačne ljudske egzistencije i naslanja se na iskustvo predaka koje se prenosi usmenom predajom upravo zbog toga što u sebi sadrži univerzalne vrijednosti. Mnoge od tih poslovica nadilaze pojedinačni krug iskustva i interesa te korespondiraju s univerzalnim ljudskim iskustvom.

Prilikom skupljanja facendi (usmene humorističke, nefikcionalne priče otoka Visa) zabilježio sam i niz poslovica koje sam slušao od kazivača.[1] Radeći na tekstu o vremenskoj prognozi komiških ribara, također sam mogao izdvojiti velik broj poslovica koje govore o iskustvu predviđanja meteorološkog vremena.[2] Više po-

[1] J. Božanić, *Komiške facende. Stilistika i poetika uamene nefikcionalne priče Komiže*, Književni krug, Split, 1992.; J. Božanić, *Viški facendijer. Stil, leksik, svijet facende otoka Visa dvadesetoga stoljeća*, Književni krug, Split, 2015.

[2] J. Božanić, *Lingua halieutica. Ribarski jezik Komiže*, Književni krug, Split, 2011.

slovice najviše sam slušao i bilježio od pokojnog Androta Rokita Fortunatota iz Visa prilikom suradnje u njegovu radu na rječniku viškoga govora koji sadrži velik korpus viških poslovica.[3] Mnoge sam poslovice zapisao po sjećanju iz kazivanja moga djeda Jozota Božanića Pepeta čije je kazivanje obilovalo svim vrstama paremiologizama.

Bilježenjem poslovica na otoku Visu, koliko je meni poznato, nije se, osim mene, bavio nitko i stoga su one bile osuđene na zaborav da ih nisam zabilježio dok je to još bilo moguće. Naime, zanimanje mlađih generacija za usmenu predaju naglo je oslabjelo jer su se pojavili drugi izvori znanja te je kolektivna memorija lokalne zajednice postala nezanimljiva kao izvor znanja, iskustva i životne mudrosti važne za opstanak. Čak i one poslovice koje su upamćene, postale su teško razumljive mlađima, ne samo zbog jezične barijere već i zbog velikih društvenih promjena i sustava društvenih vrijednosti.

U takvoj situaciji smatram važnim svojim interpretacijama odabranih poslovica otoka Visa pokazati vrijednost dijalektičkog načina razmišljanja neobrazovanog puka, usmenih kazivača koji su u ovoj najkraćoj formi iskaza, u poslovicama, sažimali svoja iskustva, uočavali društvene odnose i duboke spoznaje o smislu života te oblikovali te spoznaje lapidarnim i poetski zgusnutim i skladnim proverbijalnim iskazom lako pamtljivim i prenosivim usmenom predajom.

U mnogim poslovicama uočljiva je sklonost paradoksu, koji je u temelju dijalektičkog mišljenja. Takva misao potvrđuje sposobnost sagledavanja pojava u procesu – u vremenskom protoku koji donosi mijene, suprotnosti. Takva misao prevladava iluziju koju nudi statična procjena pojava monološkog uma. Ona je izraz dijaloške kulture ovog malog insularnog svijeta na pučini Jadrana, izraz njegova smisla za paradoksalno mišljenje i viđenje svijeta i vlastite sudbine, ali je ujedno i baština stvarana generacijama, koja je izdržala vremenske mijene jer je bila važna za opstanak i kao takva prepoznavana od baštinika sve do današnjeg vremena, kada je postala, kako se čini, nepotrebna.

Ovaj rad nastao je iz želje da se ta misaona baština i golemo iskustvo komprimirano u najkraću paremiološku jezičnu strukturu sačuva zapisano i pregledno ne samo kao jezični i misaoni spomenik otoka Visa već i kao upozorenje na veličinu gubitka koji se dogodio u trenutku kada baštinici više nisu umjeli prepoznati važnost mudrosti i značenje iskustva prethodnih generacija.

[3] A. Roki Fortunato, *Libar viskiga jazika*, Toronto, Kanada, 1997.

2. INTERPRETACIJE

Iz prikupljenog korpusa poslovica otoka Visa izabrali smo dvadeset poslovica za integralnu interpretaciju. Dakako, mnoge ovdje prezentirane poslovice izazov su interpretatoru za kompleksno tumačenje njihova misaona sadržaja kao i stilističkih vrijednosti velikog raspona izražajnih sredstava na svim razinama jezičnog izraza. Smatram da ovih dvadeset interpretacija može poslužiti kao model za kompleksno razumijevanje smisla ovih poslovica i njihova stila, ali isto tako očekujem da će ponuđene interpretacije biti izazov za procjenu značenja misaonog tezaurusa jednog otoka sačuvanog u jezičnoj mikrosrukturi proverbija.

1.	*Śve śe iśkivōjȅ prid vrȉmenon – śômo vrîme ośtãje.*	Sve se uklanja pred vremenom – samo vrijeme ostaje.	V

Izražena je misao koja zahvaća ukupnost pojavnog svijeta, uključujući i čovjekov svijet, i otkriva njezin esencijalni atribut, njezino temeljno svojstvo – prolaznost, vremenitost, dovršivost. Poslovica se temelji na opreci: prolazno – neprolazno: pojave u vremenu, s jedne strane, i sâmo vrijeme koje teče i koje je neprolazno nasuprot svemu što se u njemu pojavljuje. Suprotstavljena je konačnost svega i beskonačnost vremena koje je indiferentno prema konačnosti pojava u sebi.

Povratni glagol *iśkivōjȅ śe* (uklanja se, ugiba se, izmiče se) konotira ograničenost, nemoć, kratkotrajnost svega što opstoji, i silu pred kojom se pojava uklanja – silu vremena kao moćne nezaustavljive rijeke kojom je moguće kratkotrajno ploviti jedino nizvodno njezinim beskrajnim tokom. Ta vizualizacija, konkretizacija apstraktnog pojma vremena, naglašava sićušnost čovjeka i svih njegovih vremenitih životnih projekata i projekcija u opreci s njegovom predodžbom vlastite veličine, značaja, važnosti u svom kratkom ljudskom vremenu.

Hipotaksna isključna rečenica naglašava svojim ekskluzivnim veznikom *śômo* (samo) paradoksalni obrat ostvaren opozitnim odnosom glagola *neśtãje – ośtãje*: *śvȅ neśtãje* (u vremenu) – *śômo vrîme ośtãje.* Ekskluzivna zavisna rečenica postaje cjelovit poetsko-filozofski diskurz koji ikonički, dakle ekspresivno, dočarava apstraktnu spoznaju prolaznosti, neminovnosti čovjekova nestanka u vremenu.

Također valja naglasiti ekspresivnu intenzifikaciju na razini leksika, efektan leksikostilem *iśkivōjȅ śe*. Umjesto ekspresivno neutralnog leksema *neśtãje*, kojim bi poslovica dobila eufonijski efekt rimovanjem ključnih opozitnih riječi (*neś**tãje** – oś**tãje***), izabran je ekspresivan povratni glagol *iśkivōjȅ śe*, koji konotira pokoravanje sili koja nadilazi elementarnu potrebu života i svih njegovih tvorbi da se održe i nastave u vremenu.

2.	*Kãl śon mȍgal – nīśôn mȍgal, a śâl mȍgu pok ne mȍgu.*	Kad sam mogao – nisam mogao, a sad mogu pak ne mogu.	V

I ova je poslovica strukturirana na paradoksalnom obratu: na opreci **moć** – **nemoć**. Dvije hipotaksne rečenice povezane su adverzativnom vezom. Ta složena rečenica strukturirana je prividno kao dvostruko nelogičan iskaz jer tvrdi u glavnoj rečenici ono što poriče u zavisnoj: (*tâl* – tada) (*jē*)*śôn mȍgal* – (*tâl* – tada) *nīśôn mȍgal* i (*śâl* – sad) *mȍgu* – (*śâl* sad) *ne mȍgu*. Prividna nelogičnost samo je maska radi intenziviranja iznenađenja igrom značenja. Ta maska očituje se namjernom zamjenom riječi **moći** (*mȍć*) i **smjeti** (*śmȉt*): *kal śon mȍgal – nīśôn śmîl*, *a śâl śmîn pok* (ali) *ne mȍgu*.

Druga zavisnosložena rečenica (*A śâl mȍgu pok ne mȍgu*) adverzativna je rečenica premda su njezine sastavnice – glavna i zavisna rečenica povezane sastavnim veznikom *pok* (pak, pa) u adverzativnoj funkciji. Taj sintaktostilem pojačava iznenađenje jer naglašava kontinuitet na mjestu paradoksalnog reza kontinuuma očekivane uzročno-posljedične relacije (iz stanja moći proizlazi moć djelovanja). Ali ovdje je ostvarena neočekivana adverzativna funkcija sastavnog veznika *pok* čime je intenzivirana ekspresija iznenadnosti paradoksalnog obrata u odnosu moći – nemoći.

3.	*Tȇško nȅmu po kojȅmu śvît śe śvĩšti.*	Teško onome po kojemu svijet se svijesti.	V

U izvornoj poslovici postoji unutarnja rima: *nȅ**mu*** (onome) – *kojȅ**mu***, koja nije sačuvana u prijevodu. U drugom stihu nalazimo pučku etimologijsku asocijaciju fonijskim preklapanjem korijena riječi *śvît* (svijet) i *śvîst* (svijest). Iskaz započinje osmercem, ali novi stih iznevjerava očekivanje da će se iskaz nastaviti osmercem, već završava četvercem *śvît śe śvĩšti.* Narušena eufonijska simetrija (dva očekivana uzastopna osmerca) intenzivira poantu ostvarenu fonijskim preklapanjem korijena riječi *śvît* i *śvî*(*ś*)*t* koja sugerira semantičku podudarnost, to jest pučku etimologiju: svijet i svijest.

Sviješćenje svijeta događa se zahvaljujući onome koji iskorače svojim djelovanjem iz zadanih okvira društvenih normi koje su određene običajima po mjeri prosječnih, onih koji se boje iskoraka u nepoznato, preko granice dopuštenog. Takav pojedinac biva sankcioniran, on mora trpjeti kaznu prosječnih zbog svoje hrabrosti da proširi granice dopuštenog. On biva kažnjen od **svijeta** čiju **svijest** (saznanja, spoznaje, iskustvo) proširuje upravo svojim iskorakom u nedopušteno. Tu univerzalnu spoznaju o ulozi pojedinca u osvajanju novih prostora slobode i svijesti svijeta sažima ova poslovica u jedan osmerac i jedan četveroslog fonijskom etimologizacijom leksema *śvît* i *śvîśt.*

4.	*Nȉ vrôg u vrōgù, nego u karšćõnśku dûšu.*	Nije vrag u vragu, nego je u kršćanskoj duši.	V

Ova poslovica ruši zadanu, neupitnu i vječnu »istinu« zasnovanu na crno-bijeloj opoziciji krajnosti (vrag – Bog, zlo – dobro, kršćanin – antikrist / poganin / neznabožac) koja se podrazumijeva, koja se ne propituje jer je zadana kao temelj na kojemu je sagrađen svijet kojemu želimo pripadati jer nam takav svijet osigurava komfor, udobnost postojanja bez sumnje, bez napora mišljenja, bez opasnosti kritičke misli koja bi mogla dovesti u pitanje takvu udobnu poziciju naše egzistencije. Tu je heretičku misao, dakako, izrekao pojedinac, unatoč neupitnim autoritetima koji su izgradili i održavaju crno-bijeli svijet trajnih vrijednosti i zadanih normi, ali je činjenica da je takav iskaz, koji ruši zadani sustav vrijednosti, sagrađen na crno-bijeloj opoziciji, prihvaćen kao spoznaja koja ima univerzalnu vrijednost, a to je spoznaja koja nije plošna, već dubinska, spoznaja o mogućnosti postojanja zla u dobru i dobra u zlu, spoznaja koja je dijalektička jer ne sagledava stvarnost statički, već u procesu neprekidnih mijena. U toj dinamici stalnih mijena može se dogoditi da bijelo postane crno, a crno bijelo. Vražje može obući odoru Božjeg, zlo je moguće raditi u ime dobra, a dobro može biti osuđeno i kažnjeno kao vražje.

Gnomski stil proverbija zahtijeva maksimalnu redukciju izraza. Zgusnuti izraz *Nȉ vrôg u vrōgù* podrazumijeva filozofsku ideju o religijskom konceptu utjelovljenja zla u osobi vraga kao eksterijernoj osobnosti koja djeluje protiv čovjeka. Toj naivnoj percepciji personificirana zla suprotstavlja se pučka mudrost lucidnom predodžbom vraga kao interioriziranog zla koje je u čovjeku, a ne izvan njega, i koje ostvaruje svoje planove maskirano predodžbom Božjega (*karšćônśko dūšâ*).

To poimanje dinamike vrijednosti čovjekova svijeta i relativnosti zadanih okvira iskustva otvara vrata spoznajnoj avanturi dijalektičkog mišljenja sačuvanoj u usmenoj predaji najsažetije književne forme pučkih proverbija.

5.	*Vraźjô ȉmo krãje i konfȉne – Bȍžjo je bȅź dośpȋlka.*	Vražja (ideja, besjeda) je ograničena, Božja je bez dospijeća.	V

Kao i u prethodnoj poslovici i u ovoj se suprotstavljaju krajnosti: vražje i Božje. Zlo (vražje) se atribuira vremenitošću, prolaznošću, dovršivošću, a dobro je kvalificirano vremenskom nedovršivošću (*bȅź dośpȋlka* – bez dospijeća, dovršetka). Zlo uspijeva na vremenskoj osi koja ne uključuje transcendentno, nadvremensko ili nevremensko, princip univerzalnosti koji je božanski jer je bez dospijeća.

Princip zgušnjavanja izraza u proverbijalnom stilu zahtijeva redukciju riječi koje se podrazumijevaju, riječi koje su zadane kontekstom. U ovoj poslovici imamo

paralelizam dviju efektnih elipsa subjekata: neizrečenih supstantiva. Na stilističkoj razini iskaza mogli bismo konstatirati princip inkluzivnosti: nedovršenost izraza koja uključuje recipijenta poruke da izraz dovrši, dopuni: *vrażjo beśida* / vražji čin/ vražja nakana, a s druge strane: *Bȍžjo beśîda* / Božja volja / Božje djelo itd. Vražje i Božje suprotstavljeno je odnosom: vremenom ograničeno – vremenom neograničeno. Smisao poruke jest u predodžbi ljudskog vremena koje uključuje nadvremensko: transcendentno bivstvo u božanskoj neprolaznosti.

Leksička intenzifikacija izraza postignuta je izborom pleonastičkog leksema *konfȋn* (od tal. *confine* – granica). Naime riječ *krôj* (N pl. *krãje*) – kraj, dovršetak, i riječ *konfȋn* jesu, na referencijalnoj razini, sinonimi pa je ponavljanje istoznačne riječi redundandno. Na stilističkoj razini izraza ovaj pleonazam ima svoju ekspresivnu motivaciju. Izborom riječi *konfȋn*, s mnogo manjom uporabnom frekvencijom od stilistički neutralne riječi *krôj* (kraj) postignuta je konotacija koja uključuje ikoničku asocijaciju toponima *Konfȋn* za opasnu hrid na južnoj obali otoka Palagruže.

I u drugoj rečenici ostvarena je leksička intenzifikacija izraza izborom riječi *dośpīâk* (*Bȍžjo je bȅź dośpīlka*). Leksem *dośpīâk* (imenica od povratnoga glagola *dośpȉt śe* – dovršiti se) također je male uporabne frekvencije. Njezin izbor kao i izbor riječi *konfȋn* daje iskazu uzvišeni ton kojim se iskazuje esencijalna spoznaja o smislu ljudskog postojanja, a ne banalna konstatacija o svakodnevici. Tome pridonosi i ritmička organizacija iskaza koja se temelji na desetaračkom ustrojstvu prve surečenice s cezurom poslije četvrtog sloga (*Vrażjô ȉmo // krãje i konfȋne*). Deseteračkí iskaz omogućen je upravo pleonastičkim dodatkom (*i konfȋne*) što upućuje na to da je ovaj sinonimski dodatak rečenici ne samo ekspresivan na leksičkoj razini već da ima i ritmotvornu funkciju.

Druga surečenica izrečena je u sedmercu. Očekivana simetrija dvaju deseteraca na taj je način iznevjerena, ali upravo to iznevjereno očekivanje naglašava ključnu spoznaju o neograničenosti, nedovršivosti transcendentnog, nevremenitog bivstva imanentnog prolaznom čovjekovom bivstvovanju, prema kršćanskom vjerovanju. Ove dvije surečenice povezane su adverzativnom vezom sadržajem kontrarnih iskaza. Izostavljen je adverzativni veznik (*a, ali*). Taj sintaktostilematski postupak elipsom konektora u povezivanju dviju surečenica također naglašava iznenadnost uvođenja iskaza koji sadrži esencijalnu spoznaju o naravi božanskog (*Bȍžjo je bȅź dośpīlka*).

6.	*Gȏvnȏ u covȉka lavurô.*	Govno u čovjeku radi.	K

Vulgarizam u ovoj poslovici nije izraz prostačke naravi kazivača. Vulgarizmi nisu stilsko obilježje poslovica. Jezik poslovice pripada poetskom stilu koji se

jezičnom zahtjevnošću uzdiže nad kolokvijalnim govorom kojemu su vulgarizmi imanentni kao poštapalice ili stilska sredstva pojačane ekspresivnosti. Ovo je rijedak primjer upotrebe vulgarizma u korpusu viških poslovica koje ovdje prezentiramo. Dakle, mora postojati jaka motivacija za izbor vulgarizma u semantostilističkoj funkciji ove poslovice koju smo zabilježili u Komiži.

Karl Marx određuje čovjeka kao ekonomsko biće. Po Marxu društveni odnosi proizvodnje određuju čovjeka kao člana društvene zajednice, što znači da je ekonomija temelj za razumijevanje i određenje čovjekova bića. U ovoj poslovici taj stav, dakako bez svijesti o njegovoj marksističkoj naravi, iskazan je elementarno, bez teoretskih kategorija mišljenja, iskazan je pučki sažeto u samo četiri riječi uz snažan ekspresivni efekt neočekivane upotrebe vulgarizma – *gȍvnȍ*.

Sematičko polje vulgarizma *gȍvnȍ* određeno je negativnim konotativnim spektrom: odvratnost, smrad, prljavo, bezvrijedno, ružno, odbačeno (izmetnuto – izmet). Ova poslovica tvrdi neočekivano suprotno od svega što asociraju pojmovi koji pripadaju asocijativnom polju ovog vulgarizma: Govno je bitno! Smisao ove poslovice jest upravo shvaćanje uloge temeljnog uvjeta postojanja čovjeka, a to je razmjena materije s prirodom – hranjenje koje podrazumijeva metaboličku transformaciju hrane kao završetka procesa hranjenja koje započinje lovom, sabiranjem plodova ili proizvodnjom da bi poslije čina hranjenja ciklus razmjene materije bio dovršen *govnom*, a time započet i novi ciklus činom gnojidbe u svijetu koji je stvorio ovu poslovicu.

U ovako prošireno semantičko polje leksema *gȍvnȍ* ulazi i čitava ekonomska i društvena struktura odnosa u koje ulazi čovjek kao ekonomsko biće koje mora izboriti svoje mjesto u svijetu proizvodnje kako bi osigurao svoju egzistenciju. Dakle »govno«, kao metafora egzistencijalnog imperativa, pokretačka je snaga (*Gȍvnȍ lavurô*). Na *gȍvnȍ* se svode svi napori, nastojanja, pregnuća, sva muka gradnje, stvaranja, proizvodnje. Govno je podloga i ishodište mirisna i blistava cvijeta, ali i humus iz kojega se može rascvjetati i ljudski duh. Zahodsku rupu dubrovački pjesnik, akademik Luko Paljetak naziva »slavnijom rupom od svake rupe« u svojoj poemi »Oda zahodu«:

Zahode, pjevat o tebi hoću,
slavnija rupo od svake rupe,
usluge tvoje danju i noću,
čekaju golo rumeno dupe,
muhe što oko tebe se kupe
kolo su drevnih, usranih Muza;
počast ti daje i moja guza!

Ovdje citiran odlomak ove skercozne Paljetkove poeme slavi podlogu, temelj života, prah zemljani iz kojega život niče i u koji se obraća, prešućenu stranu kruž-

nog kretanja materije koja omogućuje i život i odnose u društvenoj zbilji. Elementarnost proverbijalnog izraza od samo četiri riječi sa stilski ekspresivno odabranim vulgarizmom *gōvnȍ* sažima temeljnu poruku filozofske teorije o čovjeku kao ekonomskom biću.

7.	*Nevȍja nȉmo źōkȍna, a nôjveće ga ȉmo.*	Nevolja nema zakona, a najviše ga ima.	K

Ovo je primjer nelogičnog iskaza u kojemu druga parataksna rečenica iskazuje suprotnu tvrdnju od prethodne, s njom adverzativno spojene, rečenice. Prva rečenica parataksno složene rečenice negira prisutnost svojstva (zakonitost) subjektom imenovane pojave (*nevȍja*), a druga rečenica ističe prisutnost zanijekanog svojstva te pojave, i to u najvećoj mjeri (*a nôjveće ga ȉmo.*). Jedna rezolutna tvrdnja kojom se negira prisutnost svojstva u jednoj pojavi, u istoj složenoj rečenici, biva negirana afirmativnom tvrdnjom. Ova složena adverzativna rečenica izriče suprotne tvrdnje i stoga je nelogična ako je ocjenjujemo s formalno logičkog motrišta. Ipak ona izriče spoznaju o nužnosti koju nameće situacija čovjeka u nevolji da prekorači, radi opstanka, zadane društvene norme (zakon) čije poštovanje bi onemogućilo opstanak, ali u tom činu prekoračenja društvenih normi mora istovremeno poštovati, i to u najvećoj mjeri, regule (zakone) opstanka.

Ova poslovica ukazuje na iskustvo preživljavanja u nemogućim uvjetima. Četiri »jahača apokalipse« pohodila su ovaj svijet u dvadesetom stoljeću: najprije filoksera, bolest vinove loze koja je stigla iz Amerike da bi poharala evropske vinograde i na kraju stigla i u Dalmaciju te natjerala više od sto tisuća Dalmatinaca da napuste svoj dom i odu u zemlju iz koje je stigla filoksera, u Ameriku. Drugi »jahač apokalipse« bio je Prvi svjetski rat. Još nije bio ni završio rat, a pojavila se strašna pandemija – španjolska gripa (španjola), koja je izazvala pomor većeg broja ljudi nego u oba svjetska rata. I potom najstrašniji rat u ljudskoj povijesti – Drugi svjetski rat. Trebalo je preživjeti ratove, bolesti, glad, strašno siromaštvo, oskudicu, stradanja. U ovom insularnom svijetu humor je, osim rada, bio jedan od najvažnijih zakona opstanka. To potvrđuje jedna vrsta usmene književnosti otoka Visa – *facenda*, nefikcionalna humoristička vrsta oralne književnosti koju smo bilježili na otoku Visu u proteklih pedeset godina.[4]

[4] J. Božanić, *Komiške facende. Stilistika i poetika usmene nefikcionalne priče Komiže,* Književni krug, Split, 1992.; J. Božanić, *Viški facendijer. Stil, leksik, svijet facende otoka Visa dvadesetoga stoljeća,* Književni krug, Split, 2015.

Memento ovog otočkog svijeta jest poruka uklesana u kamenu nadvratnika nekadašnje komiške Čitaonice: *Požrtvovanje, značaj, rad – jedini spas domovine*. Ta poruka nabraja zakone opstanka: **rad** je temelj egzistencije. Cijeli otok premrežen je suhozidima kojima su težaci osvajali kamenjar otočkih padina i pretvarali ga u plodan terasasti teren za svoje vinograde. Ta kamena čipka, koju danas sve više prekriva makija i šuma borova koji osvajaju prostore iskrčenih terena, monumentalni je spomenik danas nepojmljive ljudske upornosti i rada mnogih generacija kroz stoljeća. Na moru nema tragova ribarske muke kao što zemlja otočka čuva tragove čovjekova rada. Ipak ti tragovi sačuvani su u usmenoj predaji o nepojmljivoj upornosti ribara koji su svojim falkušama sudjelovali u regatama koje su, u vremenu bonace, znale biti najduži veslački maraton na svijetu: od Komiže do Palagruže, kamo je u ribolov odlazilo i više od pet stotina ribara u stotinjak ribarskih barki falkuša bez motora. Drugi zakon opstanka bio je **požrtvovnost**. Nije dovoljan uporan rad da bi se opstalo. Da bi ljudska zajednica bila zajednica, bez koje je opstanak pojedinca nemoguć, nužna je žrtva – požrtvovnost. Nužno je odstupiti, u nekim prilikama, od svog sebičnog interesa radi drugoga, u interesu zajednice. I treći zakon jest **značaj**. Onaj koji radi i stvara, onaj koji se žrtvuje za druge mora u društvu kojemu pripada dobiti značaj da bi bio uzor, da bi bio primjer drugima. Na tim je zakonima bila sagrađena ova insularna organska ljudska zajednica.[5]

8.	*Śvȅ mȍre jãval olnît, śomo nȅ lopȉźu.*	Sve može đavao odnijeti, samo ne *lopižu*.	V

Banalno razumijevanje poruke ove ekskluzivne parataksne rečenice, vodilo bi pogrešnom zaključku o smislu poruke. Naime ova poruka, sažeta u poslovicu o važnosti jedne keramičke posude za kuhanje jela, znači puno više od isticanja jednog predmeta za svakodnevnu kuhinjsku upotrebu. *Lopȉźa* je ovdje metonimija koja konotira ne samo banalnu stvarnost nužnosti prehrane već i interpersonalne odnose, društvenost obiteljske ili neke druge mikro zajednice okupljene oko trpeze, to jest lopiže.

U jednoj facendi pod naslovom *Jãval ȍlnil lopȉźu*[6] pripovjedač govori o dvojici ribara koji su poslije ribolova barkom došli na obalu kako bi skuhali ručak i zakrpali oštećenu mrežu. Dok jedan kuha brodet u lopiži, drugi krpa mrežu. Kad je ručak bio gotov, ribar koji je kuhao poziva drugoga, koji je krpao mrežu, da dođe objedovati.

[5] Taj memento i dalje stoji uklesan u kamenu na komiškoj rivi, ali više ne iznad nekadašnje Čitaonice, već iznad današnje samoposluge.

[6] Vidi fusnotu 4. str. 13.

Ovaj odgađa dolazak jer želi dovršiti krpanje jedne rupe u mreži. Kada ni poslije ponovljenog poziva za objed ovaj nije prišao trpezi, ribar koji je kuhao poziva ga treći put, ali ne da dođe, već da pogleda i vidi kako on lopižu sa skuhanim brodetom baca u more. Facenda završava prizorom kako pozvani ribar u ljutnji britvom cijepa zakrpanu mrežu radi osvete i pripovjedačevom konstatacijom izraženom poslovicom: *Jãval mȍre śvȅ olnît, śomo nȅ lopȉźu!* A njima je odnio i *mrȉźu* i *lopȉźu.*

Ribar koji je krpao mrežu poštovao je jedan zakon organske zajednice utemeljen na principu da se svaki trenutak iskoristi radeći. On želi završiti krpanje rupe i produžuje svoj posao tako što prekrši drugi zakon organske zajednice, a to je poštovanje čina blagovanja kao kolektivnog čina. Blagovanje nije puko hranjenje, uzimanje hrane da bi se utažila glad. Blagovanje je puno više. Ono je jedna vrsta obreda koji započinje križanjem i zahvalom božanskom autoritetu koji je darovao hranu. Blagovanje podrazumijeva sastajanje mikro zajednice, skupine u kojoj njezini pripadnici međusobno komuniciraju, šale se, pričaju facende, obnavljaju kolektivnu memoriju pričom, sjećanjima, prizivaju uspomene na žive i mrtve članove organske zajednice prisutne u priči. Zbog toga i važnost *lopȉźe* nije samo u zadovoljavanju osnovne egzistencijalne potrebe za hranjenjem već i u održavanju kolektivne memorije, zadovoljavanju potrebe za smijehom, za relaksacijom od životne napregnutosti pričom.

9.	*Bȍje naślonȉt trũdne rûke na pûn śtùmak nȅgo lãśne na prȍźan.*	Bolje nasloniti umorne ruke na pun trbuh nego odmorne na prazan.	V

U ovom insularnom svijetu težak fizički rad bio je imperativ opstanka. To potvrđuje niz poslovica među kojima ćemo istaknuti ovu: *Di je lȉnušt, tõti je źlȍ.* Dakle, rad je opreka zlu, jer je ishodište dobra. Poslovica apstraktnu ideju o opreci lijenosti i marljivosti predstavlja ikonički: slikom umornih (*trũdnih*) ruku naslonjenih na pun trbuh i odmornih (*lãśnih*) ruku naslonjenih na prazan trbuh. Ruke su sinegdoha čovjekova djelatna bića. Ruke ne stvaraju samo čovjekov svijet već stvaraju i čovjeka sama. U noveli »Ruke«, Ranko Marinković govori o rukama »nastalim iz zajedničke želje oca i majke koji su ih ostavili mjesto sebe da mijese od kore zemlje koru kruha«.

Struktura poslovice temelji se na suprotstavljanju dvaju parova pojmova koji imaju pozitivan i negativan sadržaj: negativan sadržaj prvog para je atribut *trũdan* (umoran) nasuprot pozitivnom *pûn*, a drugi sadrži pozitivan semantički sadržaj atributa *lãśtan* (odmoran), a negativan *prȍzan* (prazan). U komparativnom odnosu prednost dobiva prvi par na vrijednosnoj ljestvici organske društvene zajednice u odnosu *bȍje* (bolje) – *gȍre*. Time društvena zajednica proklamira svoj zakon opstan-

ka koji se temelji na djelatnom biću čovjekovu koje sinegdotski prezentiraju *trũdne rûke* onoga koji radi, koji stvara.

Leksički izbor stilski je obilježen. Ključni opozitni leksemi koji atribuiraju ruke jesu ***lãśne*** *rûke* i ***trũdne*** *rûke.* Stilski neutralan izbor bio bi ***odmôrne*** *rûke* i ***umôrne*** *rûke.* Izbor uporabno manje frekventnih riječi ekspresivno je intenzivirao izraz. Leksikostilematski izbor atributa *lãśtan* konotira lijenost, plandovanje kao neprihvatljivu društvenu vrijednost u svijetu kojemu je rad na samom vrhu društvene ljestvice vrijednosti. Naime i *trũdne* (dakle vrijedne) ruke mogu biti odmorne, ali ne i *lãśne*, tj. besposlene, one koje planduju, koje se odriču stvaranja radi zadovoljstva u neradu. I leksem *trũdan* u sintagmi *trũdne rûke* ne označuje samo umor već i stvaralački napor, nastojanje, dakle vrlinu visoko cijenjenu u organskoj društvenoj zajednici.

10.	*Śûmica je śiromãsko śuperbȉja.*	Suho granje (za potpalu) siromaška je uznositost.	K

U govorima otoka Visa naziv *śûmica* označava granje koje se bere da bi se suho koristilo za potpalu, kako bi se tim tankim granjem lakše zapalili veći komadi drva, koji gore duže vremena; *śûmica* plane trenutno i dade blistav oganj koji brzo splasne ako se ne prenese na deblje komade drva. Ta slika upotrijebljena je da bi se njome vizualiziralo psihološki motivirano nastojanje siromaha da demonstrira pred drugim privid svoje tobožnje moći, svog ugleda, višeg ranga svog društvenog statusa nego što ga kao siromah ima. Njegova glorija je kao plamen *śûmice* koji samo trenutno može buknuti i obasjati, ali se onda naglo gasi i nestaje iluzije plamena koji obećava trajnu vatru.

Leksikostilem *śuperbȉja* označava nastojanje pojedinca da se u društvu prikaže boljim, značajnijim, uglednijim nego što jest. On je izveden od pridjeva *śupêrb*, sa značenjem ponosan, ali i nadmoćan, bolji od drugih. Sufiks *-ij* daje mu deprecijativnu vrijednost, negativnu konotaciju – lažnost, uznositost bez podloge, prikazivanje lažne nadmoći u usporedbi s drugim.

Jezična kreativnost ostvaruje se u iznenadnosti, upravo začudnosti, da upotrijebimo termin ruskog formalista V. Šklovskoga (*ostranenie*)[7], povezivanja prizora hrpe granja koje plamti i obećava velik oganj i sjaj, a onda naglo utrne, s lažnom uznositošću siromaha koji je spreman pred gostom demonstrirati svoje »bogatstvo« neumjerenim gostoprimstvom koje se često manifestira time da siromah iznosi na stol gostu sve što ima kako bi ga impresionirao prividom svoje moći i sakrio na taj način svoju stvarnu materijalnu bijedu.

[7] V. Šklovski (1970.), *Uskrsnuće riječi*. Zagreb.

11.	*Lãgje je covìka veźât lãkun nẽgo kadênun.*	Lakše je čovjeka vezati dlakom negoli lancem.	K

Poruka je zasnovana na paradoksu koji se temelji na prijenosu značenja iz semantičkog polja fizičke stvarnosti, u kojemu dlaka jest nitasta izraslina na epidermi (a ovdje se sugerira da je riječ o stidnoj dlaci), u semantičko polje afektivnih relacija među spolnim partnerima. Paradoks se temelji upravo na spomenutom prijenosu značenja iz jednog u drugo semantičko polje asocijativnom vezom. Snaga ljubavne veze doista može nadmašiti snagu čelika (*kadêna*). Leksem *lãka* (dlaka) ovdje je sinegdoha (*pars pro toto*) koja se referira na fizičku realizaciju ljubavne veze, ali u isto vrijeme njezin je konotacijski doseg puno širi jer fizika spolnog čina ne može biti jača od čelika. Sinegdohom *lãka* izbjegnut je vulgarizam (imenovanje spolnog organa), ali isto tako taj izraz pripada elementarnom pučkom stilu koji izbjegava sentimentalne izraze vezane uz seksualne relacije. Sinegdoha *lãka* ovdje konotira emocionalnu snagu ljubavne veze, kao silu koja je jača od bilo koje druge sile. Tu suprotstavljenu fizičku silu ovdje konotira druga sinegdoha – *kadêna* (čelični lanac). Dakle *lãka* konotira ne samo fizički ljubavni čin već također silu Erosa – pokretačku silu života.

Dijalektički način mišljenja karakterizira mnoge ovdje prezentirane poslovice. Dijalektičko mišljenje u osnovi je svakog paradoksa jer nudi neočekivano, iznenađujuće rješenje, obrat koji začuđuje i upisuje se u pamćenje, u kolektivnu memoriju. Paradoks je ovdje zasnovan na opreci dlaka (*lãka*) – čelik lanca (*kadêna*). Krajnost suprotstavljenih vrijednosti fizičke sile (vlaknasta izraslina na epidermi nasuprot čeliku) obrće se u krajnost suprotstavljenih vrijednosti emocionalne sile ljubavi u odnosu na fizičku silu koja joj se suprotstavlja i koju ona savlađuje.

12.	*Jìdra jìdre, a sîdra sîdre.*	Jedra jedre, a sidra sidre.	K

Postaviti nam je pitanje: Čemu ove dvije banalne konstatacije o tome da jedra obavljaju svoju funkciju to jest da jedre, a da sidra sidre? Izvjesno je da te dvije konstatacije o stvarnosti, u kojoj se ne događa ništa neočekivano, na prvi pogled ne zadovoljavaju očekivanje od poslovice da će izreći nešto mudro, neku tvrdnju koja će se usjeći u pamćenje, potaknuti na razmišljanje, biti zapamćena. Ova ipak jest zapamćena i upisana u kolektivnu memoriju ribarske Komiže.

Upitati nam se je nije li možda neki dublji smisao, neko značenje koje poslovicu opravdava, upravo u međusobnoj relaciji ove dvije naoko banalne tvrdnje. Ove dvije rečenice, povezane adverzativnom vezom, tek u međusobnom odnosu imenovanja suprotnih radnji glagolima izvedenim iz imenica (*jìdro*, *sîdro*) upućuju na

dublji smisao poruke. Naime ovdje su imenovane suprotstavljene radnje: dinamična radnja jedrenja, kretanja, putovanja, i statična – sidrenje, koje znači mirovanje, nepokretnost, kraj putovanja.

Imenica *jȉdro* svojim semantičkim sadržajem konotira radnju kretanja, kao i *sȉdro* mirovanje, prekid kretanja. Radnja imenovana izvedenicama (sufiksalnim tvorenicama) potvrđuje semantički sadržaj koji imenuju subjekti (*jȉdro*, *sȉdro*). U suodnosu ovih tvrdnji pojavljuje se sugestija moguće inverzije: *jȉdra sȉdre, a sȉdra jȉdre*. Upravo banalnost konstatacije da se ostvaruje nešto što je zadano, očekivano upućuje, sugerira neizrečenu mogućnost spomenute inverzije. Tvrdnje da *jȉdra jȉdre*, a da *sȉdra sȉdre* ne bi ni bile izrečene da one upravo svojim međusobnim odnosom, sintaktičkim paralelizmom izraza s predikatima (*jȉdre*, *sȉdre*) koji su tvorenice izvedene iz subjektnih imenica (*jȉdra*, *sȉdra*) ne sugeriraju neizrečenu tvrdnju: *Jȉdra sȉdre, a sȉdra jȉdre*. Dakle poslovica sadrži poruku o redu, o poretku stvari i odnosa koji se temelje na funkcioniranju prema zadanim svrhama. Što se događa kad se taj red poremeti, kada jedro, kao princip pokreta, kretanja, sidri, kada zaustavlja kretanje, i obrnuto, kada sidro više ne sidri, već počne jedriti. Tada nastupa kaos, iznevjeren je princip reda, poremećen očekivan poredak odnosa.

Spomenuli smo sintaktički paralelizam koji je ujedno povezan i s eufonijskim paralelizmom. Naime ove dvije rečenice jesu četverci koji se sastoje od po dva troheja, dva sloga od kojih je prvi naglašen, a drugi nenaglašen (– ∪ / – ∪). Poslovica je ritmički organizirana trohejskim ritmom. Princip jezičnog minimalizma naglašen je elementarnom sintaktičkom strukturom (S+P // S+P) dviju suprotnih rečenica uz eufonijski paralelizam trohejskog ritma.

13.	*Môre mȍre*.	More može.	K

Interpretaciju ove poslovice započet ćemo prijevodom na standardan hrvatski jezik. Može li rečenica *More može* prenijeti poruku koju ima ista poslovica na komiškom govoru? Jesu li te dvije različite jezične postave iste po svom značenju? Odgovor na to pitanje otvara problematiku prevođenja. Kako je očito na prvi pogled, kada usporedimo izvornik i prijevod, poruke nisu iste ni na referencijalnoj razini jer u izvornoj jezičnoj postavi postoji etimologizacija subjektnog leksema *môre* u predikatu *mȍre*. Unatoč transparentnoj vezi oblika *mȍre* za 3. l. jednine prezenta glagola *mȍć* – moći (*mȍren, mȍreš, mȍre, mȍremo, mȍrete, mȍredu*), ovdje je etimologizacijom predikata semantički sadržaj predikatnoga glagola povezan sa semantičkim sadržajem imenice kojom je izražen subjekt. Ovdje bismo mogli govoriti o mimološkoj motivaciji stilskog postupka etimologizacije između imenice *môre* i glagola *mȍć* (moći).

U svojoj čuvenoj raspravi o mimološkoj teoriji postanka riječi »Mimoilogije – Put u Kratiliju«[8] Gérard Genette referira se na velikog francuskog lingvista iz 18. stoljeća Charlesa Brossesa (1709. – 1777.) koji kaže (prema Genettovu navodu): »Stvarna je i dobro poznata istina da je čovjek po svojoj prirodi sklon oponašanju: to na najupadljiviji način opažamo u tvorenju riječi. Ako moramo dati ime nekom nepoznatom predmetu, a taj predmet djeluje na osjetilo sluha, čija je veza s govornim organima neposredna, kod tvorbe takvog imena čovjek ne oklijeva, ne razmišlja, ne uspoređuje: on oponaša svojim glasom buku koja mu je doprla do ušiju, i zvuk koji iz toga proizlazi jest ime koje on stvari daje« (Genette 1985: 87).

Treće lice prezenta glagola *mȍć – mòre* ima identičnu fonemsku postavu imenice /*m*/*o*/*r*/*e*/ kao i glagola */m/o/r/e/*. Razlika je jedino u fonetskoj realizaciji identičnih fonemskih nizova: [m ô r e] – [m ȍ r e]. Ta minimalna razlika u kvantiteti između dva silazna naglaska omogućuje semantičku vezu koja sugerira poruku da je već u imenu *môre* sadržana moć, a u imenu *mòre* (može) da je sadržano i *môre*.

Mogli bismo uočiti i fonostilematsku vezu koja podupire semantostilematsku vezu između subjekta *môre* i predikata *mòre.* Alveolarni vibrant /r/ suglasnik je koji se artikulira na zubnom grebenu vibracijom aktivnog artikulatora, a to je apeks – vrh jezika koji u artikulacijskom tjesnacu stvara turbulenciju zračne struje. Mimološkom asocijacijom [r] imenu *môre* daje semantičku vrijednost turbulencije elementa (velike slane vode) koje to ime imenuje, ali istovremeno evocira semantički sadržaj pojma moći (*mòre*) i obrnuto. Dakle more je moć, a moć je more. To kazuje komiška poslovica *môre mòre*, a to postiže minimalnim jezičnim sredstvom: razlikom u kvantiteti između dva silazna akcenta: dugosilaznog i kratkosilaznog. U prijevodu na standardni hrvatski jezik taj je mimološki i stilistički efekt izgubljen.

14.	*Jelnȅ gȃće – nȉšta gȃće / dvȍje gȃće – cȃgod gȃće / trȍje gȃće pêna gȃće.*	Jedne hlače – ništa hlača / dvoje hlača – nešto hlača / troje hlača tek su hlače.	K

Svijet iz kojega i kojemu govori ova poslovica jest svijet koji je iskusio oskudicu materijalnih dobara, iskustvo posjedovanja ograničenih količina, iskustvo raspolaganja elementarnim sredstvima za preživljavanje. U tom svijetu princip strogo kontroliranog trošenja dobara jest *modus vivendi.* Razmetanje imanjem u dokazivanju društvenog statusa nije vrlina, već neprihvatljivo ponašanje koje zaslužuje osudu. Radi prikaza društvenog konteksta ove poslovice poslužit će nam dvije kratke priče.

[8] 1985.

Prva je priča o Nevidjenom, kako mu je bio nadimak u Komiži. Zvali su ga Nevidjeni jer mu je otac napustio obitelj kada je majka bila u drugom stanju s njim. Prije rođenja djeteta otac je otišao u Argentinu s nadom da će moći prehraniti svoju obitelj. Nikad se više nije vratio iz Argentine, a kako nije mogao naći posla, nije mu preostalo drugo nego da postane remeta u crkvi. Tako je radeći kao remeta dočekao kraj života. Kada je umro, obukli su ga u svečano odijelo i cipele koje je pripremio za ukop. U tom odijelu i cipelama bio je do trenutka kad su ga trebali spustiti u grob. Tada su mu skinuli odijelo i cipele i poslali ih paketom sinu Nevidjenom.

Druga priča govori o siromašnom težaku i ribaru iz sela Dragodid na otoku Visu. Barba Frone Vlahov ol Cetiri Grada često se spuštao iz svog sela do obale mora kako bi lovio ribu kojom je prehranjivao svoju obitelj. Za tu je svrhu imao posebne hlače, koje je on nazivao *gãće ol kordūrâ.* To su bile posebne hlače za ribolov, koje je njegova žena stalno krpala dodajući zakrpu na zakrpu. Sve vrste tkanina koje su se mogle naći u Austro-Ugarskoj, kako kaže pripovjedač, bile su u krpama složene na tim hlačama. Dogodilo se jednom da je legendarni zagrebački istraživački novinar i slavni fotograf Franjo Fuis, obilazeći otok Vis s nakanom da snimi zanimljive motive i zabilježi neobične priče, sreo Froneta Vlahova te ga fotografirao s teretom ulovljene ribe na leđima i u odjeći *ol kordūrâ* (za ribolov). Upoznao se on s barba Fronetom i ponudio mu kupnju njegovih hlača i poklon novog odijela. Ali barba Frone je odbio takvu ponudu jer njegove su mu *gãće ol kordūrâ* bile nezamjenjive.

Bilo je to vrijeme kada su se predmeti za osobnu potrošnju, alati za rad i kućanski predmeti čuvali cijeli život, a čak je i kišobran imao trajnu vrijednost te se ostavljao u nasljeđe nasljednicima. Postojao je čak zanat popravljača kišobrana. To je kontekst u kojemu valja razumjeti ovu poslovicu, koja dakako ima puno šire konotacijsko polje negoli što je njezina referencijalna semantička vrijednost.

Govoreći o hlačama, ova poslovica govori o principu racionalnog trošenja dobara u okolnostima oskudice. Etika ovog otočkog svijeta izgrađena je na iskustvu poštovanja mjere, na spoznaji vlastitih mogućnosti i njihovoj optimalnoj upotrebi. Ta se poslovica kao opomena odnosila na sve situacije koje zahtijevaju da se vrijednosti racionalno troše. Ribari su morali imati rezervne mreže i druge alate kao bi mogli zamijeniti oštećene, koji se nisu bacali, nego popravljali. Rezervni uporabni predmeti i sredstva rada omogućavali su optimalno trošenje s minimalnim angažiranjem ljudske energije, koju je valjalo štedjeti. Današnji vicevi kojima se kopno ruga otočkoj »škrtosti« proizlaze iz neshvaćanja tradicionalnog odnosa prema nepotrebnom trošenju, posebno onoj vrsti trošenja koja je motivirana dokazivanjem vlastitog društvenog statusa.

Jezično je zanimljiva gradacija: *Jelnȅ* – ***nìšta***; *dvȍje* – ***cãgod*** (nešto, ali ne cijelo), *trȍje* – ***pêna*** (tek kad su troje onda su jedne). U prva dva stupnja trostupne

gradacije oblik *pluralia tantum* za imenicu hlače trebao bi biti genitiv plurala: *nȉšta gôć* / *gȃćih*; *cãgod gôć* / *gȃćih.* Kraći oblik *gôć* je arhaičan (stilski obilježen). Ali ni jedan ni drugi genitivni oblik se ne realizira, već se rabi nominativni oblik plurala *gȃće.* Taj morfonostilem (oblična intenzifikacija izraza), taj otklon od oblične norme naglašava potpunu negaciju izraženu niječnom zamjenicom *nȉšta*, odnosno djelomičnost, izraženu količinskim prilogom *cãgod* (štogod, nešto). Dakle jedno je ništa, dvoje je nešto, troje je jedno. Brojevi gube numeričku (matematičku) vrijednost, ali imaju psihološku vrijednost izraza koji odstupanjem od numeričke vrijednosti i odmakom od gramatičke – morfonološke norme padežnih oblika naglašava princip održivosti u svijetu ograničenih količina.

15.	*Kȗ pomãlo grȇ, prî dȍma dȗjde.*	Tko polako ide, prije doma dođe.	K

Tvrdnja koju izriče ova poslovica narušava zakon obrnute proporcionalnosti koji se zasniva na međuzavisnosti dviju veličina na način da smanjenje jedne veličine izaziva povećanje druge i obrnuto. Te dvije veličine u međusobnom odnosu proporcionalnosti jesu kretanje i vrijeme. Očekivani rezultat obrnuto proporcionalnog odnosa jest da će onaj koji ide sporije kasnije stići do cilja od onoga koji ide brže. Poslovica pak iznevjerava očekivanje, matematičku zakonitost, logiku. Ali poslovica se zasniva na drugoj vrsti iskustva, koje uključuje praksu održivosti trošenja energije u dosezanju cilja. Do daleka cilja ne dolazi onaj koji je trenutno brži, već onaj koji je uporniji, izdržljiviji, koji racionalno raspoređuje trošenje energije.

Paradoksalna spoznaja ove poslovice ne odnosi se samo na kretanje već sadrži univerzalnu ideju o racionalnom trošenju energije kako bi se postigao optimalan rezultat. Poslovica se temelji na talijanskoj: *Chi va piano, va lontano*, a ova na latinskoj: *Festina lente!* (Žuri polako!). Utjecaj talijanskih proverbija u najvećoj je mjeri prisutan u našem korpusu poslovica otoka Visa, što je logična posljedica bliskosti kulture i iskustva obje strane Jadrana.

Temeljni princip čovjekova djelovanja imenovan je prilogom *pomãlo*, koji se osamostalio od rečeničnog ustrojstva i postao usklik, to jest kulturološki pragmem ili kulturem[9] kojim se ostvaruje fatička funkcija jezika između pošiljatelja i primatelja poruke. To je važna kulturnoantropološka odrednica za razumijevanje paradoksa iskaza o potrebi sporijeg kretanja k cilju da bi se njemu brže došlo. Ovaj usklik *pomãlo* postao je neka vrsta pozdrava prilikom susreta ljudi ili konvencionalan odgovor na konvencionalno pitanje *Kakȍ ši / šte?*. Unatoč njegovoj konvencionalnoj

[9] G. Blagus Bartolec (2012). »Pozdravi kao leksikografske jedinice«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1, str. 22.

uporabi, on sadrži bitnu poruku koja se razmjenjuje s drugim, a potvrđuje pristajanje uz iskustvo utemeljeno na paradoksalnoj spoznaji optimalnog trošenja ljudske energije radi postizanja cilja.

Sličnu poruku sadrži i druga poslovica na temu žurbe: *Hītnjã je javõlśki pośôl* (V). Paradoks je i to da se ovakve poslovice o nužnosti usporavanja čovjekove aktivnosti pojavljuju u svijetu u kojemu je postojao kult rada kao društveni imperativ najvišeg ranga na hijerarhijskoj ljestvici vrijednosti. Danas nezamislivi radni podvizi ostvarivali su se bez hitnje, bez žurbe, ali uz isto tako danas nezamislivu upornost i ustrajnost uz projekciju dugoročnih ciljeva koji se mogu samo trajnom aktivnošću postići uz optimalno trošenje ljudske energije – dakle *pomãlo.*

16.	*Gōśpà Kandalôra – źīmà fôra, koja mũti do dnâ môra, a źa njôn grê Śvẽti Bijôź ki govòri da je lôź.*	Gospa Kandalora - zime kraj, koja muti do dna mora, a za njom ide Sveti Blaž koji kaže da je laž.	V

Gospa Kandelora je katolički blagdan kao spomen na dan kada su Josip i Marija donijeli Isusa u Hram u Jeruzalemu gdje ga je Šimun prepoznao kao Mesiju. Blagdan se slavi 2. veljače, kada se u crkvi blagoslivljaju svijeće. Tradicionalno se blagdan Gospe Kandelore smatra vrhuncem zime, kada olujni vjetar muti more do dna, kako to kazuje poslovica. Takvo nevrijeme koje se povezuje s Kandelorom (*koja mũti do dnâ môra*) trebalo bi biti očekivani kraj zime (*źīmà fôra*), ali događa se iznenađenje. Slijedi Sveti Blaž (3. veljače) na čiji dan zna biti i hladnije vrijeme negoli na Kandeloru (*ki govòri da je lôź* – da je laž što kaže Gospa Kandelora, da je *źīmà fôra* – da je zima van, da je zima prošla) jer on donosi još jaču zimu.

Najveći broj poslovica u ovdje prezentiranom korpusu poslovica otoka Visa jesu prognostičke poslovice kojima se na slikovit način najčešće personificiranjem blagdanskih dana prognozira meteorološko vrijeme i opisuju bitne značajke vremena koje se uz pojedine datume može očekivati. Datumi su najčešće personificirani osobama svetaca kojima dotični datum pripada kao blagdanski dan. Taj prognostički kalendar vezan uz blagdane i imena svetaca okuplja dragocjeno iskustvo čovjeka o vremenu akumulirano u nizu generacija i sačuvano u pamtljivoj proverbijalnoj formi, često i stihovima s rimom, u ritmiziranim izrazima i vrlo često iskazano metaforama i personifikacijama kao u ovdje interpretiranom primjeru.

Blagdani su personificirani osobnošću svetaca koji očituju svoju volju djelovanjem vremenskih pojava. Slikovitost izraza mnemotehnički je postupak kako bi se olakšalo zapamćivanje i prijenos usmenom predajom s generacije na generaciju. Kratak ljudski vijek nije omogućavao uočavanje velikog ritma prirode pa je bilo

nužno baštiniti iskustvo više generacija koje su akumulirale iskustvo vremena i poruke o svojim spoznajama sažimale u pamtljivu formu poslovice.[10]

17.	*Śũhu lȉto – mȍkre bãcve; mȍkru lȉto – śũhe bãcve.*	Suho ljeto – mokre bačve; mokro ljeto – suhe bačve.	K

Princip inkluzivnosti u stilu poslovice očituje se u mnogim primjerima ovdje prezentiranog korpusa poslovica otoka Visa, kako smo već istaknuli. Inkluzivnost je karakteristika tzv. hladnog medija kakav je govor, prema Marshallu McLuhanu.[11] Prema ovom kanadskom lingvistu i teoretičaru komunikacije visoka definicija (poruke) rezultat je »zasićenosti podacima«. Govor je prema McLuhanu hladan medij u odnosu na pisanu riječ, koja je vruć medij jer je visoko zasićena podacima. U govoru se pojavljuju njegove realizacije (govorne postave) koje su u većoj ili manjoj mjeri hladne. Hladnija govorna postava zahtijeva veću uključenost primatelja poruke. Uključenost recipijenta nazvali smo inkluzivnošću u činu recepcije. Vruć medij je stoga ekskluzivan, za razliku od toploga, koji je inkluzivan. Naime recipijent mora domisliti i jezično dopuniti neizrečeno. Forma poslovice je stoga izrazito inkluzivna (hladna – da se izrazimo McLuhanovim terminom) jer zahtijeva i recipijentovu kreativnost, sudjelovanje u nadopuni neizrečenog. Pokazat ćemo to na primjeru ove poslovice.

Poslužit ćemo se ovdje metodom transformacije rečenice da bismo pokazali postupak zatopljenja / zahlađenja rečenice. Rečenicu kojom je ostvarena gornja poslovica, zagrijat ćemo tako da je u većoj mjeri zasitimo podacima: *Ljeto bez kiše – vinske bačve pune; kišovito ljeto – vinske bačve prazne.* Opozicija *suho – mokro* / *mokro – suho* zasnovana je na suprotstavljanju znakova (simptoma) koji stoje umjesto pojave koja im je uzrok. Uzrok što su bačve suhe jest to da nema u njima vina, a uzrok pojavi da vina nema jest to što ljeti pada kiša, a posljedica padanja kiše je pojava bolesti vinove loze, a posljedica bolesti jest to da nema grožđa, zbog čega dakle nema ni vina. Time je zatvoren ovaj kauzalno-konsekutivni krug koji je

[10] J. Božanić, »Iskustvo vremena komiških ribara«, *Čakavska rič*, god. 24., br. 1-2, 1996., str. 7-94.

[11] »Vrući medij poput radija i hladan poput telefona, ili pak vrući medij kakav je film i hladan kakav je televizija, razlikuju se prema jednom osnovnom načelu. Vrući medij je onaj koji produžuje jedno osjetilo u 'visokoj definiciji'. Visoka definicija jest stanje zasićenosti podacima. Fotografija je, vizualno, 'visokodefinirana'. Strip je 'niskodefiniran', jednostavno zato što pruža vrlo malo vizualnih podataka. Telefon je hladan medij, odnosno medij niske definicije, jer uho dobiva oskudan broj podataka. I govor je hladan medij niske definicije zato što se njime tako malo daje, a tako mnogo mora dopuniti sam slušatelj.« M. McLuhan, *Razumijevanje medija. Mediji kao čovjekovi produžeci*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2008., str. 25.

morao obići recipijent poruke svojim kreativnim sudjelovanjem u činu komunikacije nadopunjujući neizrečeno.

I ova poslovica temelji se na paradoksu, to jest na iznevjerenom očekivanju u odnosu uspoređenih vrijednosti: suho bi trebalo uzrokovati suho, a mokro mokro, ali ovdje je tvrdnja zasnovana na obrnutoj proporcionalnosti suda: stanje suhoće rezultira mokrinom, a stanje mokrine rezultira suhoćom. Pritom je odnos dvaju obrnuto proporcionalnih sudova inverzan, sa zamijenjenim redoslijedom jedinica iskaza: ***śũhu*** *l̀ito* – ***mòkre*** *bãcve* // ***mòkru*** *l̀ito* – ***śũhe*** *bãcve*.

18.	*Kal je M̀śec imp̀jo – mornōr̀ leźê*, *kal M̀śec leźî – mornōr̀ śu imp̀jo.*	Kad je Mjesec uspravan – mornari leže, kad Mjesec leži – mornari su na nogama.	K

Ova poslovica sažima iskustvo pomoraca i ribara s nebeskim tijelom (Mjesecom) kao znakom meteorološkog vremena. Mjesec je personaliziran: Mjesec stoji (*imp̀jo*) ili *leži* kao što i mornari stoje ili leže u zavisnosti od Mjesečeva uspravnog ili ležećeg položaja. Taj odnos temelji se na iskustvu koje poslovica ne izriče, ali ikonički (figurativno) dočarava: kad Mjesec »stoji« (*imp̀jo*), tj. kada je uspravan, očekuje se lijepo vrijeme i mornari se mogu odmarati ležeći, ali kad Mjesec »legne«, tada su mornari na nogama jer se očekuje loše vrijeme. To iskustvo vremena nasljeđivalo se od starijih i prenosilo mlađima, a poslovica je bila sažet, komprimiran jezični iskaz o iskustvu koje se i nije moglo uočiti za trajanja kratkog ljudskog vijeka pa su ga mlađe generacije baštinile od starijih i čuvale u kolektivnoj memoriji organske društvene zajednice.

Ovdje su suprotstavljena dva stanja: aktivno (*bȉt imp̀jo* – biti na nogama, uspravan) i pasivno (*leźât*). Suprotstavljena je vertikala, koja konotira aktivnost, i horizontala, s konotacijom pasivnosti. Ali te su vrijednosti obrnuto recipročne: stajanje (na nogama) Mjeseca omogućuje ležanje mornara, a ležanje Mjeseca zahtijeva ustajanje mornara. Prilog *imp̀jo* je leksikostilem koji je kao arhaizam primjeren stilu poslovice, a nastao je prema tal. *in piedi* (*stare in piedi* – biti, stajati na nogama, biti uspravan). Dakle leksikostilem *imp̀jo* personificira Mjesec koji poezija poslovice dočarava kao osobu u bliskom odnosu s mornarima. Poslovica je nastala prema talijanskoj poslovici: *Luna seduta – marinaio in piedi.*

19.	*Kal klãpje òlovo – klãpju i źûbi.*	Kad kuca olovo – kucaju i zubi.	K

Klapanje olova – kuckanje olovnih utega na donjem obrubu mreže prilikom spuštanja ili podizanja mreže sinegdoha je za ribolovnu aktivnost. Kuckanje olova znak je da će biti zarade i da će se ribar i njegova obitelj moći prehraniti, da će

klãpot (kucati) i njihovi zubi, da će imati što jesti. Poslovica poput zagonetke govori pitijskim jezikom koji zahtijeva tumačenje. Izvan neposrednog ribarskog iskustva teško bi bilo pogoditi vezu između kucanja olova i kucanja zubi. Umjesto banalnog iskaza da se ribolovom zarađuje za egzistenciju usmeni kazivač poslovice traži sliku, ikoničan izraz koji je ujedno zagonetka koja zahtijeva participaciju recipijenta poruke koji treba otkriti njezino prikriveno značenje.

Ova poslovica ne odnosi se samo na ribarsko iskustvo. Ona je poruka o nužnosti rada da bi se osigurala egzistencija pa se čuje u raznim situacijama kada se želi upozoriti na povezanost rada i opstanka čovjekova koji je u tom svijetu bio nezamisliv bez golema napora na kopnu i na moru.

Kreator poslovice ne može očekivati da će banalna konstatacija koja na referencijalnoj razini kazuje isto što i poruka u formi poslovice, biti upamćena i sačuvana u kolektivnoj memoriji organske društvene zajednice i na taj način ostvariti svoju funkciju da bude poticaj i opomena, pouka i pokretačka misao društvene zajednice. Stoga kreator poslovice mora pouku oblikovati lapidarnim stilom, dakle uz maksimalnu ekonomizaciju izraza, ali isto tako mora govoriti jezikom slike koja se urezuje u pamćenje i, kako smo to više puta istaknuli, mora govoriti jezikom koji mora »ohladiti« (McLuhan) poruku na način da će je učiniti inkluzivnom, da će namjerno smanjiti zasićenost podacima kako bi uključio recipijenta da poruku dovrši, da otkrije neizrečeno. Ova hipotaksna temporalna rečenica uspostavlja odnos vremenske podudarnosti između čina rada *Kal klãpje ȍlovo* i rezultata rada (*tal* – tada) *klãpju i źûbi*, upisujući se ovom slikom u trajnu memoriju društvene zajednice kao njezin memento o imperativu rada, što je najveća vrlina na njezinoj vrijednosnoj ljestvici.

20.	*Śîcanj rîźon* / *vêla śȍkon* / *mãrac pȕpkon* / *avrîl lîšton* / *a môj cvîton.*	Siječanj rezidbom / veljača sokom / ožujak pupkom / travanj listom / a svibanj cvijetom.	V

Nomenklatura mjeseci na otoku Visu mješavina je idioglotskih i aloglotskih termina. U komiškom govoru postoje sljedeći nazivi prema redoslijedu mjeseci u godini*: śîcanj, vêla, mãrac, avrîl, môź*, *źûnj, kriśnjôk, śetêmbar, otûbar, źĩmni, prośînac*.

Mnoge poslovice vezane za poljodjelsko iskustvo prate poslovicama ritam prirode, zakonitosti vremenskih mijena, vezujući iskustvo za datume, mjesece, blagdane i imena svetaca i svetica koji se slave o određenim danima u godini. Postoji čitav kalendar za proricanje vremena ili određivanje mijena u vremenu ili u obavljanju poslova u poljodjelstvu. Ti datumi i blagdani vremenski su godovi, orijentiri koji se temelje na dugotrajnom iskustvu s meteorološkim vremenom mnogih generacija.

Također, za vremenske orijentire vezuju se promjene u prirodi kao što govori ova poslovica o pojavama na vinovoj lozi od siječnja do svibnja.

U siječnju se siječe, to jest reže vinograd, dok još nisu prokolali u lozi sokovi, dok ona još »spava«. Jedna poslovica kaže da se *ȍl pul vêle źemjâ tèpli* (dulji su dani pa se zemlja počne grijati). Tada loza počne »plakati«, kako to metaforično kazuju otočki govori, što znači da u lozi počne kolati sok te više nije pogodna za rezidbu. U ožujku (*mãrac*) pojavljuju se na lozi pupovi. U travnju (*avrîl*) loza prolista, a u svibnju (*môj* / *môź*) procvjeta.

Umjesto vremenskih priložnih oznaka *u śîcnju*, *u vêli*, *u môrcu* itd. imamo subjekte bez predikata i s objektom u instrumentalu (*rîźon*, *śȍkon*, *pȕpkon*, *lîśton*, *cvîton*). To je dakle niz eliptičnih bespredikatnih rečenica u rečeničnom nizu kojemu je svaka od pet rečenica identične strukture. Peterostruko ponavljanje identične strukture bespredikatnih rečenica vrlo je ekspresivan sintaktostilematski postupak. Odsutnost imenovanja radnje (elipsa predikata) u svih pet rečenica rečeničnog niza konotira događanje koje se pojavljuje nužnošću zadanog ritma prirode čiji se pokret ne vidi, ali se vidi rezultat: sok, pup, list, cvijet. I tu kod cvijeta niz se prekida, ali je nastavak imanentan ostvarenom nizu jer se iz cvijeta rađa plod, iz ploda mošt, iz mošta vino. Jedan se ciklus tako zatvara s čašom vina na stolu, a drugi otvara i započinje opet rezidbom u mjesecu u kojemu se siječe – u *śîcnju*.

3. KORPUS POSLOVICA PO SEMANTIČKIM POLJIMA

3.1. FILOZOFSKO SEMANTIČKO POLJE

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
1	Bȍje dvô pūtâ promìślit nego jedôn pût falìt.	Bolje dva puta promisliti negoli jedanput pogriješiti.		K
2	Dȍbro rȍba śe ȕvik protrēśȅ, a ślãbo u kantûn śtojî.	Dobra odjeća uvijek se ispraši (protrese), a loša stoji u zakutku.	O uspješnima se raspravlja, a neuspješne se ne spominje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
3	Dȍrźî tovãra dȍkle kûnj ne dũjde.	Drži magarca dokle konj ne dođe.	Poslovica nudi spoznaju o racionalnom ponašanju u situaciji očekivanja boljega.	K
4	Dȉ je korȉśti, tõti je i śćète.	Gdje je koristi, tu je i štete.	Ne treba žaliti za štetom gdje ima koristi, jer korist nadoknađuje štetu.	K
5	Di rȉba ne śmardî, mȕhe ne bricê.	Gdje riba ne smrdi, muhe ne zuje.	Nema posljedice bez uzroka.	V
6	Di śtãnu Pãrvićoni, ne mȍgu Źlôrjoni.	Gdje stanu Prvićani, ne mogu Zlarinjani.	Ovdje je upotrijebljena pučka etimologizacija imena otoka Prvić (prvi) i Zlarin (zadnji). Onaj koji kasni ne uspijeva jer ga onemogućuju oni koji su od njega brži, koji su stigli na cilj prije njega.	K
7	Dũć će vrîme da će jûdi nosît jôje na cvîre.	Doći će vrijeme kad će ljudi nositi jaje na nosilima.	Futurološka vizija tehnološkog razvoja koji će rezultirati fizičkim slabljenjem čovjeka.	K
8	Dũć će vrîme i donît će śvìta.	Doći će vrijeme i donijet će savjet.	Teško je znati pravi odgovor u pojedinim situacijama koje zahtijevaju iskustvo i mudrost. Vrijeme koje je pred nama često nam omogućuje da dotičnu situaciju sagledamo s distance i razumijemo je bolje nego u trenutku kada se ona događa.	K
9	Gȍre je źnât, a ne mȍć, nego mȍć, a ne źnât.		Teže je kad se znanje suoči s nemoći da se ostvari, negoli kada moć sebe nije svjesna.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
10	Grûbo je kal śe mȅće, a ne vãdi.	Loše je kad se stavlja, a ne vadi.	Poslovica osuđuje škrtost, zgrtanje dobara bez trošenja.	K
11	Grûbo je kal śe vãdi, a ne mȅće.	Loše je kad se vadi, a ne stavlja.	Loše je kada nije uspostavljen princip održivosti. Trošenje zahtijeva nadoknađivanje da bi se održala ravnoteža.	K
12	Hītnjȁ je javõlśki pośôl.	Žurba je đavolji posao.	U svijetu kojemu je rad na vrhu društvene ljestvice vrijednosti, brzina rada također je bitna vrlina, ali uz poštivanje tempa rada radi optimalnog korištenja čovjekove energije.	V
13	I gōvnȍ se nȉzbardo võje.	I govno se nizbrdo valja.	Konformističko ponašanje ljudi nije moralna vrlina, već rezultat sebičnosti. Moralna vrlina je kretanje protiv struje unatoč nevoljama koje poštivanje moralnih načela zahtijeva. Inicijalni položaj veznika *i* sugerira elipsu, neizrečeni dio rečenice koji se podrazumijeva. Ne spominju se ljudi koji se kreću niz struju, koji se zbog svog interesa odriču moralnih načela, a očekuju priznanje. Poslovica ih uspoređuje s govnom koje se također kreće (valja) nizbrdo pokretano silom inercije.	K
14	Iź pȕne vrȉće vajô śparanjât.	Iz pune vreće valja štedjeti.	Treba štedjeti kad je obilato.	K
15	Jaźȉk bõćo, a guźȉca plõćo.	Jezik brblja, a guzica plaća.	Zbog izgovorenih riječi čovjek može stradati.	K
16	Jelnâ śmârt – śtû prorȍkuv.	Jedna smrt – sto proroka.	Mnogi različito prognoziraju nečiju sudbinu, ali sudbina je samo jedna i nepredvidljiva.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
17	Kal nî mȉre, i pendȉśa ślũźi.	Kad nema mjere, i klackalica služi.	Mjera, osjećaj za ravnotežu, sklad ljudskog postojanja, imperativ je egzistencije, a kad je nema, bilo što može poslužiti kao lažna utjeha onome koji je mjeru izgubio.	K
18	Kal nõjdeś śvojȅ śărce, iźgubîś dûśu.	Kad nađeš svoje srce, izgubiš dušu.	Ljubav može zaludjeti osobu.	V
19	Kal śon mȍgal – nīśôn mȍgal, a śal mȍgu pok ne mȍgu.	Kad sam mogao, nisam mogao, a sad mogu pak ne mogu.	Vidi interpretaciju pod br. 2.	V
20	Kal śusîdu kȕća gorî, nõdoj śe i tȅbi.	Kad susjedu kuća gori, nadaj se da će i tebi.	Tuđa nesreća je i naša nesreća.	K
21	Klẽtve śe nã poli dīle.	Kletve se na pola dijele.	Kletva je zazivanje nesreće drugome, ali onaj koji to radi ujedno zaziva nesreću i sebi.	K
22	Kȍga Bôg mȉluje, onȅga i kõro.	Kome je Bog milostiv, njega i kori.		K
23	Kȍga gȍder lagônje pomȍźe, a kȍga ni ȉśtina ne mȍźe.	Kome pomaže laganje, a kome ni istina ne može (pomoći).		K
24	Kôlkul i śulȉcit śvẽto śu śtvôr.	Kalkulacija i upornost svete su stvari (vrline).	Ova poslovica osobito se koristila u ribarskoj praksi gdje su kalkulacija, temeljena na višegeneracijskom iskustvu, i upornost (unatoč ponovljenim neuspjesima) bile svete vrline.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
25	Krepãla njãnjica, krepãla bêkica.	Krepala ovca, krepala ona koja se glasa bekanjem.	Svi imamo istu sudbinu – svakome će doći kraj.	K
26	Kū jȅ blìźje oltōrâ, bȍje mìśu ślùśo. Kū jȅ blìźje oltōrâ, bȍje Bȍga mȍli.	Tko je bliže oltaru, bolje misu sluša / Boga moli.	Tko je bliže središtu, bliži je moći od koje ima koristi.	K
27	Kū nĩmo pãmeti, ìmo nȍge.	Tko nema pameti, ima noge.	Tko nije razuman, mora se više mučiti.	K
28	Kū śȇ dìma ne nadìmi, ûn śe ûgnja ne nagrȉje.	Tko se dima ne nadimi, taj se ognja ne nagrije.	Valja trpjeti (dim) radi dobra (grijanja)	K
29	Kû pomãlo grê, prî dȍma dũjde.	Tko polako ide, prije doma dođe.	Vidi interpretaciju pod br. 15.	K
30	Kû śigurô, ne perikulô.	Tko osigura, taj ne riskira.	Poruka o važnosti opreza u svijetu koji je stalno izložen prirodnim promjenama, osobito u svijetu ribara.	K
31	Kũ śe macȁ lõti, ol macȁ i plõti. Kû macên udĩro, ol macȁ i umĩro.	Tko se mača lati, taj od mača gine. Tko mačem udara, od mača umire.	Biblijska poslovica versifikacijski stilizirana (dva šesterca i rima). Vidi Matej 26,52: Kaže mu tada Isus: Vrati mač na njegovo mjesto, jer svi koji se mača laćaju od mača i ginu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
32	Ku grȇ po ślãbemu vrȉmenu, dȍma śtojî po lĩpemu.	Tko ide po lošem vremenu, doma stoji po lijepome.	U svijetu ribara i težaka važan je princip poštivanje vremena, njegova ritma, izmjene ružna i lijepa vremena kako bi se moglo opstati u prirodi poštujući njezine mijene.	K
33	Ku śîje, tî i źînje.	Tko sije, taj i žanje.	Poruka o imperativu rada kao uvjetu opstanka.	K
34	Lĩpo nȍśi lĩpu, grũbo grũbu.	Lijepa nosi lijepu, ružna ružnu (besjedu / čin / način).	Poslovica iskazuje temeljnu spoznaju Kristova nauka recipročnosti dobra čina i rezultata koji on izaziva kao i zla koje zlo proizvodi.	K
35	Lipotã śe na kupȕśu võri, a dobrotâ na dalekȍ fõli.	Ljepota se na kupusu vari, a dobrota na daleko hvali.	Ljepota je trenutna, a dobrota trajna vrlina.	K
36	Loźâ nî koźâ.	Loza nije koza.	Poslovica izriče stav iz iskustva zahtjevnosti loze da bi urodila obilnim plodom.	K
37	Mũtno vodȁ nî dȍbru źãrcalo.	Mutna voda nije dobro zrcalo.	Mutni poslovi skrivaju istinu.	K
38	Na mõlega jôrca ne mȍgu bȉt vȅliki rȍźi.	Na malome jarcu ne mogu biti veliki rogovi.	Poruka o potrebi poštovanja mjere.	K
39	Ne bȉ torkôl źêc pri kucînon da śe ne ȕźdo u śvojȅ nȍge.	Ne bi trčao zec pred psom da se ne uzda u svoje noge.	Vjera u sebe bitna je za uspjeh, osobito u najtežim okolnostima.	K
40	Ne mȍre śe grȉśno mȉślit, a pośtȅnu dȉlo cinȉt.	Ne može se grešno misliti, a pošteno djelo činiti.	Grešna misao uzrokuje i grešno djelo.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
41	Ne mȍre śe iś jelnûn guźȉcun nã dvi katrîde. Ne mȍre śe iś jelnûn guźȉcun nã śtu pīrîh.	Ne može se s jednom guzicom na dvije stolice. Ne može se jednom guzicom na sto pirova.	Poruka o potrebi poštovanja mjere.	K
42	Ne vrȋdi na śpînu śparanjât, a na tapûn tocȉt.	Nije (na vinskoj bačvi) korisno na slavini štedjeti, a na glavnom otvoru (bačve) točiti.	Poruka o racionalnom trošenju koje zahtijeva da se sitničarenjem ne prikriva rastrošnost.	K
43	Nevȍja nȉmo źōkȍna, a nôjveće ga ȉmo.	Nevolja nema zakona, a najviše ga ima.	Vidi interpretaciju pod br. 7.	K
44	Ni vrôg u vrōgȕ, nȅgo u karśćônsku dûśu.	Nije vrag u vragu, već je u kršćanskoj duši.	Vidi interpretaciju br. 4.	V
45	Ni śvû gȍru pośȉć, ni beź dôr dȍma dûć.	Ni svu goru posjeći, ni bez drva doma doći.	Poruka o mjeri u čovjekovu ponašanju koja zahtijeva izbjegavanje krajnosti, što je mudrost utemeljena na principu održivosti.	K
46	Nôjvećo je neśrȉća kal ti śrȉća klãpje na vrõta, a tî nīśȉ dȍma.	Najveća je nesreća kad ti sreća kuca na vrata, a ti nisi doma.	Poruka o neodgodivosti prepoznavanja sretnog trenutka u životu.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
47	Nȍvu śîto nȍvo śîje, a śtõru śe śvȅ źadȉje.	Novo sito novo sije, a staro svugdje zapinje.	Kaže se za osobu koja je nova u nekom poslu ili u kućanstvu te se u početku želi pokazati kao vrijedna.	K
48	Ȍteto – prȍkleto!		Poruka o prokletstvu otimanja za otimača.	V
49	Prî će mãti źapuśtȉt śvojȅ rojênje nȅgo Bôg śvojȅ śtvorênje.	Prije će majka zapustiti svoje rođeno dijete negoli Bog svoje stvorenje.	Poruka o veličini Božje ljubavi za čovjeka.	K
50	Prõźno vrȉća ne mȍre impȉjo śtôt.	Prazna vreća ne može uspravno stajati.	Čovjek prazna želudca ne može raditi.	K
51	Rîci śu võpâ, a dȉla śu śtvõri.	Riječi ishlape kao para, a djela su opipljiva (stvarna).	Poruka nepovjerenja u riječi bez pokrića u djelima.	V
52	Rât – brât, rât – śmârt.	Rat – brat, rat – smrt.	Nekome rat donese korist, a nekome smrt.	K
53	Radi guźȉce śe guźȉca gubî.	Radi guzice se guzica gubi.	Radi života se život gubi.	K
54	Śtû mõlih – jelnâ vȅlo.	Sto malih – jedna velika.	Poruka o smislu malih djela kojima se postupno stvara veliko.	K
55	Śȕmica je lãśne, plãśne.	Suho granje stvori velik trenutni plamen.	Odnosi se na čovjekovo ponašanje koje je žestoko, ali kratkotrajno poput plamena suhog granja koje naglo plane, ali se brzo ugasi.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
56	Śũpjo glōvâ vȉtron śe hrõni.	Šuplja glava vjetrom se hrani.	Poruga bezumniku.	K
57	Śvãkih je kȍžic nã prodaju.	Svakakve se kože (kožice) prodaju.	Nitko ne može biti siguran da neće stradati jer je sudbina čovjekova nepredvidiva.	K
58	Śvãko śȉla do vrȉmena, a nevȍja rêdon gȍni.	Svaka sila do vremena, a nevolja redom goni.	Ideja o vremenskoj ograničenosti sile i trajnosti nevolje koja čovjeka prati.	K
59	Śvãko śkûźa ȉmo mûźa.	Svaka isprika nađe razlog.	Za sve se može naći isprika, ali ne i opravdanje.	K
60	Śvãko śtvôr hȍće vrȉmena.	Svaka stvar traži svoje vrijeme.	U planiranju aktivnosti treba računati na faktor vremena za svaki posao.	K
61	Śvãku źlȍ nî źa źlȍ.	Svako zlo nije za zlo.	U procesu događanja nastaju promjene koje mogu rezultirati time da se dogodi neočekivan obrat – da se zlo obrati u dobro.	K
62	Śvè śe iskivōjȅ prid vrȉmenon – śomo vrîme ośtãje.	Sve se sklanja pred vremenom, samo vrijeme ostaje.	Vidi interpretaciju br. 1.	V
63	Śvît śe śvîton ucî.	Svijet se svijetom uči.	Čovjek kao društveno biće ne može bez društva, jer to što jest postao je učenjem od drugih.	K
64	Têśko onȅmu kȍmu śvît śũdi.	Teško onomu kojemu svijet sudi.	Osuda pojedinca kojemu sudi društvena zajednica kojoj pripada, gora je od osude pravne institucije.	V
65	Têśko onȅmu po kojȅmu śvît śe śvĩśti.	Teškom onom po kojemu se svijet svijesti.	Vidi interpretaciju br. 3.	V
66	Tukô śe rodȉt ku će bȉt.	Treba se roditi da bi se bilo.	Genetsko naslijeđe bitno je za uspjeh u životu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
67	Urodît će jãvor jãbukima.	Urodit će javor jabukama.	Događa se koji put i ono što je nemoguće da se dogodi.	V
68	Vajô na śvãku śîku butât lantêrnu.	Na svaku hrid treba svjetionik staviti.	Potrebno je svaku opasnost označiti kako bismo je izbjegli.	K
69	Vèće vajô prãtika nègo gramãtika.	Više vrijedi praksa nego gramatika.	Više vrijedi praksa nego teorija.	V
70	Vèće vrîdi i pãmeti ûnca nègo od lijūnâ fûrca.	Više vrijedi malo pameti nego snaga lava.	Pohvala snazi uma.	K
71	Vraźjô ìmo krãje i konfîne, Bòźjo je bèź dośpīlka.	Vražja ima krajeve i granice, Božja je bez dospijeća (vječna).	Vidi interpretaciju br. 5.	V
72	Vrôg dô ucinît, ma ne dô źatōjât.	Vrag dade napraviti, ali ne da zatajiti.	Zlo je lako napraviti, ali prije ili kasnije biva otkriveno.	K
73	Źa śũhu i źelènu gorî.	Uz suho i zeleno gori.	I onaj koji samostalno ne bi uspio u društvu, s uspješnim će i on uspjeti.	K
74	Źemjâ dõla – źemjâ vaźêla.	Zemlja dala – zemlja uzela	Izražena je spoznaja o ritmu izmjene života i smrti.	K
75	Źmajã śe vãvik na karvõvi rêp ozîre.	Zmija se uvijek na krvavi rep obazire.	Zlo koje nam se dogodi trajna je opomena.	K

3.2. SOCIOLOŠKO SEMANTIČKO POLJE

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
76	Àboj ga śe onȉ kućȉ di fumôr śvãki dôn dȉmi.	Jao kući čiji dimnjak svaki dan dimi.	Dimnjak koji dimi svaki dan znak je da su ukućani okupljeni oko vatre i da ne rade. Dim je tako znak nerada.	V
77	Abudônca śtȕfa, kareśtȉja fãme.	Obilje dosadi, oskudica izgladni.	Prema tal. poslovici: *L'abondansa stufa e la carestia fa fame*.	V
78	Ako nȅprijateja nȉmoś, mãti će ti ga rodȉt.	Ako neprijatelja nemaš, majka će ti ga roditi.	Poruka iz iskustva neprijateljstva među najbližom rodbinom, najčešće zbog nasljedstva.	K
79	Àko śe śôm ne cȗvoś, drȕgi te nȅće.	Ako se sam ne čuvaš, drugi te neće čuvati.		K
80	Arjãvemu kucînu vajô bȍji bokȗn dât.	Lošem psu valja bolji komad dati.	Ironijska poruka o neprimjerenoj nagradi zaslužnom zbog zadovoljavanja lošega.	V
81	Avertîj ca cinîś da źnôś ca te cȅko.	Pazi što radiš da bi znao što te čeka.	Poslovica se temelji na ideji o sukladnosti našeg djelovanja i naše sudbine: pozitivno djelovanje prema drugima naša je vlastita dobrobit.	K
82	Bêc po bêc – iśkȕpi śe tobolâc pinêź.	Novčić po novčić – skupi se tobolac novca.	Poslovica se ne odnosi samo na štednju kao racionalan način življenja nego uključuje ideju o upornosti i djelovanju na dugu stazu kako bi se postupno malim pomacima došlo do velikog rezultata.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
83	Bȉt će dobrȍ dokle bȕde krȕha ȍl pira i tobãka ȍl śkoja.	Bit će dobro dokle bude kruha od pira i duhana od ribolova na pučinskim otocima.	Na pirovima se nudi obilje hrane, pa preostalu hranu uzvanici nose i kućama, a duhan se pri ribolovu na pučinskim otocima malo troši jer su ruke stalno zauzete radom pa ga preostane. Riječ je o iskustvu oskudice u uvjetima teškog preživljavanja.	K
84	Bȍje naślonȉt trũdne rûke na pûn śtùmak nȅgo lãśne na prõźan.	Bolje je nasloniti trudne ruke na pun trbuh negoli odmorne na prazan.	Vidi interpretaciju pod br. 9.	V
85	Bȍje je umrȋt ȍl gloda nȅgo ol lavûra.	Bolje je umrijeti od glada negoli od rada.	Poslovica odriče smisao rada koji ne omogućuje egzistenciju.	K
86	Bȍje vȉdit lĩpu kãrpu nȅgo grũbu rãpu.	Bolje je vidjeti lijepu zakrpu (na odjeći) negoli ružnu rupu.	Poslovica govori o normi pristojnosti u nošenju odjeće u vrijeme kada se odjeća krpala radi dužeg trajanja te zakrpe nisu bile zazorne u izgledu ljudi koji takvu odjeću nose.	K
87	Bȍje vȉrovot nȅgo pûj pītât.	Bolje vjerovati nego poći pitati.	Povjerenje je bolje nego trošenje energije da bi se sve provjerilo.	K
88	Bȍji je umrȋt ȍd gloda nȅgo i od trūdâ i ȍd gloda.	Bolje je umrijeti od glada nego i od truda i od glada.	Poruka o besmislu rada koji ne omogućuje egzistenciju.	V
89	Bȍji śtô dât nȅgo mijôr pośūdȉt.	Bolje je sto dati nego tisuću posuditi.	Poruka iz iskustva o vraćanju dugova.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
90	Brât brãta do jãme vȍdi, a ìšto lèže u poštȅju kal brât obūcȅ poštolȅ źa pôć kȍmu na vȅju.	Brat brata do jame vodi, a isto legne o krevet kad brat obuče cipele za kome poći na žalovanje.	Brat se s bratom može žestoko posvađati (do prijetnje smrću), ali obiteljski zakon poštovanja prioriteta tko će obući jedine svečane cipele u svečanim prilikama (otići na žalovanje u povodu nečije smrti – *na vȅju*) iznad je svađe.	V
91	Ca je gûšto – nî pûšto.	Što je gusto nije pusto.	Pojam »gustoga« u ovom iskazu označuje puninu, ispunjenost bilo koje vrste, nasuprot »pustome«, koje je praznina, oskudnost, siromaštvo koje lišava mogućnosti.	V
92	Ca śe mãnji govȍri mãnji śe mĩšo pulênta.	Što se manje govori manje se miješa pura.	»Miješanje pure« ovdje je metafora za sudjelovanje u svadljivom razgovoru. Šutnja je u takvoj situaciji pametniji izbor od govora.	V
93	Ca ù muź, to ù guź.	Što u usta, to u guzicu.	Svijet viških poslovica utemeljen je na principu skromnosti. Odatle i odnos prema razmetanju hranom i uopće nepotrebnom trošenju radi udovoljavanja apetitu budući da sve završava – u guzici.	V
94	Ćãkule ne cinê frìtule.	Priče ne prave uštipke.	Zahtjev da se manje priča, a više radi.	V
95	Cũvoj śe lĩnca, ôn će ti od lìnošti śvãku źlȍ naprãvit.	Čuvaj se lijenčine, on će ti od lijenosti svakakvo zlo napraviti.	U više poslovica ovog korpusa lijenost se smatra izvorom zla. Neproduktivna osoba mora zlom nadoknaditi propust.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
96	Da je iźmȉrit kûnce i dolãmu, dolãmu bi pripiźãlo kûnce.	Da je izmjeriti konac i dolamu, dolamu bi pretegao konac.	Poruka o neisplativosti nekog posla, pothvata kada trud oko nečega vrijedi više negoli rezultat tog truda: više je potrošeno krpajući koncem dolamu, negoli što ona vrijedi.	K
97	Dȅśnu źõ śe, lȋvu źa ceśãra.	Desnu za sebe, lijevu za cesara.	Zanos žrtvovanja za ideale valja korigirati primarnošću vlastitih interesa.	V
98	Dȉ śe trî rodê, i źa cetvõrtega je mȉśta.	Gdje se tri rode, i za četvrtoga ima mjesta.	Obiteljsko je ovo geslo iz vremena kada je veći broj djece u obitelji omogućavao opstanak jer su i djeca sudjelovala u radu od najranije dobi.	K
99	Dȉ śe trî rodê, ne mȍre jedôn uźīvât.	Gdje se tri rode, ne može jedan uživati.	Gdje se tri rode, ne smije jedan dobiti sve nasljedstvo.	K
100	Dȍkle jêź uvūcȅ nȍgu u rãpu, nȉ ga vȅj lakȍ iśkōdȉt vônka.	Kad jež uvuče nogu u rupu, nije ga više lako izbaciti van.	Kad se netko previše udomaći, teško ga se riješiti.	K
101	Dũć će mûśe na pecȅne śkûśe.	Doći će mačka na pečene skuše.	Kaže se nekome tko misli da mu neće više trebati pomoć od drugoga koji je njemu pomogao, ali okolnosti se mijenjaju i uzajamnost unutar društvene zajednice valja poštovati uzvraćanjem za učinjeno dobro.	K
102	Dũć će śmihȕc na plakȕc.	Smijeh će završiti plačem.	Upozorenje, osobito mladima, da budu suzdržani u veselju jer ushit može lako zamijeniti tuga.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
103	Dvô jêźa u rãpu kãko-tãko, a kal trèći dũjde – nìkako.	Dva ježa u rupi kako-tako, a kad treći dođe – nikako.	Dvije svadljive osobe (ježevi) u istom prostoru nekako se i podnose, ali kad dođe treća takva, onda je suživot nemoguć.	K
104	Gìra śe je iś gìrun pèkla, a jelnâ drùguj nî vìrovola.	Gira se s girom pekla, a jedna drugoj nije vjerovala.	Ljudi se često ne razumiju ni onda kada im je sudbina vrlo slična, pa ni u najtežim okolnostima (dvije ribe se peku na gradelama).	K
105	Glôś pūkâ – glôś Bȍga.	Glas puka – glas Boga.	Poslovica je utemeljena na ideji o nepogrešivosti mišljenja puka koji određuje norme društvenog ponašanja.	V
106	Gorâ nìkal nî śōmâ.	Gora nikad nije sama.	Zlo djelo teško je sakriti čak i u pustoj gori, jer uvijek se može naći svjedok.	K
107	I gȍrimu kucînu vajô polhìtit kôśt.	I gorem psu valja dobaciti kost.	Smisao poruke je da valja biti milostiv i prema onome koji to ne zaslužuje.	V
108	Iś kãkin śe mèśtron śtojî, iś tãkin śe śkȕla ucî.	S kakvim majstorom se družiš, takvu školu učiš.	Poruka o važnosti društva čiji utjecaj oblikuje pojedinca.	K
109	Iś kĩn śi – tãki śi.	S kim si – takav si.	Poruka kao i u prethodnoj poslovici.	K
110	Jaźìk govȍri, a guźìca plõćo.	Jezik govori, a guzica plaća.	»Guzica« je metonimija za ljudsku egzistenciju, ukupnost čovjekova fizičkog bića.	K
111	Jedôn divjî śêdan likõrih privãri.	Jedan divlji sedam liječnika prevari.	Poruka o bezobzirnosti i lukavosti divljaka koji, da bi nadoknadio svoj hendikep, poseže za lažima koje mogu kulturno i intelektualno superiorne ljude prevariti.	K
112	Jedôn pût śe iś mãterun śpî.	Jedan se put s majkom spava.	Kaže se nekome ili o nekome koji je iznevjerio povjerenje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
113	Jelnâ ôvca śvû śtãdo gȕbavi.	Jedna ovca cijelo stado zarazi.	Poruka o negativnom utjecaju pojedinca na skupinu.	K
114	Jelnȅ gãće – nȉsta gãće / dvȍje gãće – cãgod gãće / trȍje gãće pêna gãće.	Jedne hlače – ništa hlače, dvoje hlača – nešto hlača, troje hlače tek su hlače.	Vidi interpretaciju pod br. 14.	K
115	Jôže gûžu bȉje.	Jezik guzu bije.	Jezik, kao organ govorenja, personificiran je antroponimom *Jôže*. *Jôže* nepromišljenim govorom izaziva posljedice koje plaća »guza«, metonimija za osobu.	V
116	Kal je krōjû dobrȍ u Budȉmu, ûn ne hãje źa śvojû druźȉnu.	Kad je kralju dobro u Budimu, on ne mari za svoju družinu.	Kaže se osobi ili o osobi koja iz svoje privilegirane pozicije ne razumije bližnjega u nevolji.	K
117	Kal śe kȕho pulênta, śvã śu dicâ kuntênta.	Kad se kuha palenta, sva su djeca sretna.	U vrijeme oskudica palenta je bila glavna hrana koje se moglo najesti do sitosti.	K
118	Kal śe śikȉra naȍśtri, bȍje śīcȅ.	Kad se sjekira naoštri, bolje siječe.	Treba biti strog i zahtjevan da bi se lijenoga potaklo na aktivnost.	K
119	Ko nȅ źno, ȉmo jednȕ mãnu, ko źnô, ȉmo śtô.	Tko ne zna, ima jednu manu, tko zna, ima ih sto.	Paradoksalna spoznaja o onome koji djeluje jer mu se pogreške zamjeraju, za razliku od onoga koji ne djeluje jer mu se nema što zamjeriti osim jedne mane – nedjelovanja.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
120	Ko śe prî uśtãne, bȍje gãće obūcȅ.	Tko se prije ustane iz kreveta, bolje hlače obuče.	Tko je brži, taj je uspješniji. Ovo je figurativan iskaz koji konotira vrijeme siromaštva kada djeca (često brojna u obitelji) nisu imala vlastitu odjeću, već onu koja ih dopadne.	K
121	Kȍga gȍder lagônje pomȍźe, a kȍga ni ìśtina ne mȍźe.	Kome pomaže laganje, a kome ni istina ne može (pomoći).	Poruka o poremećenom društvenom kontekstu u kojemu laž pobjeđuje istinu.	K
122	Kȍga mãti ne rodî, źa njîn śārce ne bolî.	Koga majka ne rodi, za njim srce ne boli.	Poruka o primarnosti sentimentalnog odnosa prema rođenoj braći i sestrama u odnosu na sve druge.	K
123	Kojô kûrba nî leśtâ, ne vrĩdi nìśta.	Koja kurba nije brza, ne vrijedi ništa.	Osoba koja radi nečastan posao, mora biti hitra u djelovanju i donošenju odluka jer može zbog svog nečasnog posla stradati.	K
124	Kȍkot pȉvo, kȍkuś olgovõro: Tếśko kȕći di nî gośpodōrâ. Kȍkoś pȉvo, kȍkot odgovõro: Tếśko kȕći di nî gośpodōrȁ, di mlãji ne ślȕśo śtarȉjega, a śtarȉji Bȍga vȅlikoga.	Kokot pjeva, kokoš odgovara: Teško kući gdje nema gospodara. Kokoš pjeva, kokot odgovara: Teško kući gdje nema gospodara, gdje mlađi ne sluša starijega, a stariji Boga velikoga.	U glasanju kokoši i pijetla imaginiran je glas poruke o društvenim odnosima zasnovanim na poretku kojemu je Bog na vrhu kao autoritet na kojemu se temelji hijerarhija utemeljena na subordiniranosti članova obitelji gospodaru – glavi obitelji, a mlađih starijima.	K V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
125	Kośmãnica bȍga mȍli da vȉśalica vrôt iślȍmi.	Mačka boga moli da svijeća vrat slomi.	Zbog vlastitog interesa netko će nauditi drugome i napraviti mu veću štetu nego što će sam imati koristi. Ideja je izrečena figurativno – zagonetkom koju valja pogoditi: *kośmãnica* je mačka (kosmata, dlakava), a *vȉśalica* je uljanica koja visi na zidu. Kad se ona razbije i ugasi se svjetlo, mačka će u mraku polizati proliveno ulje.	K
126	Kȕća śe ne grȍdi pôrcen.	Kuća se ne gradi prdcem.	Za velika djela potrebna je velika snaga / moć / upornost.	K
127	Kû deśprecijōjȅ, mȍźe bȉt da kupȕje.	Tko spušta cijenu, može biti da kupuje.	Deprecijacija ponuđene robe može također otkriti nečiju namjeru da bude kupac.	V
128	Ku dô jaźȉku na vȍju, śȅbi tūgȕ i nevȍju.	Tko dade jeziku na volju, sebi tugu i nevolju.	Govorom čovjek može sebe izložiti neprilikama.	K
129	Kū jȅ dûźan, vãvik je rûźan.	Tko je dužan, uvijek je ružan.	Porukom se izjednačava psihološka i fizička stvarnost: dužnički odnos i fizički izgled (ružnoća).	K
130	Kū jȅ mȍna, neka śtojî dȍma.	Tko je budala, neka stoji kod kuće.	Poruka o izbjegavanju eksponiranja budala u društvu.	K
131	Kū jȅ źa kucîna, vȁda lãje.	Tko ima ulogu psa, valja da laje.	Ne valja nekome zamjeriti očitovanje osobina koje su zadane ulogom koju ima.	K
132	Kû iś dicûn śpî, popîśon śe uśtãne.	Tko s djecom spava, popišan se ustane.	Ne valja se upletati u odnose među djecom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
133	Ku kȕću grõdi, mãlo ũ nju śtojî.	Tko kuću gradi, malo u njoj stanuje.	Poruka o dugotrajnosti procesa i iscrpljujućem poslu gradnje kuće. Općenit je smisao poslovice da od velikog djela koje čovjek stvara veću korist imaju drugi negoli on sam.	K
134	Kû lavurô, ćapô jedôn, kû ne lavurô, ćapô dvô.	Tko radi, zaradi jedan, tko ne radi, dobije dva.	Poruka o društvenoj nepravdi koja nastaje kada je iznevjeren princip nagrade prema radu.	K
135	Kũ mãlo glèdo, mãlo i vrĩdi.	Tko je sitničav, malo i vrijedi.	Produktivna osoba ne mari za sitne gubitke, jer ih proizvodom svog rada obilato nadoknađuje.	K
136	Kû mucî – dvô ucî.	Tko šuti, dvojicu uči.	Pouka o koristi prešućenog očitovanja u spornim situacijama.	K
137	Kû ne vìdi crĩkvu, pok śe pèći klãnje.	Tko ne vidi crkvu, pak se peći klanja.	Tko ne zna što su prave vrijednosti, taj se klanja lažnima.	K
138	Kû potẽźe, nekȁ i natẽźe.	Tko poteže, neka i nateže.	Tko zarađuje, neka i plaća.	K
139	Kû privãri brãta śvûga, privãri i śȅbe.	Tko prevari brata svoga, prevari i sebe.	Poruka o svetosti bratskog odnosa.	K
140	Kû rufijōjȅ, ôn kupȕje.	Tho hvali, taj kupuje.	Hvaleći dobivamo naklonost onoga koji prodaje pa odatle naša dobit kao kupca.	V
141	Kũ śe fõli, tî se kvõri.	Tko se hvali, taj se kvari.	Hvaljenje sebe izaziva animozitet okoline pa je hvalisavac na gubitku.	K
142	Kũ śe iś dicûn śvõdjo, gȍri je ol dicê.	Tko se s djecom svađa, gori je od djece.	Ne valja ulaziti u odnose među djecom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
143	Kû śvûga śmȍka nȍśi, tũjega ne prȍsi.	Tko svoga smoka nosi, tuđega ne prosi.	Poruka o važnosti oslanjanja na vlastite snage.	K
144	Kû ukrōdȅ jôje, ukrōdȅ i kȍkuś.	Tko ukrade jaje, ukrade i kokoš.	Osuda krađe bez obzira na vrijednost ukradenog.	K
145	Kû umî – njȅmu dvî, kû źnô – njȅmu dvô.	Tko umije – njemu dvije, tko zna – njemu dva.	Pohvala ljudskom umijeću i znanju, vrlinama koje društvo mora nagraditi.	K
146	Lakȍ je kal śe ìmo popȅcak.	Lako je kad se ima žarač.	*Popècak* (žarač) pomaže kod ognjišta upravljati vatrom. *Popècak* je ovdje metonimija za dijete čija pomoć u nekom poslu može biti važna.	K
147	Lakȍ je krōjȕ rȍge u źepȕ kōźât, ma te vȍja na vìdilo.	Lako je kralju rogove u džepu pokazivati, ma pokušaj tako da on vidi.	Lako je protiv moćnika govoriti kad on nije prisutan, ali nije lako pred njim.	K
148	Lakȍ je źapovīdât kal je śkrȉnja punâ.	Lako je zapovijedati kad je škrinja puna.	Lako je zapovijedati s pozicije moći.	K
149	Mãśka je krōjâ glȅdola, a nȉ ga śe bojõla.	Mačka je kralja gledala, a nije ga se bojala.	Čovjekov strah od autoriteta blokira njegovo ponašanje. Oslobađanje od straha omogućuje djelovanje.	K
150	Ne fõlȉ śe, Ôle, vìdil śon ti dvõre.	Ne hvali se, Ole, vidio sam ti dvore.	Ljudski habitat (dom – *dvõri*) govori o čovjeku istinitije negoli što on govori o sebi (kad sebe hvali).	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
151	Ne grê Viśãnin beź domijône u vapôr ni Brocãnin beź lumbrèle.	Ne ide Višanin u parobrod bez demižane kao ni Bračanin bez kišobrana.	Višanin ide na kopno da bi se liječio ili obavio važne poslove, a pritom mu pomaže vino kao nagrada liječniku ili prijatelju. A Bračanin nosi kišobran kad ide na put i po lijepom vremenu jer se nikad ne zna kad će zatrebati.	V
153	Ne īśćì krùha vărhu śenìce.	Ne traži kruha vrh pšenice.	Ne budi ohol. Ne traži više nego što ti je dovoljno.	K
154	Nî dȍśta śomo źōcìna, hȍće śe i nōcìna.	Nije dovoljan samo začin, potreban je i način.	Način nije samo forma već je i bitan sadržaj ponašanja u odnosu prema drugome.	V
155	Nìkal ìz duga, kako ni Śvẽti Gargûr iz korîźme.	Nikad iz duga, kako ni Sveti Grgur iz korizme.	Sveti Grgur, benediktinski monah i kasnije papa, slavi se 12. ožujka, dakle u vrijeme korizme. Poslovica ističe nepromjenjivost statusa siromaha koji je stalno u dugovima i figurativno uspoređuje to stanje s nepromjenjivošću datuma blagdana jednog katoličkog sveca.	K
156	Ni pãrśti ol rūkê nīśù jèlnoci.	Ni prsti od ruke nisu jednaki.	Poslovica iskazuje stav o prirodnoj nejednakosti među ljudima.	K
157	Nīśù rafijôle i pandolète naŭśne na pogãcu ol ślõni rìbi.	Nisu slatkiši (*rafijôle* i *pandolète*) navikli na pogaču od slane ribe.	Osoba navikla na udobnosti koje joj donosi društveni položaj, teško može prihvatiti elementarne uvjete života.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
158	Ni u môru mȉre, ni u Vlãha vȉre.	Ni u moru mjere, ni u Vlaha vjere.	Višani su imali kontakt s ljudima iz Dalmatinske zagore (koje su nazivali Vlasima) jer su oni dolazili kao radna snaga za poslove u vinogradima viških težaka. Iz tog iskustva proizašao je ovaj stav koji generalizira pojedinačna loša iskustva.	K
159	Ni u tȉkvu dȍbra śûda, ni u Vlãhu dȍbra drûga.	Ni u tikvi dobra suda, ni u Vlahu dobra druga.	Generalizacija pojedinačnog iskustva o Vlahu kao osobi u koju se ne možeš pouzdati. Iskustvo se temelji na kontaktu s radnicima iz Dalmatinske zagore koji su dolazili na Vis raditi na imanjima viških težaka koji su imali veće vinograde.	V
160	Nî źa Vlãha kãpa ni dolãma ni źa Tûrka divôjka neźnâna.	Nije za Vlaha kapa ni dolama, ni za Turčina djevojka neznana.	Poruka o pretenziji pojedinca da pribavi sebi ono što mu ne pristaje. Vlah je siromah kojemu ne pripada svečana odjeća, a djevojka neznana nije primjerena mladoženji kojemu roditelji biraju partnericu za ženidbu na temelju poznavanja njezina podrijetla.	K
161	Ȍbiśt, ȍbiśt, a vrōtȉt će śe legumîni.	Obijest, obijest, a vratit će se oskudica.	»Legumini« naziv je za hranu koju su stanovnici otoka Visa dobivali od okupatorske talijanske uprave u II. svjetskom ratu. Bila je to vrlo oskudna hrana koja se sastojala od raznih vrsta mahunarki. »Legumini« su postali simbolom oskudice i gladi.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
162	Õćo, bõćo, ćãćina mȕka plõćo.	Razmeće se nepromišljenim izjavama, ali na račun ćaćine muke.	Izraz *õćo, bõćo* metonimija je nepromišljena govora koji u društvenim relacijama može nanijeti štetu koju neće sanirati onaj koji je štetu napravio, nego netko drugi.	K
163	Ol Boźȉća do Uźôm jedvâ dȍma dogȕźon.	Od Božića do Uskrsa, jedva se kuće dohvatio.	*Uźmâ* (pl. tant. G. *Uźôm*) stari je naziv za Uskrs, Vazam. Uskrs počinje završetkom razdoblja pokore (četrdesetodnevne korizme) obilježene postom. Ali u vremenima neimaštine i oskudice hrane bilo je razdoblja dugotrajne pokore i bez korizme. *Uźmâ* – vrijeme Uskrsa, jest cilj do kojega valja stići tako da se preživi u nevolji, da se *dȍma dogȕźo* – da se dohvati spasa, da se preživi.	K
164	Ol garkâ do źudȉja nî pȕno.	Od grega do juga nije daleko.	Vjetar *grego* (*gârk*) puše sa sjeveroistoka i često prelazi na jugoistočnjak – jugo (*źudȉj)*. *Gârk* i *źuđȉj* su metonimijski nazivi za vjetrove grego i jugo. Termin *grego* došao je u Dalmaciju s juga Italije gdje *grego* puše iz smjera Grčke pa odatle i naziv bez obzira što u Dalmaciji *grego* ne puše iz smjera Grčke. Od etnonima *Źuđȉj* napravljen je apelativ *źuđȉj* jer je geografski Izrael južnije od Grčke: *gârk* (*grêgo*) je sjeveroistočni, *źuđȉj* (jugo) jugoistočni vjetar, a nazivi su motivirani smjerom puhanja određeni motrištem – južna Italija.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
165	Ovâ śvāźa nî źa otî letrât.	Ovaj okvir nije za tu sliku.	Iskaz o nesuglasnosti predmeta prezentacije i konteksta (okvira) prezentacije.	V
166	Pìneźi nīmāju blāgośłova.	Novci nemaju blagoslova.	Spoznaja o ništavosti postignuća koje se temelji samo na zgrtanju novaca.	K
167	Polhìtili – ne polhìtili, ìśto će von iźbrojìt vlôśe na bôndu.	Dali nekome ili ne dali, isto će vas krivo gledati.	Iskustvo o nezahvalnosti za pomoć.	V
168	Pȍlkreśono źôrna bȍje mlȉju.	Potkresan mlin bolje melje.	*Zôrna* su mali kućni ručni mlin za žitarice koji se sastoji od gornjeg (pokretnog) i donjeg fiksnog kružno oblikovanog kamena u drvenom kućištu. Oni se zbog mljevenja s vremenom izliže pa ih treba povremeno potkresati kako bi mlin bolje mlio. To je figurativni izraz za odgojnu mjeru poticanja ukorom ili kaznom mlađih na aktivnost.	K
169	Pȍpri śu krôli milūnȅ – śâl krōdû miljūnȅ.	Prije su krali dinje, a sad kradu milijune.	Krađa *milūnâ* kao rijetkog voća na Visu bila je izazov mladima. Ta vrsta krađe bila je benigna i običajna te se tolerirala mladima. Fonološkom etimologizacijom riječi *milûn – miljûn* sugerirana je radikalna promjena vremena: vrijeme organske ljudske zajednice, u kojoj je krađa *milūnâ* zasnovana više na razonodi i šali negoli na pribavljanju materijalne koristi, i vremena kada je krađa postala kriminal, kada se kradu milijuni.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
170	Pȍsli kȍla pȉśme ne vajȏdu.	Poslije kola, pjesme ne valjaju.	I zabavu treba doživjeti s mjerom jer svaka pretjeranost izaziva odbojnost.	V
171	Pȍsluh je śvẽto śtvôr.	Posluh je sveta stvar.	Svetost poslušnosti u odnosu mlađih prema starijima ugrađena je u odgoj tradicionalne obitelji.	K
172	Prȉjateji bùdimo, a tobûlci nekã śe grīźû.	Prijatelji budimo, a novčanici neka se grizu.	Prijateljstvo valja odvojiti od međusobnih novčanih obveza.	K
173	Rât – brât, rât – śmârt.	Rat – brat, rat – smrt.	Nekome rat donese korist, a nekome smrt.	K
174	Rȉba ol glōvê śmardî, a ol rēpã śe cȉśti.	Riba od glave smrdi, a od repa se čisti.	Oni u vrhu vlasti često su pokvareni, a stradaju oni koji nisu krivi za posljedice loših odluka moćnika.	K
175	Śiromâh je ùvik bîl tovãru brât.	Siromah je uvijek bio magarcu brat.	Siromah je prezren u društvu.	K
176	Śiromãha bȉje śiromãśtvo, a joś vȅće śtrôh da mȍre dôć śiromaśnȉji.	Siromaha bije siromaštvo, a još više strah da može postati siromašniji.		V
177	Śȉt kûśa, lãśtan trūdâ.	Sit hrane, a odmoran od rada.	Poruga onome koji misli da će bez rada moći živjeti.	V
178	Ślôźno brãća kȕću grõde, a nèślоźno śvȅ raźvõle.	Složna braća kuću grade, a nesložna sve razvale.	Bratska sloga uvjet je uspjeha, a nesloga razlog propasti.	K
179	Śtãli śu śe brûś i kośâ.	Sreli su se brus i kosa.	Kaže se za one koji su svadljivi te im je lako međusobno se sukobiti.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
180	Śtraśjȉvimu targôvcu gōvnȍ u tobôlcu.	Strašljivom trgovcu govno u tobolcu.	Trgovina je zasnovana na riziku, a onaj tko ne riskira, ne može ni zaraditi.	V
181	Śùmica je śiromāśko śuperbȉja.	Granje za potpalu – ponos je siromaha.	Vidi interpretaciju pod br. 10.	K
182	Śvâk śe śvûmu veśelî.	Svatko se svome rodu veseli.		K
183	Śvȅ je drôgo, a źivȍt je cīnî.	Sve je skupo, a život je jeftin.	Stvari su postale važnije od čovjeka. Iskazana misao izraz je spoznaje o čovjeku čiji je život postao jeftiniji od predmeta kojima je okružen.	V
184	Śvȅ mȍre jãval olnît, śomo nȅ lopȉźu.	Sve može đavao odnijeti, samo ne lopižu.	Vidi interpretaciju pod br. 8.	V
185	Tȇśko je bȉt gośpodôr u śiromāśku kȕću.	Teško je biti gospodar u siromašnoj kući.	Položaj gospodara temelji se na moći, a gdje moći nema, nema ni autoriteta koji zahtijeva položaj gospodara.	K
186	Tȇśko teźōkȕ koji grȇ motȉkun na źurnôtu i drûgu kojî kapȍton priko rãmena nã more grȇ.	Teško težaku koji ide s motikom na nadnicu i članu ribarske posade koji ide s kaputom preko ramena (zimi) u ribolov.	Teško je nadničarima na kraju i na moru.	K
187	Tȇśko ti ga po dovônuj źdȉlici.	Teško ti je po poklonjenoj zdjelici.	Teško je onome tko zavisi od tuđe pomoći.	V
188	Tũjega konjâ vajô nàśri pūtâ raśpãrtit.	Tuđeg konja valja nasred puta rasprtiti.	Ne može se pouzdati u tuđu pomoć, već se valja osloniti na vlastite snage.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
189	Ucîn dobrȍ, iźîj gōvnȍ.	Napravi dobro, pojedi govno.	Poslovica generalizira pojedinačno iskustvo u pomaganju drugome.	K
190	Ùmarli śu dōvãloti, ośtãli śu pitãloti.	Umrli su koji daju, ostali su koji pitaju.	Poslovica je ovo o iskustvu radikalne promjene u društvu kada je narušena stroga etika rada uz poštivanje principa skromnosti i asketizma i prevladao hedonizam bez ekonomske podloge pa mladi, koji su svoju egzistenciju zasnovali na pomoći od roditelja, poslije njihove smrti više nemaju od koga tražiti pomoć.	V
191	Ùmarli śu śtõri – ùmarle śu śtvõri.	Umrli su stari – umrle su stvari.	Ova poslovica izraz je iskustva iz vremena prvih nesuglasja među generacijama izazvanih velikim promjenama u načinu života i u odnosima među generacijama. Starije generacije doživjele su početak tih dramatičnih promjena gubitkom nade u budućnost mladih koji, po njihovu mišljenju, ne vole raditi pa će zbog toga, po njima, smrću starih umrijeti i stvari koje su oni stvarali mukotrpnim radom.	V
192	U śvãku vãlu śvûga vȉtra, u śvãku kȕću śvûga dȉma.	U svakoj uvali drugačiji vjetar, u svakoj kući različito se dimi.	Uvale skreću smjer vjetra pa su u različitim uvalama različiti smjerovi puhanja istog vjetra. Ta slika figurativna je podloga usporedbe s različitošću razloga za svađe u različitim obiteljima.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
193	U źlâ duźnīkâ vaźmì kozȕ beź mlīkâ.	U zla dužnika uzmi kozu bez mlijeka.	Poslovica je intonirana ironijski jer joj smisao kaže obrnuto od iskazanog. Dakle, poruka je: nemoj uzeti ništa od dužnika jer je u dužnika i koza bez mlijeka. Dakle dužnik je ekskomuniciran zbog neprihvatljivog dužničkog statusa, što govori o principu društvene zajednice koji zahtijeva da se živi po mjeri mogućnosti.	K
194	Uźa gȍśte śvì śmo gȍśti.	Uz goste svi smo gosti.	Uz goste i domaćin jede bolje negoli obično.	V
195	Vaźmì śvojû protìvu.	Druži se s onim koji ti je par.	Poslovica izražava iskustvo o važnosti druženja među osobama koje imaju slične interese, znanja ili društveni status.	K
196	Vȅću je kumstvû nego brãtinśtvu.	Veće je kumstvo negoli bratimstvo.	Bratstvo je stečeno rođenjem, a kumstvo je trajna veza uspostavljena ceremonijom koja jamči neraskidivost tako posvećene veze.	K V
197	Vĩśki je źivȍt uźōjmȉt i vrōćât, udūźȉt śe i plōćât.	Viški je život pozajmiti i vraćati, udužiti se i plaćati.	Korektnost u financijskim odnosima među pripadnicima društvene zajednice podignuta je na razinu principa života otoka Visa.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
198	Źa Komìźu nî kũnjśku źĩvu, karmâ kvôdra i śocijetôd.	Za Komižu nije konj, kvadratna krma broda ni društvena organizacija.	Tereni su u Komiži strmi pa je bolje imati magarca nego konja (koji je za ravnicu), kao što nije ni kvadratna krma jer se krmeni val kada udari u ravnu plohu može preliti u brod, dok ovalna krma sprječava prelijevanje vala u brod. Sve je ovo rečeno kako bi se naglasila ključna spoznaju da se pojedina društva u Komiži brzo raspadnu.	K
199	Źa kumpanjìju śe je i frôtar oźenîl.	Za društvo se i fratar oženio.	Poruka je ovo o moćnom utjecaju društvene skupine na ponašanje pojedinca koji toj skupini pripada.	V
200	Źa lĩnca ni krùha ni vĩnca.	Za ljenčinu ni kruha ni vina.	Lijenost ne može osigurati ni elementarni opstanak.	K
201	Źôjmice nīśù dobrȅ. Dȁ śu dobrȅ, i źenȅ bi śe źojmīvãle.	Posudbe nisu dobre. Da su dobre, i žene bi se posuđivale.	Poslovica iskazuje društveni princip izbjegavanja posuđivanja i življenja po mjeri mogućnosti.	K

3.3. PSIHOLOŠKO SEMANTIČKO POLJE

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
202	Ako oŝtãne glōvâ, narẽšt će trōvâ.	Ako ostane glava, narast će trava.	Važno je sačuvati živu glavu, a sve drugo je sporedno jer ima smisao samo ako smo mi opstali.	V
203	Argênto – kôr kuntênto.	Poklon predmeta od srebra – zadovoljno srce.	Prema talijanskoj poslovici: *Argento - cuore contento*.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
204	Bârź na jaźîku kakȍ i na motîku.	Brz na jeziku kao i s motikom.	Ironijski intonirana poslovica koja se zasniva na nesukladnosti lakoće govora i težine rada.	K
205	Blâgo nèmu ku pãmeti nĩmo, tî śe barên śvîta naużîvo.	Blago onom koji pameti nema, taj se barem svijeta nauživa.	Ironijski je iskaz u pohvalu onome koji ne umije kritički misliti o svijetu koji ga okružuje.	K
206	Bogãśtvo će pokrît rogãśtvo.	Bogatstvo će sakriti rogove.	Bogatstvo može nadoknaditi nedostatke, sakriti mane, pa i duhovno siromaštvo, što je i temeljni smisao ove poslovice.	V
207	Bȍje śe rodît beź mōndê nègo beź śrîće.	Bolje se rodit bez *mōndê* (ženski spolni organ) nego bez sreće.	Apologija sreći koja nadvladava sve čovjekove nedostatke.	K
208	Bȍji śe opît vīnôn nègo krȕhon. Ko śȅ od vīnȁ opîje, ûjutro śe otrĩźni, a ko śȅ od krȕha opîje, ne mȍre śe otrĩźnît dȍvika.	Bolje se opiti vinom nego kruhom. Tko se vinom opije, ujutro se otrijezni, a tko se kruhom opije, ne može se otrijezniti dovijeka.	Opiti se kruhom metaforično znači postati bahat zbog materijalnog obilja. Od vina se možeš otrijezniti, ali od bahatosti i oholosti ne.	V
209	Bokuncîć po bokuncîć – iśkȕpila Mārè korduncîć. Mãrvicu po mãrvicu – iśkȕpila Mārè korãjicu.	Komadić po komadić – skupila Mare ogrlicu. Mrvicu po mrvicu – skupila Mare ogrlicu (od koralja).	Poslovica ističe pohvalu strpljivosti i upornosti da bi se nešto značajno postiglo.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
210	Ca dobȉješ u nedȉju, tũ ćeś popȉt u likarȉju.	Što dobiješ u nedjelju, potrošit ćeš u ljekarni.	Opomena o svetosti neradnog dana – nedjelje.	K
211	Ca mlôd ćapô, śtôr ne pũśćo.	Što mlad uhvati, star ne pušta.		K
212	Cèśa rãžum ne dokũci, tvãrdo vȉra tû noś ucî.	Što razum ne dokuči, tvrda vjera to nas uči.	Poruka o moći vjerovanja koje prekoračuje granice uma.	V
213	Cînte ca hȍćete, ma nẽćete dȍkle hȍćete.	Radite što hoćete, ali nećete dokle hoćete.	Iskazana je spoznaja o vremenitosti (prolaznosti) svake sile.	K,V
214	Cũvoj śe onȅga koji oltōrȅ lĩźe.	Čuvaj se onoga koji oltare liže.	Spoznaja o prijetvornosti ljudi kojima je potrebna maska pobožnosti da bi sakrili njome svoje zlo.	K
215	Dȉ će rȕźina nego na śȉdro.	Gdje će hrđa nego na sidro.	Gdje će zlo nego na jadnika.	K
216	Di kȍkot ne pȉvo – źãluśt i nevȍja.	Gdje kokot ne pjeva – žalost i nevolja.	Pijetao je simbol erosa – života. On svojim pjevanjem najavljuje dolazak sunca, novi dan. On svojim pjevom obilježava prostor ljudskog habitata.	K
217	Gōvnȍ u covȉka lavurô.	Govno u čovjeku radi.	Vidi interpretaciju br. 6.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
218	Guźìca je lãkomica.	Guzica je lijevak za bačvu.	Poslovica karikira neumjerenost u trošenju radi zadovoljavanja želudca, hedonističkih potreba. *Lãkomica* je drvena posuda s otvorom na dnu iz kojeg izlazi limeni cilindar koji se postavlja u otvor bačve na vrhu kako bi se bačva napunila. Brzo otjecanje vina u bačvu kroz *lãkomicu* slika je koja asocira na neumjereno trošenje.	V
219	Iś kãkin śe mèśtron śtojî, tãku śe śkùlu ucî.	S kakvim se majstorom / učiteljem druži, takvu se školu uči.	Poslovica govori o značajnom utjecaju društva na formiranje nečijeg ponašanja i njegovih stavova, njegovih vrlina, ali i mana.	K
220	Kada tîśe – tâd ne bîśe, a kad bîśe – tad ne tîśe.	Kad se htjelo – nije bilo, a kad je bilo – nije se htjelo.	Poruka o nepodudaranju želja i mogućnosti.	V
221	Kal je kûnj źẽdan, ne glèdo da je vodà mūtnà.	Kad je konj žedan, ne gleda što je voda mutna.	Pri rješavanju krupnih problema valja zanemariti sporedne.	K
222	Kal je potrìba – jũto Marìja, kal nî potrìba – fôra Marìja.	Kad je potreba – upomoć Marija, kad nije potreba, dalje Marija.	Osuda licemjernog ponašanja vjernika koji moli za pomoć samo kad mu je potrebno.	K
223	Kal nî rìbe, i patakēnjâc je dȍbar.	Kad nema ribe, i brodet od jaja je dobar.	Poruka je poslovice da nedostatak nečega ne smije pokvariti užitak u onome što je dostupno.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
224	Kal śe mãśka naucî pavêr līźât, ili mãśku ubît ìli śvīćù raźbìt.	Kad se mačka nauči lizati stijenj uljanice, ili mačku ubiti ili svijeću razbiti.	Poslovica se odnosi na sve situacije u kojima nije moguć kompromis, već odluka koja isključuje treću mogućnost.	V
225	Kal śe Vlãśe polatìni, gȍre Vlãśe nȅgo pãśe.	Kad se Vlah polatini, gori je Vlah od paše.	Kad gorštak (Vlah) osjeti blagodati grada (civilizacije), zna se ponašati nasilnije od turskoga gospodara (paše).	K
226	Kãśno, ma cãśno.	Kasno, ali časno.	Častan posao opravdava kašnjenje.	V
227	Kãśno, ma cvãrśno.	Kasno, ali čvrsto.	Dobro obavljen posao opravdava kašnjenje.	K
228	Ko ćũko, doćũko.	Tko se raspituje, i dozna.	Valja biti uporan u traženju odgovora na važna pitanja.	V
229	Ko jȅ u defȅtu, mȅće śe u śuśpȅtu.	Tko ima manu, sumnjičav je.	Osoba koja je obilježena nekom manom, sumnjičava je prema drugima.	V
230	Ko mȍźe, i kûnj mu mȍźe.	Tko može, i konj mu može.	Moć neke osobe stvara predodžbu u društvenoj zajednici o njemu kao uspješnom u svemu što ga određuje.	K
231	Ko ne cinî kad śe mȍźe, ne cinî ni kad śe hȍće.	Tko ne radi kad se može, ne radi ni kad je nužno.	Poruka o važnosti obavljanja poslova unaprijed, kada su okolnosti povoljnije, to jest kad nisu određene nuždom koja će njihovo obavljanje otežati, a nepoduzetnu osobu još više odbiti da tada posao obavi.	V
232	Kȍga je śrôm, njȅga cȅko ośpidôl.	Koga je stid, njega čeka bolnica.	Ne smije stid biti prepreka liječenju.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
233	Kȍga źmajâ ujî, i gȕśćerice śe śtrãśi.	Koga zmija ujede, i gušterice se boji.	Tko doživi velik problem, i sitnice se boji.	K
234	Kojĩ se ne rȍdi, ne mȍre doventât.	Tko se ne rodi, ne može postati.	Poslovica nastala prema talijanskoj: *Chi non si nasce, non si diventa.* Istaknuto je značenje genetskog naslijeđa stečenog rođenjem kako bi se postiglo nešto što nije moguće postići samo učenjem.	V
235	Komîn drīmâc, a pośtẽja līnâc.	Kamin drijemac, a postelja lijenac.	Sjedenje uz vatru izaziva spavanje, a ležanje u krevetu potiče lijenost. Poruka o izbjegavanju udobnosti koje traži tijelo, jer udovoljavanje tijelu udaljava čovjeka od rada.	V
236	Ku iźgubî śtrôh Bȍźji, on iźgubî śrôm juśkî.	Tko izgubi strah Božji, taj izgubi sram ljudski.		K
237	Ku pȕno glẽdo u ȍbloke, lẽśto polũdi.	Tko puno gleda u oblake, brzo poludi.	Gledanje u oblake znači skretanje pozornosti s konkretnih poslova, obaveza koje nameće svakodnevica. Opomena je to onome koji je sklon dokolici i razmišljanju o općim idejama izvan kruga stvarnosti zadana svakodnevnom životnom rutinom.	K
238	Ku pȕno govȍri, mãlo vrĩdi.	Tko puno govori, malo vrijedi.	U svijetu kojemu je fizički rad imperativ opstanka, pretjerano govorenje (brbljanje) znači odsutnost rada, ugrožavanje egzistencije.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
239	Kȕća je caratônka.	Kuća je govoruša.	U svijetu kojemu je rad na vrhu društvene ljestvice vrijednosti, svaki nepotrebni gubitak vremena je zazoran, a ćaskanje u kući začara (*caratônka* – ona koja začara, opčini) ukućane tako da ne rade, jer glavni su poslovi izvan kuće.	K
240	La apparenza inganna.	Pojava zavarava.	Neadaptirana (na viški) talijanska poslovica koja se temelji na poruci o izbjegavanju suda o nekoj osobi prema njezinu izgledu.	V
241	Lîpo je pośvīrȉt, ali je lîpo i źã poś źadȉt.	Lijepo je zasvirati, ali i (instrument) za pas zadjenuti.	Poruka o poštovanju mjere.	K
242	Mãti ròdi dītȅ, ali ne ròdi pãmet.	Majka rodi dijete, ali ne rodi pamet.	Poslovica izriče spoznaju o postajanju čovjeka čovjekom u procesu socijalizacije, pod utjecajem društvene okoline na njegovo formiranje.	K
243	Ne govòri bãba radi bãrda, nȅgo źboga śvûga gãrla. Ne lãje kûce pȍci bãrda, nego pȍci śvûga gãrla.	Ne govori baba radi brda, nego radi svoga grla. Ne laje pas zbog brda, nego zbog svoga grla.	Često je namjera onoga koji se za nešto zalaže skrivena, a motivirana je sebičnim interesom (*śvojȅ gãrlo*).	K
244	Ne krīvì motȉku, nȅgo rûke.	Ne optužuj motiku, nego ruke.	Onaj koji je neuspješan u poslu često okrivljuje okolnosti ili sredstvo rada umjesto da prizna vlastitu nesposobnost.	K
245	Ne mȍre śe krîź nosȉt i Bȍga molȉt.	Ne može se križ nositi i Boga moliti.	Poruka o potrebi usredotočenosti na jedan posao.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
246	Ne mȍre śe śtõre Źudȉje pokarśćīvât.	Ne može se stare Židove pokrštavati.	Navike se ne mogu u starosti mijenjati.	V
247	Ne ucinî mãcan ca ucinî lãcan.	Ne napravi onaj koji se bije mačem, što napravi onaj koji je gladan.	Gladan čovjek spreman je na sve.	K
248	Ni fajdî plãkot na prolivẽno ûlje.	Nema smisla plakati za prolivenim uljem.	Nenadoknadiv gubitak ne može se vratiti žaljenjem.	V
249	Nĩ ga do motȉke, nȅgo do rûk.	Nije do motike, nego do ruku.	Nije problem sredstvo, nego ruke koje se njime koriste. Poruka ističe ulogu osobe, moć pojedinca kao snage koja je značajnija od sredstava kojima se služi da bi ostvarila cilj.	K
250	Nĩ ga nîndri, a nîndri jê.	Nema ga nigdje, a negdje jest.	U viškim govorima prilozi *nigdje* i *negdje* imaju istovjetan izraz: *nîndri.* Utoliko je paradoksalna konstatacija da nešto istodobno jest i nije potencirana homonimijom izraza za pojam nigdje i negdje.	V
251	Ni karȍnji ośtâv, ni covȉku dotȅc.	Ni ljenčini ostaviti, ni (vrijednu) čovjeku doteći.	*Karȍnja* je lijena osoba, rasipnik, onaj koji ne brine o dobrobiti ni svojoj ni drugih. Zanimljivo je da je ovdje hiperonim »čovjek« upotrijebljen s hiponimnim značenjem – onaj koji je radišan, koji stvara. Izraz *bȉt covȉk* u viškim govorima afirmativna je kvalifikacija – biti dobar, radišan, pošten čovjek.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
252	Nî krīvâ mãśka gãta, nȅgo gośpodarȉca mãta.	Nije kriva mačka, već luda gospodarica.	*Gãta* (talijanizam za mačku – *gatto*) sinonimno je upotrijebljen uz naziv *mãśka* zbog rime s *mata* (luda žena).	V
253	Nî nȉko beź nȉki. Nî nȉko beź nȉke.	Nije neka bez neke.	Ako neka poruka, vijest, glasina nije istinita, ima neki razlog koji jest istinit.	V K
254	Ni ôrti, ni pôrti.	Ni sredstava, ni moći.	Ô*rti* su ribolovna sredstva, alati kojima se lovi riba, a *pôrt* značaj, ugled, moć. Bez sredstava za djelovanje nema ni moći ni ugleda koji se djelom stječu.	V
255	Nî śedlȍ źa kȅnju ni źa praśȉcu jãbuke.	Nije sedlo za magaricu ni jabuke za prasicu.	Ne valja nuditi vrijednosti onima koji ih ne prepoznaju.	V
256	Nīśȕ źa prõjce jãbuke.	Nisu za prasce jabuke.	Poruka o neprimjerenosti nuđenja vrijednosti onima koji ih ne umiju cijeniti.	K
257	Nȍvu śȉto nȍvo śȉje, a śtõru śe śvȅ źadȉje.	Novo sito novo sije, a staro svagdje zapinje.	Kaže se za osobu koja je nova u nekom poslu ili u kućanstvu te se u početku želi pokazati kao vrijedna.	K
258	Obo źêcu, mãśki i popȕ ne śmĩ śe govorȉt u brodȕ.	O zecu, mački i popu ne smije se govoriti u brodu.	Komiška poslovica *Môre je lȍt* (lutrija) govori o ribarskom iskustvu koje je vrlo često zasnovano na sreći. To je razlog mnogim praznovjerjima vezanim za ribolov jer postoji strah da neki postupak ili izgovorena riječ ne izazovu nesreću što će onemogućiti lov. Ova poslovica izriče jednu od mnogih ribarskih praznovjerica koje prate njihov posao na moru, koji je »lutrija«.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
259	Od obilitôdi śvît ne gȉne.	Od obilja ljudi ne ginu.		V
260	Ol bobâ bûb, ol hrȅba hrêb.	Od boba bob, od korijena korijen.	Iskaz o moći genetskog naslijeđa.	K
261	Onȍ ca śe cȕje, ako nî śtô, bȉt će pedeśêt.	Ono što se čuje, ako nije sto, bit će pedeset.	Ističe se potreba sumnje prema neprovjerenim vijestima.	V
262	Oślobodȉ me, Bȍže, naśtrãpone kȍže.	Oslobodi me, Bože, pjegave kože.	Izražen je zazor od osoba pjegava tena.	K
263	Otȍ ca śȉ, otȍ śi po dūśȉ.	To što si, to si po duši.	Poslovica o primarnosti duhovnih vrijednosti nad materijalnim za identitet čovjeka.	V
264	Prî dodȉje ȍbiśt nȅgo nevȍja.	Prije dosadi obijest nego nevolja.	Poruka o relativnosti odnosa obilja i oskudice: obilje može postati veći problem negoli neimaština.	K
265	Prõvo śe mȕka ne dô śakrȉt.	Prava se muka ne da sakriti.		K
266	Pȕno śkêrcih već nīśȕ śkêrci, nȅgo udijôźo divjarȉja.	Puno šale više nije šala, već odiozna gluparija.	Kada je prevršena mjera u šali, ona postaje svoja suprotnost, izraz prostaštva, a ne duhovitosti.	V
267	Pūśtȉ mãśku dȍ pul śtolâ, a onã će po cȋlemu. Pûśtȉ kȍkoś dȍ pol grêbji, onã će po cȋlemu vãrtlu.	Pusti mačku do pola stola, ona će po cijelom. Pusti kokoš do pola gredice, ona će po cijelom vrtu.	Ako nekome dopustiš malo, on hoće sve.	K V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
268	Rìba je śpaca pân.	Riba je tamaniteljica kruha.	Da bismo se ribe najeli do sitosti, treba s njom puno kruha pojesti jer ribe nema dovoljno.	K
269	Rìba vajô trî pūtȁ plìvot – ù more, u ûlje i u vīnȍ.	Riba treba triput plivati: u moru, u ulju i u vinu.	Kulinarska poslovica kojom se ističe važnost ulja (maslinova) i vina da bi se riba mogla uživati.	K
270	Śpūźì śu śpaca pân.	Puževi su tamanitelji kruha.	Uz jelo od puževa puno se pojede kruha, jer od mesa puževa se ne može najesti.	K
271	Śvâk te vìdi pijãna, a nìkur trīźnega.	Svatko te vidi pijana, a nitko trijezna.	Izrečena je spoznaja o ljudskoj zluradosti.	K
272	Śvãko lopìźica ìmo provīślȍ.	Za sve se nađe opravdanje.	*Provīślȍ* je ručka na loncu. Figurativno je apstraktan pojam *isprika, opravdanje* predstavljen konkretnim pojmom: *provīślȍ.*	K
273	Śvãko nȍvo źa dvô lnî.	Svaka novost za dva dana.	Novosti se brzo zaboravljaju. U komiškom govoru sačuvan je stari dual za riječ *dôn* (dan): *dvô lnî*, *trî lnî*, *cetȉri dôna*.	K
274	Śvãko śkûźa nõjde mûźa. Śvãko śkûźa ìmo mûźa.	Za svaku se ispriku nađe razlog.	U ovoj je poslovici kao i u prethodnoj figurativno apstraktni pojam *isprika* prikazan konkretnim *śkûźa ìmo mûźa.*	K V
275	Śvèga bi môjka dõla kȁl bi imãla.	Svega bi majka dala kad bi imala.	Poruka o veličini majčine ljubavi koja je jedino ograničena mogućnostima davanja.	V
276	Tovôr mȍre tolìko ocẽšjone vȕne odagnât.	Magarac može puno raščešljane vune odagnati.	Figurativno je slikom magarca koji goni raščešljanu vunu prikazan hvalisavac koji taji sadržaj svoga djela, a hvali se njegovim lažnim izgledom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
277	Trî pūtâ śe dõjde na ditînśtvo.	Triput se dođe na djetinjstvo.	Poruka o tri djetinja ljudska doba: djetinjstvo, vrijeme zaljubljenosti i vrijeme starosti, kada čovjek često podjetinji.	V
278	U Bȍga śu pȕne rûke.		Poruka o neograničenoj Božjoj ljubavi prema čovjeku.	K
279	U mõle śûde śpȉrit śtojî.	U malim posudama žestoko piće stoji.	Komentar o ljudima niska rasta koji često svojim žestokim reakcijama u odnosu prema drugome nastoje kompenzirati svoju veličinu.	K
280	Ȕvecer kojejõśon, a ûjutro barbaritôd vȉdit. Ȕvecer kojejõśon, a ûjutro gardobâ vȉdit.	Uvečer razmetljivac, ujutro rugoba.	Riječ *kojejõśon* složenica je od *kȍ je jõ śon* – tko je ja sam. Spojene su upitna rečenica *tko je?* i potvrdna *ja sam* u jednu riječ koja označava hvalisavca, razmetljivca. Riječ *barbaritôd* (od barbarstvo) označava najveći stupanj rugobe.	K
281	Vajô vīnȉt dok je mlôdo.	Valja oblikovati dok je mlado.	Glagol *vīnȉt* odnosi se na uzgoj biljke kojoj se oblikuju grane dok je mlada. Ta slika prenosi se na drugo semantičko polje – odgoj djece, koju je lakše usmjeravati dok su mlađa nego kada odrastu.	K
282	Vajô ȕvik mȉślit na źlȍ da te źlȍ ne dopãde.	Valja uvijek misliti na zlo da te ne bi zlo snašlo.	Upozorenje o zlu koje stalno vreba.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
283	Vȅće vrīdi jedôn tùturu-tùturu nego śtû cìciri-cìciri.	Više vrijedi jedan *tùturu-tùturu,* nego sto *cìciri-cìciri*.	Onomatopeje *tùt**uru**-tùt**uru*** i *cìc**iri**-cìc**iri*** sugeriraju zvukom različite količine, kvantitete. Šesterostruko ponavljanje tamnog stražnjeg vokala [***u***] u prvom onomatopejskom izrazu konotira golemost, snagu, silinu. Također, šesterostruko ponovljanje prednjeg, svijetlog vokala [***i***] uz konsonatski niz visokofrekventnog sibilanta [***c***] u drugom onomatopejskom izrazu konotira malešnost, neznatnost. Onomatopejski izrazi ovdje upotrijebljeni ne postoje kao samostalni leksemi u vokabularu viških govora, već su stvoreni kao zvučna slika odnosa velikog i jakog prema malenom i slabom.	K
284	Vȅcer vīnȁ, ûjutro drīmȁ.	Uvečer vina, ujutro drijemanje.		K
285	Źalūdù je prȍźnu ślãmu tûć.	Zaludu je praznu slamu tući.	Zaludu je raditi beskoristan posao.	K
286	Źalūdù je tûć vȍdu u martôr.	Zaludu je tući vodu u avanu.	Zaludu je raditi posao bez rezultata.	K

3.4. SEMANTIČKO POLJE RODNOG ODNOSA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
287	Bȍje bȉt nôjgoremu mûžu źenâ nȅgo nôjbojemu brãtu śeśtrâ.	Bolje biti najgorem mužu žena negoli najboljem bratu sestra.	Poslovica koja izražava stav o jedinom društveno prihvatljivom ostvarenju žene udajom, bez obzira na kvalitetu bračnog odnosa.	K
288	Bȍje da je dīvnjâ popardjȉva nȅgo pośmihjȉva.	Bolje da je cura poprdljiva negoli da se voli smijati.	Ženin smijeh nije prihvatljiv jer se povezuje s očitovanjem njezine erotske prirode, a očekivana čednost žene povezuje se s njezinom ozbiljnošću.	K
289	Brujȅt potȍpljen kakȏ i jūbôv povrõćena.	Brodet podgrijan kao i ljubav obnovljena.	Povezuje se slika konkretnog predmeta s apstraktnim – s ljubavnim osjećajem. Iskustvo neuspješnosti povratka jednom izgubljene ljubavi uspoređeno je s lošijim okusom podgrijane hrane (*brujȅt*) od okusa svježe.	V
290	Ca je ȍl Boga i po jubãvi, nȉkor ne śmî deśvōvât.	Što je od Boga i po ljubavi, nitko ne smije razbijati.	Poruka je ovo o svetosti ljubavne veze, koju nitko nema pravo rušiti.	V
291	Dȉ śe dvȍje võje, trȅćemu śe nõdoj.	Gdje se dvoje valja, trećemu se nadaj.	Poruka iskazana iz stava o primarnosti reproduktivne funkcije seksa.	K
292	Grûbo je kal covȉk obūcȅ fuśtôn.	Loše je kad muškarac obuče suknju.	Odjeća nije samo odjevni predmet već je i društveni znak koji naglašava osobito rodni odnos u tradicionalnom društvu. Hlače su znak muške uloge u obiteljskom odnosu, a gubitak muškarčeve uloge gospodara prikazan je slikovito – oblačenjem suknje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
293	I źenȁ nȍśi dȅvet mīnîh.	I žena nosi (dijete) devet mijena (Mjesečevih)	Mjesečeva mijena konotira vremenski ritam te je i devetomjesečni ciklus ženina djeteta u trbuhu predstavljen izmjenom Mjesečevih mijena.	K
294	Jacȉjo je lãka źênsko nȅgo śtû lancônih.	Jača je dlaka ženska negoli sto konopa za vezivanje brodova.	Vidi interpretaciju pod br. 11.	K
295	Kōźî mûźu do kȍlin, ma nȅ pȍvar.	Pokaži mužu do koljena, ali ne iznad.	Poslovica govori o tradicionalnim muško-ženskim bračnim odnosima zasnovanim na strogim principima koji ženu obvezuju na čedno ponašanje pred mužem.	K
296	Krajȉca je śvȅga imãla, àli njuj je śvãrdal falîl.	Kraljica je svega imala, ali joj je nedostajalo svrdlo.	Svjetovna moć ne može nadoknaditi intimnu nemoć – zadovoljstvo u seksu.	K
297	Krôj je śvȅga imôl, ali mu je śvãrdal falîl.	Kralj je svega imao, ali mu je nedostajalo svrdlo.	Svrdlo (*śvãrdal*) je metonimija za potentnu muškost nedostatak koje ne može nadoknaditi ni kraljevska moć, ni bogatstvo.	K
298	Ku dô pobrãtimu na vȍju, śȅbi tūgȕ i nevȍju.	Tko dade muškosti na volju, sebi tugu i nevolju.	*Pobrãtim* je sinonim za muški spolni organ čiji izbor je motiviran izbjegavanjem vulgarizma, a ima i ironijsku konotaciju.	K
299	Ku dô źenȉ ȍblośti, ȕvik źivî u nōpāśti.	Tko da ženi vlast, uvijek živi u napasti.	Tradicionalni moral, utemeljen na katoličkom vrijednosnom sustavu, zazire od ravnopravnosti u muško-ženskom odnosu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
300	Kū śȇ ù źlo ùparti, gonìt će ga dȍ śmarti. Kū śȇ ù źlo ùparti tȇśko mu ga dȍ śmarti.	Tko se (ženidbom) u zlo uprti, teško mu ga do smrti. Tko krene u zlo, teško mu je do smrti.	Poslovica govori o tradicionalnom bračnom odnosu koji se temelji na principu nerazrješivosti i dosmrtnosti sklopljenog braka koji podrazumijeva trpljenje kada je odnos narušen.	K
301	Lãgje je covìka veźât lãkun nȅgo kadênun.	Lakše je čovjeka vezati dlakom negoli lancem.	Vidi interpretaciju pod br. 11.	K
302	Lĩpo rȍba śōmã śe prodōjȅ, lĩpo dīvnjȁ śōmã śe odōjȅ.	Lijepa roba sama se prodaje, lijepa djevojka sama se udaje.	Ljepota je vrijednost koja ne treba zagovor jer sama osvaja bez ičije pomoći.	K
303	Ni ù moru mȉre, ni u źenȇ vȉre.	Ni u moru mjere, ni u žene vjere.	Iskazan je stav iz perspektive tradicionalnog katoličkog morala koji je zasnovan na apriornom nepovjerenju u pouzdanost ženine prirode.	K
304	Nīśù jûdi vãrci, a nīśù ni źenȅ tȉkve vinjãce.	Nisu ljudi vrčevi, a nisu ni žene tikve (za držanje tekućine)	Korektivan stav o patrijarhalnom rodnom odnosu zasnovanom na supremaciji muža nad ženom. Poslovica naime izriče stav koji brani dignitet žene.	V
305	Oźenȉt śe je ślãbo, a nȅ oźenȉt śe jȍś i gȍre – śad bȋroj od tâ dvô źlâ.	Oženiti se nije dobro, a ne oženiti se još je gore.	Stav iskazan iz perspektive lošeg bračnog iskustva.	V
306	Piźdâ bȍje potẽgne covȉka nȅgo kalamîta grûm.	Pizda bolje potegne muškarca negoli gromobran grom.	Poruka o moći erosa koja nadmašuje silu nebeske munje koju privuče gromobran (*kalamîta*). Vidi interpretacijiu br. 11.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
307	Pośkokãla mãmica, pośkokãla jãrica.	Poskakivala mamica, poskakivala mladica.	*Jãrica* je mlada kokoš. Poslovica ironiozira nastojanje žene da se ponaša kao da je mlada (*pośkōkãla* – plesala). Deminutivni oblik *mãmica* (od *mãma*) ironizira ponašanje mame koja bi htjela biti mladica.	K
308	Pùnica źètu i kùho i võri dȍkle mu vrôga u kȕću ne uvõli.	Punica zetu i kuha i vari dokle mu vraga u kuću ne uvali.	Iskustvo predbračne veze često se u braku preokrene te se »anđeo« preobrati u »vraga«.	K
309	Ślãbo je kal źenȁ obūcȅ gãće, a mûź fustôn.	Loše je kad žena obuče hlače, a muž suknju.	U tradicionalnoj kulturi rodne su uloge zadane običajima, vjerovanjem, institucijama, osobito vjerskom, te je zamjena uloga neprihvatljiva.	K
310	Śôlpa, marìna i źenȁ u śvãku je śtajûn dobrâ.	Salpa, murina i žena u svako su godišnje doba dobre.	Okus ribe često se vezuje za sezonu prema kojoj je pojedina vrsta ribe manje ili više ukusna. Poslovica je dvosmislena jer izričući pohvalu ženi kao seksualno atraktivnoj u svako doba godine te njezinu vrijednost afirmira na razini ocjene okusa hrane, to jest ribe, što tu pozitivnu ocjenu banalizira.	K
311	Śrȉća ca kozȁ ìmo krõlki rêp.	Sreća je što koza ima kratak rep.	Ženska laž se brzo otkrije (kratak rep kojim se ne može puno sakriti).	K
312	Śtãro jūbȉ, dônke gubȉ.	Staro ljubi, dane gubi.	Iskazan je stav o neprimjerenosti velike dobne razlike među partnerima.	V
313	U źlà mûźa źenȁ rûźna.	U zla muža, žena ružna.	Zlo i rugoba sukladni su kao dobrota i ljepota.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
314	Źa rojkȉnju je cetardêset dôn grêb otvȍren.	Za rojkinju četrdeset je dana grob otvoren.	Poslovica govori o iskustvu visoke smrtnosti žena u prvih četrdeset dana od poroñaja.	V

3. 5. SEMANTIČKO POLJE MARITIMNOG ISKUSTVA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
315	Bȅź kôrga śe ne mȍre jȉdrit.	Bez balasta se ne može jedriti.	Balast je bitan jer omogućuje da se izbjegne izvrtanje broda zbog siline vjetra.	K
316	Bȅź rôp śe ne lȍve śardȅle.	Bez rupa se ne love sardele.	Mreža se pri ribolovu često oštećuje tako što se stvaraju rupe koje valja krpati. Smisao poruke ove poslovice jest da pri ostvarivanju dobitka mora biti i gubitka, ali dobitak nadoknañuje gubitak.	K
317	Bȕra je ȍtruv môra i krãja.	Bura je otrov mora i kraja.	Bura je loša na kopnu jer isušuje zemlju, a na moru je loša zbog navigacije, ali i zbog toga što se riba slabije lovi po burnom vremenu.	K
318	Cŭvoj me brȍde ȍl mora, a jõ ću tȅbe ol krãja.	Čuvaj me brode od mora, a ja ću tebe od kraja.	Emotivan odnos mornara prema brodu otkriva ova poslovica personifikacijom broda koji čovjek doživljava kao osobu povjeravajući joj brigu o svom životu, a zauzvrat brodu nudi brigu o njegovu životu (čuva ga od obale koja prijeti potapanjem).	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
319	Dognãt će ȍkle dȍgne da dȍgne.	Doći će oluja odakle dođe da dođe.	Glagol *dognât* uzet je iz težačkog iskustva, a znači dotjerati teret na tovarnoj životinji. Izbor leksema *dognât* konotira predodžbu nebeskog tereta olujnih oblaka koje goni vjetar. Elipsa subjekta *nevêra* – oluja (*nevêra će dognât*) pojačava ekspresivnost izraza redukcijom leksičkog sadržaja, a pojačavanjem sugestije djelovanja neimenovane sile (*nevêra*). Poruka iskazuje stav o nevažnosti smjera iz kojeg oluja dolazi da bi istaknula samu činjenicu neizbježnosti njezina dolaska.	V
320	Gȉror – nôjgori rȉbor.	Girar (zimski ribar koji lovi gire) – najgori ribar.	Ribari su na otoku Visu najviše lovili plavu ribu budući da ju je bilo lako soljenjem konzervirati. Taj ribolov trajao je u ljetnom razdoblju godine, od travnja do kraja rujna. Zimski ribar najčešće je lovio gire, ali u tom ribolovu bila je mala zarada (zbog malog tržišta za prodaju jer se riba prodavala svježa), a izlagao se nepogodama zimskog vremena.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
321	Gnjîli jôrbul – śôrtije ol kaodifèra.	Gnjili jarbol, sartije od čelične užadi.	Jarbol na brodu ima četiri *śôrtije* (četiri užeta vezana za vrh jarbola i privezana za bokove broda, dva prema pramcu, a dva prema krmi, kako bi učvrstli jarbol da se ne pomakne iz svog ležišta prilikom jedrenja). Ova slika trulog jarbola pridržanog čeličnom užadi ima svoju univerzalnu poruku o uzaludnosti pomaganja onome kojemu se pomoći ne može (truli će jarbol pasti unatoč čvrstoći užadi koja ga drži).	K
322	Hobȍtnica napovîdo rãku kad ji śtãne da njun śkìne kãpu.	Hobotnica poručuje raku kad je sretne da joj skine kapu.	Poslovica slikom iz podmorskog svijeta iskazuje stav o odnosu moći i nemoći: hobotnica će raku skinuti glavu skinuo on njoj kapu ili ne skinuo.	V
323	Jȅśka rìbu lovî.	Mamac ribu lovi.	Umijeće u postizanju cilja koji je put manje važno od sredstva kojim se do cilja dolazi.	K
324	Kad brôd kurî, timûn bȍji abedî.	Kad brod putuje, kormilo bolje sluša.	Ako nismo aktivni, ne možemo se nikamo usmjeriti: tek kad brod putuje, kormilo sluša kormilara, tj. usmjerava kretanje broda prema želji kormilara.	V
325	Kãku rìbu pośȍliś, tãku ćeś i jìśt.	Kakvu ribu posoliš, takvu ćeš i jesti.	Umijeće neće pomoći ako je loš materijal koji se oblikuje.	K
326	Kãkun tùnjun lȍviś, tãku ćeś i rìbu ćapât.	Kakvom tunjom loviš, takvu ćeš ribu uloviti.	Sredstvo kojim se želi postići cilj, određuje i rezultat koji će se ostvariti.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
327	Kal je mȍna na karmù, śvâk je mȍkar u brodù.	Kad je neznalica na kormilu, svatko je mokar u brodu.	Od onoga koji upravlja zavisi kako će biti onima koji zavise od njegova umijeća.	K
328	Kal je rȉbe – ôj la la, kal nî rȉbe – trâj la la.	Kad ima ribe – oj la la, kad nema ribe – traj la la.	Kad ima ribe, dobro je, kad nema ribe, opet će nekako biti.	K
329	Kal je vrîme veślõnju, nî vrîme kantõnju.	Kad je vrijeme veslanju, nije vrijeme pjevanju.	Svaki posao zahtijeva koncentraciju i vrijeme. Dva posla čovjek ne može u isto vrijeme raditi.	V
330	Kal klãpje ȍlovo, klãpju i źûbi.	Kad kuca olovo (od mreže), kucaju i zubi (jer imaju što jesti)	Vidi interpretaciju pod br. 19.	K
331	Kal śe śardȅle lovê, i mrôvi śu sȉti.	Kad se love sardele, i mravi su siti.	Sardela je bila stoljećima osnovna hrana. Ona je mana nebeska, simbol sitosti.	K
332	Kjȉn śe kjȉnon iźbījȅ, a ȍbruc śarbunên fermōjȅ.	Klin se klinom izbija, a obruč se pijeskom (na barilu) učvršćuje.	Upotrijebljena je paralela između univerzalno poznate poslovice i praktičnog iskustva održavanja drvenih barila za soljenje ribe čiji obruči su se posipali pijeskom kako bi se prilikom njihova nabijanja na glatko tijelo barila stvorilo veće trenje.	K
333	Kȍ śigûro vẽźe, śigûro i olvẽźe.	Tko sigurno veže, sigurno i odveže.	Istaknuta je važnost prvog koraka k cilju u nekom poslu. Od sitnice (vezivanje broda) zavisi hoće li cijeli pothvat uspjeti (spasiti brod).	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
334	Kû mȍci guźȉcu, pâpi rȉbicu.	Tko moči guzicu, papa ribicu.	Sinegdoha *mȍci guźȉcu* označava ukupnost svih nevolja u ribolovu da bi se ulovila riba, da bi se osigurala egzistencija od mora.	K
335	Kû mȏre ne provô, ne mȍre brȍdon źapovīdât.	Tko more ne proba, ne može brodom zapovijedati.	Probati more eufemistički je izraz za iskustvo mnogih situacija na moru koje ugrožavaju život. Takvo iskustvo omogućuje kompetenciju za upravljanje brodom.	K
336	Ku na lîgne śtrȕco, bronkîta ga brȕco.	Tko lovi lignje (zimi), dobije bronhitis.		K
337	Ku śȇ trî mȉśeca źĩmśko krokên pãśe, trî mȉśeca lȉtnjo kãśje.	Tko se tri zimska mjeseca opasuje kaišem za istezanje mreža, tri ljetna mjeseca kašlje.	Zimski ribolov opasan je za zdravlje.	K
338	Ku śe ȕdre u brodȕ, tȇško mu ga i u grebȕ.	Tko se udari u brodu, teško mu je i u grobu.	Poslovica govori o iskustvu s ozljedama dobivenim u brodu, čije posljedice znaju trajati do kraja života.	K
339	Ku śpî, rȉbe ne jî.	Tko spava, ribu ne jede.	Poslovica je nastala prema talijanskoj: *Chi dorme, non piglia pesci*. U ribarskom svijetu ribu treba uloviti da bi se moglo jesti. Smisao poslovice je poticanje na aktivnost da bi se moglo opstati.	K
340	Lako je jȉdrit abovênto, ma te vȍja ol burîne.	Lako je jedriti niz vjetar, ma te volja nasuprot vjetru.	Čovjek se potvrđuje svladavanjem sila koje mu se suprotstavljaju, a ne prepuštanjem onima koje mu pogoduju.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
341	Môre dõlo – môre vaźẽlo.	More dalo – more uzelo.	More daje život, jer se od njega živi, ali uzima snagu, uzima mladost, a koji put i sam život.	K
342	Môre mȍre.	More može.	Vidi interpretaciju pod br. 13.	K
343	Môre je lȍt.	More je lutrija.	Ribolov je primarna čovjekova djelatnost. Lov nije rad, jer rad je povezan s rutinom, s repetitivnom ljudskom djelatnošću. Lov je povezan s igrom, on je nepredvidljiv, u lovu je potrebna sreća, lov je loto, lutrija s prirodom koja je nepredvidljiva.	K
344	Mornōrȍva fȗrca i kȗrbina mlãdušt lȅšto ȉdu śvrôgon.	Mornarova snaga i kurbina mladost brzo odu s vragom.	Poslovica govori iz iskustva tradicionalnog ribolova prije pojave suvremene ribolovne tehnologije kada, zbog iznimnih napora i stalne opasnosti na moru u brodovima na jedra ribari prerano obole i ostare.	K
345	Mêrda jȅśka – mêrda pȅśka.	Govna mamac – govna ulov.	Poslovica prema tal. *Merda esca – merda pesca*. Univerzalna je poruka, uz sliku iz ribarskog iskustva, da se bez efikasnog sredstva ne postiže cilj.	V
346	Ne mȍre śe bȉt ȗvik na gvadãnju.	Ne može se uvijek vaditi ribu iz mreže.	Poslovica sugerira strpljivost i podnošenje neuspjeha u nekoj aktivnosti jer je svaki uspjeh povezan i s neuspjehom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
347	Neka jȉdri kal ne grãbi.	Neka jedri kad (brod) ne grabi (more).	Brod se prilikom jedrenja naginje na bok pod naletom vjetra. Jedrenje nije opasno sve do trenutka dok brod ne počne, zbog naginjanja, grabiti more. Smisao poslovice je u ustrajavanju u nekoj aktivnosti sve dok se ne pojave znakovi da bi daljnja aktivnost mogla ugroziti smisao pothvata.	K
348	Nekȁ lovê, nãśe nȉkur nî ȕjol.	Neka love, naše nitko nije ulovio.	Iskaz iz uvjerenja da je more bogato i da je u svojim darovima nepredvidivo. Nečiji uspjeh u ribolovu ne znači da zbog toga i drugi neće biti uspješan i obrnuto.	K
349	Ne otvõro śe śvãkemu vȉtru jȉdra.	Ne otvara se svakom vjetru jedra.	Poslovica govori o važnosti procjene u prihvaćanju ponuđenog kako bi se dobrim odabirom postiglo cilj koji se pogrešnim izborom postići ne bi moglo.	K
350	Nî gȉrice do gȉrice iśpol Pûnte.	Nema girice do girice ispod Punte (na ulazu u višku luku).	Procjene ukusa ribe znaju biti vrlo subjektivne, a motivirane su lokalističkim isticanjem beznačajnih razlika.	V
351	Nȉti śe je Bȍga iźmolȉlo, nȉti śe je môre iźlovȉlo.		Poslovica iskazuje stav o neizlovljivosti mora koje je trajni hranitelj otočkog stanovništva. Dakako, stav je iskazan u kontekstu tradicionalnog ribolova koji je bio održiv, za razliku od suvremenoga, koji je, služeći se novim tehnologijama, postao neodrživ.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
352	Nôjboji pòrat śu dvî polùge.	Najbolja luka je kad je brod izvučen iz mora na obalu.	Komiža je okrenuta jugozapadnom vjetru te je vrlo nesigurna luka. Tradicionalno su se brodovi izvlačili na žalo – na dvije grede (*polùge*).	K
353	Pùno ōrtîh – nêlno dobrà.	Puno ribolovnih alata – nijedan dobar.	Poruka o koncentraciji na jednu vrstu aktivnosti kako bi ona bila uspješna.	K
354	Rìboru je nôjlagje kal je nôjteźje.	Ribaru je najlakše kad je najteže.	Najteže je kad se puno ulovi ribe, ali tada je najlakše jer je tada dobra zarada.	K
355	Śardèla je ùtiha śiromãha.	Sardela je utjeha siromaha.	Sardela je bila temeljna hrana otoka Visa. Bez nje se ne bi moglo preživjeti, a siromasima je u sezoni bila jedina hrana koje su se mogli najesti do sitosti.	V
356	Śìdra śîdre, a jìdra jìdre.	Sidra sidre, a jedra jedre.	Vidi interpretaciju pod br. 12.	K
357	Śulìcit je nôjboji rìbor.	Upornost je najbolji ribar.	Nečija upornost može nadoknaditi znanje i iskustvo. U ribarskom svijetu otoka Visa *sulìcit* je naziv za ribarsku praksu koja podrazumijeva strpljenje, neodustajanje zbog neuspjeha, nastojanje i kontinuitet, a ta vrlina često je važnija od iskustva najboljeg ribara.	K
358	Śvãko rìba je u śvojû śtajûn dobrà.	Svaka je riba u svojoj sezoni dobra.	Poruka je ove poslovice: Sve u svoje vrijeme. Valja poštivati ritam prirode da bi se od nje uzelo ono najbolje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
359	Uvìk je nōdê dȍkle je śvićãlo prìko bônde.	Uvijek je nade dokle je svjetlo svjećarice preko prove.	Naziv *śvićãlo* odnosi se na željezni rešetkasti nosač vatre s lijeve strane pramčanog dijela svjećarice – barke koja svijetli da bi privukla jato sitne plave ribe pri ribolovu mrežom potegačom, tratom. Ta vrsta svijeće upotrebljavala se prije otkrića karbidnog svjetla početkom 20. st. Smisao poslovice jest: Uvijek je nade dok postoje mogućnosti.	
360	U rȉbora mȍkre gãće, źa vecȅru nȅ źno ca ćȅ.	U ribara mokre hlače, za večeru ne zna što će.	Poslovica govori o siromaštvu ribara koji se bave najtežim zanatom, a teško mogu osigurtai svoju egzistenciju.	K

3.6. SEMANTIČKO POLJE TEŽAČKOG ISKUSTVA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
361	Bóźȉć u nedȉju – bȕta sȋme u gomȉlu.	Božić u nedjelju – možeš i po kamenju sjeme sijati (isto će roditi).	Prema pučkom vjerovanju bit će plodna godina ako Božić pada u nedjelju. Niknut će biljke čak ako sjeme siješ po gomili (hrpi kamenja u polju).	K
362	Do Bóźȉća źêlje i korẽnje, po Bóźȉću lêdje i cemêrje. Do Bóźȉća źêlje, po Bóźȉću lêdje.	Do Božića zelje i korijenje, po Božiću led i čemer. Do Božića zelje, po Božiću led.	Zemlja još donosi hranu do Božića: gorko zelje, blitvu, gomoljasto povrće, a poslije Božića nastupa vrijeme kada zima uništi plodove zemlje.	V K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
363	Kal na Śvẽtu Lucȉju daźjî da volù rôg iśmȍci, bȉt će dȍbru godȉśće.	Kad na Svetu Luciju kiši da volu rog smoči, bit će plodna godina.	Dan svete Lucije, zaštitnice vida, je 13. prosinca. Prema pučkom vjerovanju kiša na taj dan znak je da će godina koja dolazi biti plodna.	K
364	Kad śe śõdi – mlõdi Mȉśec, kad śe bȅre – pùni Mȉśec.	Kad se sadi – mladi Mjesec, kad se bere – puni Mjesec.	Iskustvo poljoprivrednika vezano je uz Mjesečeve mijene. Kad je pun Mjesec, ima više soka u plodovima biljaka.	V
365	Kad źeźȅ agȕśt – źeźȅ i vīnȍ.	Kad žeže kolovoz, žeže i vino.	Žega u kolovozu povećava slador u grožđu pa je vino jače.	V
366	Motȉka śvît hrõni.	Motika svijet hrani.	U težačkom svijetu motika, kao alatka najtežeg posla u polju, simbol je težaštva kao temeljne ljudske djelatnosti u agrarnoj kulturi zasnovanoj na manualnom radu. Motika je simbol opstanka, temelj života.	V
367	Pûl veljãce – loźȁ plãce.	Od pola veljače loza plače.	Od pola veljače u lozi počinju sokovi pa je treba obrezati ranije.	K
368	Śîcanj rîźon, vêla śȍkon, mãrac pȕpkon, avrîl lîśton, a môj cvîton.	Siječanj rezidbom, veljača sokom, ožujak pupom, travanj listom, a svibanj cvijetom.	Vidi interpretaciju pod br. 20.	V
369	Śũhu lȉto – mȍkre bãcve, mȍkru lȉto – śũhe bãcve.	Suho ljeto – mokre bačve, mokro ljeto – suhe bačve.	Vidi interpretaciju pod br. 17.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
370	Vajô loźjô imât kȍko śe ȍkon mȍre vȉdit, a kȕće kȍko śe mȍre glôvu źaklonȉt.	Valja vinograda imati koliko se okom može vidjeti, a kuće koliko se može glavu zakloniti.	Poslovica svjedoči o nekadašnjoj proizvodnoj energiji otoka Visa. Proizvodnja je na prvome mjestu, a vlastiti komfor na zadnjem.	K
371	Vajô śmȍkve hrōnȉt źa kal bȕdu bȋle musȉce pȍvar Hûma letȉt.	Valja smokve spremiti za vrijeme kada bijele mušice budu iznad brda Huma letjele.	Ljeti valja skrbiti za zimu. Bijele mušice koje lete iznad brda Huma jesu pahulje snijega; zima je vrijeme za koje valja pripremiti ljetne zalihe hrane – suhe smokve.	K

3.7. SEMANTIČKO POLJE ISKUSTVA METEOROLOŠKOG VREMENA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
372	Agȕśt – dicê pohȕśt / pahrȕśt.	Kolovoz – pomor djece.	Velika smrtnost novorođene djece bila je povezana s najhladnijim i najvrućim razdobljem godine. O tome govori poslovica o pomoru »rajske djece« – *rōjcȉći* (375).	K
373	Ako konfermô vrîme na tūndù, ondã će prodùzit ìstu vrîme.	Ako ostane isto vrijeme kad je pun Mjesec, tada će produžiti isto vrijeme.	Dan punog Mjesec važan je za prognoziranje vremena.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
374	Ako śîcanj ne śīcǔje, źa njîn vêla opahǔje.	Ako siječanj ne siječe, nadoknadit će to veljača.	Etimologija prvog mjeseca u godini vezana je za vrijeme rezidbe vinograda i sječu drva koje u to doba godine nema soka te je dobro za gradnju brodova zbog vijeka trajanja i zbog toga što ga manje napadaju crvi. Personificirano ime mjeseca ovdje se vezuje za njegovu meteorološku narav – očekuje se da *śîcanj* radi ono što mu ime kaže, da siječe hladnoćom, mrazom, vjetrovima. Ako to ne učini, nadoknađuje to veljača.	K
375	Ako śîcanj ne śīcȅ, a vêla ne velǔje, mãrac i śīcȅ i velǔje i opahǔje i nī ga śrôm cinȉt da proźēbû koźlȉći i pȅtero rōjcȉći i śtõro bãba da ocȉri źûbe.	Ako siječanj ne siječe, a veljača ne veluje, ožujak će i sjeći i velovati i opahivati i neće se sramiti zbog toga što će prozepsti kozlići, petero rajske djece i stara baba.	*Rōjcȉć* je naziv za umrlo dijete do sedme godine života koje, prema pučkom vjerovanju, ide izravno u raj jer u toj dobi ne može imati grijeha.	V
376	Ako vêla ne velǔje, źa njûn mãrac oprahǔje.	Ako veljača ne napravi svoje, napravit će za nju to ožujak.	Mjeseci su personificirani i među njima je uspostavljen personaliziran odnos – oni surađuju tako da jedan nadoknađuje propust drugoga: ožujak donosi hladnoću i loše vrijeme ako to veljača propusti.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
377	Ako vrîme ne konfermô na trećōkù, onda će se vrîme izvarjât.	Ako ne ostane isto vrijeme trećeg dana mladog Mjeseca, onda će biti promjenjivo vrijeme.		K
378	Ako źīmà ne ugrīźè, repôn će osînut.	Ako zima ne ugrize, repom će ošinuti.	Personificirano je doba godine – zima koja ima glavu i rep pa može ugristi ili ošinuti hladnoćom, ledom ili snijegom.	V
379	Avrîl – dôlce dormîr.	U travnju je sladak popodnevni san.	Prema tal. *dolce dormire*. Dani su dugi pa prija popodnevni odmor.	K
380	Beltûrdo śe je veśelîl grũbemu vrìmenu.	Belturdo se veselio lošem vremenu.	Nadimak osobe *Beltûrdo* antonomazija je za apelativ budala, glupan koji zna koji put iznenaditi pametnom misli. Poslovica izriče paradoksalan sud koji se temelji na dijalektičkom zaključivanju: veseliti se lošem vremenu jer poslije njega dolazi lijepo vrijeme. Poslovica nije samo meteorološka već univerzalna: veseliti se dobrome i kada je loše jer se sve stalno mijenja pa dobro smjenjuje zlo.	K
381	Bôj śe ćõrega jȕga i ȍblocne bȕre. Bôj śe vẽdrega jȕga i ȍblocni bȕri.	Boj se vedrog juga i oblačne bure.	Prema pučkoj meteorologiji uobičajeno je da oblačno jugo donosi kišu, a da je za burnog vremena nebo vedro. Ako je obrnuto, tada vrijeme može biti vrlo opasno.	K V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
382	Bojȅ da te ćapãju tri jũte groźnìce nego trî marcônо śûnca. Bojȅ da te źmajâ ujî nȅgo da te marcônu śûnce ogrȉje.	Bolje da te uhvate tri ljute groznice, nego tri ožujska sunca.	U ožujku nije dobro grijanje na suncu jer zrak još nije topao te je velika razlika u temperaturi između osunčanog i neosunčanog dijela tijela, što može izazvati zdravstvene probleme.	V K
383	Bojȉ da te źmajâ ugrīźȅ nȅgo da te marcônu śûnce ogrȉje.	Bolje da te zmija ugrize negoli da te ožujsko sunce ogrije.	Loše iskustvo s grijanjem na ožujskom suncu, kada je u hladu još niska temperatura, izrečeno je ovom usporedbom ožujskog sunca i ugriza zmije.	V
384	Bonãca – imbât na muntãnju.	Bonaca – crveni oblaci nad obalnim planinama uz lagani vjetrić s mora (*imbât*).	Crvenilo oblaka nad obalnim planinama (kontinenta) znak je stabilna vremena (*bonãca*). *imbât* - vjetar smorac koji nosi vlagu i stvara oblake nad uzmorskim kontinentalnim planinama.	V
385	Bożìći śu popiśôvci, a poklãdi poigrôvci.	O božićnim danima kiše, a o pokladama plesovi.		K
386	Ca non Śvẽti Metârdo dô, cetardeśêt dôn durô.	Što nam Sveti Medardo dade, četrdeset dana traje.	Sveti Medardo u katoličkom je kalendaru 8. lipnja. Sv. Medardo zaštitnik je meteorologa. U pučkoj meteorologiji smatra se da će vrijeme kakvo je na njegov dana 8. lipnja, biti i sljedećih četrdeset dana.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
387	Cìpal u ãriju - kãpje ći pãdot.	Kad cipal iskoči (na površinu mora), padat će kiša.	U pučkoj meteorologiji važno je uočiti znakove vremena i u ponašanju životinja. Ovdje je ponašanje cipla koji iskoči na površinu mora znak dolaska kiše.	V
388	Cìśto śrīdà kal ośvãne, pośrôn Poklôd tal ośtãne. I Poklod odjìdri vìtron u karmù, a Cìsto śrīdà beź grīhà ośvãne.	Čista srijeda kad osvane, posran Poklad tad osvane.	Čista srijeda ili Pepelnica prvi je dan korizmenog razdoblja od Poklada do Uskrsa, koji traje 40 dana ne računajući dane nedjelje. Vrijeme pokore i molitve zaboravlja razuzdanost i veselje u pokladne dane. Poklad je izgorio, a s osvitom Pepelnice vrijeme je da se čovjek sjeti »da je prah«.	K K
389	Cũvoj śe kal na śũśu lampô.	Čuvaj se kad na sušu sijeva.	Sijevanje u vrijeme suše znak je dolaska jake oluje.	K
390	Cũvoj śe Komĩśke vãle kal śe nã Hum òblok povījè, da ti jìdra i brȍde ne obrìje.	Čuvaj se Komiške vale kad se na Humu oblak povije, da ti jedra ne pocijepa i brod ne potopi.	Komiška vala okrenuta je jugozapadu, prema otvorenoj pučini i zna biti vrlo opasna kada puše jugozapadni vjetar – garbin. Oblak na brdu iznad Komiže znak je opasnosti.	K
391	Cũvoj śe nevêre iź ôśtra kakȍ ca te je mãti ûgnja cūvãla.	Čuvaj se oluje s juga, kao što te je mati ognja čuvala.	Najopasnija je oluja s juga (*nevêra iź ôśtra*).	K
392	Cũvoj śe, śĩnko, nevêre iz ôśtra, jer lȍmi i karśî.	Čuvaj se, sinko, oluje s juga, jer lomi i krši.	Upozorenje o opasnosti oluje koja dolazi s juga.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
393	Cũvoj śe vȉtra iz ôśtra vȅći nego glõlnega kucîna.	Čuvaj se vjetra s juga više nego gladnog psa.	Opasniji je vjetar iz pravca juga negoli vjetar s jugoistoka. Njegova snaga zna biti puno jača od snage juga, koje češće puše.	V
394	Do Boźȉća i śȉto i lȉto.	Do Božića i sito i ljeto.	Vrijeme do Božića znade biti lijepo, a zemlja do tada još donosi svoje plodove.	K
395	Dȍkle je jȕgo, vãvik je śperônca źa dôź.	Dok je jugo, uvijek je nada za kišu.	Jugoistočni vjetar (koji pušući iz Otranta prelazi cijeli Jadran) vlažan je vjetar koji donosi kišu.	K
396	Dvî rȍśe, trȅću – jȕgo.	Dvije rose, trećeg dana jugo.	Ponavljanje jutarnje rose znak je da će zapuhati jugo.	V
397	Dvô jȕtra vodȁ iź pulênta, trȅću jȕtro jȕgo.	Dva jutra morska struja sa zapada, treće jutro jugo.	Morska struja (*vodȁ* / *kurênt*) sa zapada znak je da slijedi jugo.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
398	Gōśpå Kandalôra – źīmå fôra, a źa njôn grê Śvẽti Bijôź i govòri da je lôź.	Gospa Kandelora, zima na završetku, a za njom ide Sveti Blaž i govori da je laž.	Datumi svetaca personificiraju se. Sveti Blaž (3. veljače) ide (*gr*ê – hoda) iza Gospe Kandelore (2. veljače) i demantira izjavu da je zimi kraj jer on donosi još veću zimu.	V
	Gōśpå Kandalôra – źīmå fôra koja mũti do dnâ môra, a źa njôn grê Śvẽti Bijôź ki govòri da je lôź.			V
	Gūśpå Kandalûra koja mũti do lnä mûra, a źa njûn grê śvẽti Bijôź ki govòri da je lôź.			K
	Gūśpå Kandalôra źīmå fôra, a kòśići priko môra, a źa njûn grê Śvẽti Bjôź ki govòri da je lôź.		Kosovi (*kòśići*) bježe preko mora u toplije krajeve.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
399	Gōśpå Luncijôta – śve źvîri vônka. Gūśpå Luncijôta – śve źvîri vônka, i lazẽći i plazẽći. Gūśpå, Gūśpå Luncijôta na dvośtìpet môrca, laźẽći plaźẽći śvè śu źvîri vônka.	Gospa od Navještenja – svi kukci i gmizavci van iz zemlje, i oni koji laze i oni koji plaze.	Datum Gospe od Navještenja (Nuncijata – *Luncijôta*) dan je utjelovljenja Kristova, Marijina začeća, koji se slavi 25. ožujka. To je početak proljeća, kada svi kukci i gmizavci izlaze iz zemlje, svi koji laze i plaze, izlaze van, na otvoreno, probuđeni suncem.	V K
400	Gregolevônt jũti do dnâ môra mũti.	Vjetar iz pravca istok-sjeveroistok muti do dna mora.	*Gregolevônt* donosi često veliko nevrijeme, obično s višednevnom kišom.	V
401	Hlõlnu jùgo – levantôra.	Hladno jugo donosi jak istočnjak.	*Levantôra* je obično višednevni istočnjak koji donosi kišu.	K
402	Ìźjutra śe vìdi kojũ će vrîme.	Ujutro se vidi kakvo će vrijeme.		K
403	Jùgo je śiromãški bijâc.	Jugo je siromaški pokrivač.	*Bijâc* (biljac) je od vune pleten debeli pokrivač. Jugo je topao vjetar pa ugrije siromahe koji nemaju dobra pokrova na krevetu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
404	Kal bȕra putȕje, ne putûj tî, jer ȍśan je brãće izȉla, a devẽtega pãmetnega ucinȉla.	Kad bura putuje, ne putuj ti, jer je pojela osmero braće, a devetoga pameti naučila.	Personifikacija zimske bure, koja mornarima predstavlja pogibeljnu opasnost.	K
405	Kȍko je u môrcu mrãźih, tȍko je u mãju rȍśih.	Koliko je u ožujku mrazeva, toliko je u svibnju rosâ.	Koliko dana u ožujku padne slana (mraz), osobito u dolinama gdje zna uništiti mladice vinove loze, toliko puta će u svibnju biti noćnih rosâ.	V
406	Kal ȍblok nã goru pãde – jȕgo.	Kad oblak padne na goru, zapuhat će jugo.	Oblačna kapa na brdu znak je da se približava jugoistočnjak.	K
407	Kal gorȁ poldȉre – bȕra.	Oblaci nad uzmorskim kontinentalnim planinama znak su bure.		K
408	Kal kreśījȅ Mȉśec, kreśījȅ i furtûna.	Kad se povećava Mjesec, povećava se i uzburkanost mora.		K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
409	Kal kȕho mâšt, kȕho i môre.	Kad kuha mošt, kuha i more.	Od kraja rujna nadalje zna zapuhati *garbîn*, jugozapadni vjetar prema kojemu je okrenuta Komiška vala. Vrijeme je označeno prizorom iz težačke iskustvene sfere (vrijeme kad kuha mošt) umjesto apstraktne oznake (u rujnu). Motivacija za izbor ikoničnog izraza (kuhanje mošta kao oznaka vremena) proizlazi iz potrebe da poslovica bude pamtljiva.	K
410	Kal je jȕgo, tâl je opacȉna i Hûmu je kãpa na ocȉma.	Kad je jugo, tada je opačina i brdu Humu je kapa na očima.	Južni vjetar donosi oblake koji prekriju vrh najvišeg brda otoka Visa.	K
411	Kal je kûlma, dažjȕ śe nõdoj.	Kad je plima, kiši se nadaj.		K
412	Kal je Mȉśec impȉjo – mornōri leźê, kal Mȉśec leźî – mornōrȉ śu impȉjo.	Kad je Mjesec na nogama – mornari leže, kad Mjesec leži – mornari su na nogama.	Vidi interpretaciju pod br. 18.	K
413	Kal Mȉśec ȉmo kolobôr, iź kojẽ śu bônde vrõta iź tẽ ćе vȉtar žapūhât.	Kad Mjesec ima kolobar, s koje strane su vrata, s te će vjetar zapuhati.	Kolobar Mjeseca može biti na nekom mjestu manjeg intenziteta. Metaforično poslovica to mjesto naziva vratima koja su znak smjera iz kojeg će zapuhati vjetar.	K
414	Kal mȕhe sćĩpju – vodã ćе ucinȉt.	Kad muhe štipaju – kiša će padati.	Umjesto stilski neutralnog izraza *dôz će pãdot* (kiša će padati) stil poslovice zahtijeva izraz koji iznenađuje, začuđuje da bi se upisao u sjećanje: *vodã će ucinȉt.*	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
415	Kal poklôd finî, bȕrun partījȅ pul Milãna.	Kad poklade završe, burom putuju put Milana.	Obično krajem pokladnih dana zapuše jaka bura, iz pravca istok-sjeveroistok u pravcu zapad-jugozapad (ili kako to poslovica slikovito kaže personifikacijom poklada koji putuje prema Italiji – Milanu).	K
416	Kal pulênt dvȉźe – kȕpi mrȉźe.	Kad zapad digne oblake, kupi mreže.	Poslovica personificira stranu svijeta – zapad koji diže oblake nad obzorom, što je znak lošeg vremena (oluje) pa valja skupiti mreže i pobjeći na sigurno.	K
417	Kal śe cȉpal hȉti trȅśo – ślãbu vrîme.	Kad cipal skoči tako da padne bočno (na površinu mora), znak je lošeg vremena.	Prema ponašanju životinja (ribe, galebova, račića uz obalu, domaćih životinja) mogu se predvidjeti vremenske pojave.	K
418	Kal se ciriźȕbice krĩve, nî dôź dalekȍ.	Kad ptice cirizubice kriče, nije kiša daleko.	Prognoziranje vremena po ponašanju ptice koja se u Komiži naziva *ciriźȕbica*.	K
419	Kal se kãlebi inventãju visoko povar śkȍja, arjãvu će vrîme.	Kad galebovi lete visoko iznad školja, loše će vrijeme.	Iskustvo komiških ribara s otoka Jabuke. Galebovi su svojim ponašanjem najavljivali oluju.	K
420	Kal śe koźȅ iśtreśījû – vodã će ucinȉt.	Kad se koze istresuju – kiša će padati.	Trešnja kôza znak je kiše. Stil poslovice u funkciji je zapamćivanja pa radije koristi začudan izraz za imenovanje pojava negoli očekivan, stilski neutralan. Stilski neobilježen izraz *pâst će dôz* (kiša) u poslovici je zamijenjen stilski intenziviranim, ekspresivnim izrazom: *vodã će ucinȉt*.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
421	Kal śe lìti vìdi Majèla – jùgo, kal źîmi na Majèlu lampô – bùra i gregolevônt.	Kad se ljeti vidi Majela – jugo, a kad zimi sijeva iz pravca Majele – bura ili vjetar iz pravca istok-sjeveroistok.	Iz vizura Komiške vale zimi se često može vidjeti vrh visoke planine Maielle u dubini talijanskog kopna.	K
422	Kal se prȉnuć ukõze dũga u pulêntu, ocekījè se lĩpu vrîme.	Kad se pred noć ukaže duga na zapadu, očekuje se lijepo vrijeme.		K
423	Kal śède u ôśtar, jȍś jedôn dôn ìśtu vrîme.	Kad se oblaci slegnu na južnom obzoru – još jedan dan isto vrijeme.		K
424	Kal sîcanj potẽgne, mȍre cĩli mìsec bìt lĩpu vrîme.	Ako potraje lijepo vrijeme u siječnju, može se produžiti na cijeli mjesec.	Mjesec siječanj ima ili vrlo promjenjivo vrijeme ili pak vrlo stabilno.	K
425	Kal śûnce trombô na źõpãdu – oli vìtar, oli dôź.	Kad sunce na zapadu ima trumbe – ili vjetar ili kiša.	Kada sunce na zalazu baca zrake u snopovima, znak je to za vjetar ili kišu.	K
426	Kal ûjutro ìde vìtar u maiśtrôl, vrîme je śigûru.	Kad ujutro zapuše maestral, vrijeme je sigurno.	Maestral je termički vjetar koji predvečer slabi i nestaje s početkom noći.	K
427	Kal źvīźdâ inpuntô u rep ol Mìseca, ślãbu vrîme.	Kad zvijezda upre u rep mladog Mjeseca, loše vrijeme.	Kad se zvijezda približi vršku srpastog lika mlada Mjeseca, očekuje se loše vrijeme.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
428	Kolobôr kolo Mìšeca – oli vìtar oli dôź.	Kolobar oko Mjeseca – ili vjetar ili kiša.		K
429	Kriśnjôk i agȕšt – jãgodori nã more i na krãju.	Srpanj i kolovoz – siromašni mjeseci i na moru i na kraju.	Zbog velikih vrućina u srpnju i kolovozu sardela se zna povući u veće dubine gdje joj je hladnije pa ju je teže loviti te je zato siromašna i trpeza, a ni na kopnu još nisu sazreli plodovi.	K
430	Kriśnjôk i agȕšt izî lȕpore, garcȅ i śpūźȅ.	Srpanj i kolovoz pojedu priljepke, morske (*garcȅ*) i kopnene puževe.	Slab ulov sardela u srpnju i kolovozu, zbog velikih vrućina, natjera ljude da se hrane priljepcima i puževima.	K
431	Kûlma – vrîme trubujûźu.	Plima – vrijeme promjenjivo.		K
432	Lìti lômp mȅće, a źĩmi źovȅ.	Ljeti oluja dolazi iz pravca odakle sijeva, a zimi iz suprotnog.	Prirodne pojave poslovica često personificira. Munja šalje oluju (ljeti) ili je zove (zimi).	K
433	Mâjśtro-tarmuntôna – jȕgon rufijôna.	Sjeverozapadni vjetar izazvan jugom.		K
434	Marȅta beź vìtra imo źa śȍbon paśtīrâ.	Valovi bez vjetra imaju iza sebe pastira.	Slikovita predodžba valova kao stada koje pastir tjera ispred sebe. Vjetar još nije dopro, ali valovi, koje je on potjerao ispred sebe, jesu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
435	Mâźa śu na Palagrûźu po jūdîma ol źîmê mãdeźi rẽśli i śmãrśke proźîbole.	Svibnja mjeseca na Palagruži je znalo biti tako hladno da su po ljudima od hladnoće madeži rasli i smrča se smrzavala.	Poslovica govori o iskustvu velike hladnoće na Palagruži, gdje su komiški ribari lovili sardele od svibnja do listopada.	K
436	Mīnå śetembrîna – śẽdan mīnîh in tîra. Mīnå śetembrîna sete mesi se inclina.	Kakvo je vrijeme na Mjesečevu mijenu u rujnu, bit će isto i sedam sljedećih mijena / mjeseci.	Zanimljiva je transjezična kombinacija komiškog: *mīnå śetembrîna – śẽdan minîh* i talijanskog: *in tira* / *sete mesi se inclina.*	K
437	Mīnå śetembrîna, nâuk źa unùka od ὸca priko śinâ.	Rujanska Mjesečeva mijena pouka je o vremenu od oca preko sina.	Poslovica o važnosti rujanske Mjesečeve mijene za prognoziranje vremena.	V
438	Mìsec je nôjboji śinjôl źa vrîme pronośtikât.	Mjesec je najbolji pokazatelj za prognoziranje vremena.		K
439	Mūcõnje dovedè būcõnje.	Tišina dovede uzburkano more.	Tišina prethodi oluji.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
440	Na mīnù je vrîme ùvik u antimãmu.	Kad je Mjesečeva mijena, uvijek je vrijeme neodlučno (ne zna se koje će vrijeme prevagnuti).	*Antimãma* – neodlučno vrijeme, vrijeme koje se može razviti neočekivano, vrijeme na prijelazu.	K
441	Na Śvetẽga Lûke śe lìtnji kûnti cinê.	Na Svetoga Luku rade se računi o protekloj sezoni ribolova.	Sveti Luka se slavi 18. listopada. Tada završava sezona ribolova na plavu ribu, a i vrijeme je za procjenu uspješnosti sezone.	K
442	Na Śvẽtega Tòme dôn kreśî kolìko kȍkot mȍre priśkocȉt.	Na Svetoga Tomu dan se produži koliko kokot može preskočiti.	Dan svetoga Tome Akvinskoga slavi se 28. siječnja. Tada je dan već zamjetno dulji.	K
443	Ne glȅdo źīmȁ da je śmȍkva gnjīlȁ.	Ne gleda zima da je smokva gnjila.	U vrijeme oskudice hrane i gnjila smokva postaje dobra. Suhe smokve bile su glavno voće u zimskoj prehrani.	K
444	Ne veśelì śe noćnûj vedrinì ni ȍblocnuj bȕri.	Ne veseli se noćnoj vedrini ni oblačnoj buri.	Noćna vedrina može biti znak lošeg vremena kao i oblačna bura, koja je opasnija od vedre.	K
445	Nevêra paśô kal brȍde raźbȉje. Nevêra trãje dokle brȍde ne raźbȉje.	Oluja prođe kad brodove razbije.	Personifikacija olujnog vjetra koji djeluje s »namjerom« da potopi brodove.	K
446	Nî źīmê ako môre ne dȉmi.	Nema zime ako more ne dimi.	Nema prave zimske hladnoće bez velikog nevremena, kada iz valova mora pršte u zrak sitne kapljice poput dima.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
447	Ol Boźìća do Mlõdega lìta dôn kreśî kolìko kȍkot mȍre prìko kȕćnega prãga priśkocìt.	Od Božića do Nove godine dan se produlji koliko kokot može preko kućnog praga preskočiti.	Dani počinju biti duži, a razlika u dužini dana slikovito se predstavlja pijetlovim skokom preko kućnog praga.	KV
448	Ol gregōjâ do jȕga nî pȕno.	Od sjevero-istočnjaka do juga nije puno.	Kad puše grego (sjeveroistočnjak), vjerojatno je da će skrenuti na jugo (jugoistočnjak).	K
449	Ȍl pol vêli rēśtȅ źêlji, ȍl pol môrca śîpa, śôlpa i komôrca.	Od sredine veljače raste zelje, a od sredine ožujka love se sipa, salpa i komarča.		V
450	Ȍl pul vêle pȍcme śe źemjà teplìt.	Od polovine veljače počne se zemlja zagrijavati.		K
451	Ȍl pul vêle pūśu śtãbili maiśtrōlî.	Od pola veljače pušu stabilni maestrali.	Maestral kao termički vjetar, koji puše na istočnoj obali Jadrana s mora prema obali, stabilan je vjetar jer sa zalazom Sunca slabi i nestaje s početkom noći.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
452	Ȍl Śvẽte Lucȉje do Boźȉća dvonāśte je dôn. Kāki śu dôni ol Śvẽte Lucȉje do Boźȉća, tāki će bȉt i mȉśeci u godȉśću.	Od Svete Lucije da Božića dvanaest je dana. Kakvo je vrijeme svakoga dana od Svete Lucije do Božića takvi će biti i mjeseci u godini.	Sveta Lucija, zaštitnica vida, slavi se 13. prosinca. U pučkoj meteorologiji, od tog datuma pa do Božića 25. prosinca svaki dan demonstrira vrijeme kakvo će biti u svakom mjesecu dolazeće godine.	V
453	Ôśtrogarbîn – nôjveću môre u Komȉźu, śirokolevônt – nôjveću môre na Jadrānu.	S vjetrom iz smjera jug-jugozapad najveći su valovi u Komiškoj vali, iz pravca istok-jugoistok – najveći valovi na Jadranu.	Velika su vrata između otoka Biševa i *Pûnte ol Śtȕpiśćo* kojom završava Komiška vala. Kroz ta vrata puše *ôśtrogarbîn* i donosi najveće valove u Komišku valu.	K
454	Ôśtrośirȍkon napȕne śe guśtîrne i źemjȁ.	Kad puše iz pravca jug-jugoistok, napune se vodom cisterne i zemlja.	Vjetar iz pravca jug-jugoistok donosi kišu.	K
455	Pȍ śvi môź ne iśvukûj śa śȅbe hôź.	Cijelog mjeseca svibnja koristi pojas za utopljavanje.	*Hôź* – je vuneni pojas kojim stariji ljudi opašu slabine čuvajući od zime bubrege.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
456	Poklãdovo mīnȁ – kvôrtu krȕha, u barȉlu vīnȁ i dôr kȍlo komīnâ.	Pokladova Mjesečeva mijena – kvarta kruha, u barilu vina i drva oko kamina.	Mjesečeva mijena o pokladama donosi hladnoću pa treba boraviti u kući i grijati se uz kamin uz dovoljno kruha, drva i vina. *Kvôrta krȕha* – količina kruha dovoljna za tjednu potrebu jedne obitelji.	K
457	Pol jȕgon śmârt je śardêl.	Pred jugo najbolje je vrijeme za lov sardela.		K
458	Prī će trȉ śīde brōdȅ iźlagât nȅgo trî marcône bȕre. Prî iźgarãju trî śidȉnove brōdȅ nȅgo trî marcône bȕre.	Prije pogriješe tri sijede brade negoli izostanu tri bure u ožujku.	Bure u ožujku pušu na određene datume – 7., 12. i 27. ožujka, a da će tada zapuhati bura izvjesnije je negoli da će tri iskusna starca pogriješiti u prognozi vremena.	V K
459	Pulênt je nôjboji sinjôl źa źnât vrîme.	Zapad je najbolji pokazatelj za prognozu vremena.		K
460	Pulentâc – jȕgu otâc.	Lagani zapadnjak jugu je otac.	Lagani vjetar sa zapada prelazi u jugo.	V
461	Pulènat śpȍrak – nevêra na vrõta.	Zapad oblačan, oluja na vratima.	Oluja najčešće dolazi sa zapada, a nagovještavaju je gusti tamni oblaci koji se dižu na obzoru.	V
462	Quattro aprilanti quaranta duranti.	Kakvo je vrijeme četvrtog travnja, takvo će biti sljedećih četrdeset dana.	Poslovica je sačuvana u talijanskom izvorniku i rijetko se prevodi na više govore.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
463	Rosso di sera, bel tempo si spera; rosso di matina, la pioggia si avvicina.	Večernje rumenilo neba – lijepo vrijeme; jutarnje rumenilo – kiša je blizu.	Ova je talijanska poslovica sačuvana u izvornom jeziku, o večernjem i jutarnjem rumenilu neba kao znacima lijepa, odnosno ružna vremena.	K, V
464	Śeśtrâ Vêla, brãtu Môrcu poźōjmȉla trî dônka – śẽdmi, dvanajẽśti i dvajśẽdmi – trî marcône bȕre.	Sestra Veljača, bratu Ožujku posudila tri danka, sedmi, dvanaesti i dvadeset sedmi, kada pušu tri ožujske bure.	Poslovica se temelji na iskustvu s vremenom u ožujku kada je vrlo izvjesno da će puhati tri bure.	V
465	Śîcanj je źa pronośtikât vrîme nôjśigurȉji mȉśec u godȉśću.	Siječanj je za prognoziranje vremena najsigurniji mjesec u godini.	U mjesecu siječnju zna biti vrlo učestalo loše vrijeme ili stalno lijepo vrijeme bez vjetra i kiše.	K
466	Śkolôda lĩpu vrîme demonśtrōjȅ.	Oseka je znak lijepa vremena.		K
467	Śȍtośirȍkon śe rȉba lovî.	U predjužje se riba lovi.	Najbolje vrijeme za ribolov je predjužje – prije nego zapuše južni vjetar.	K
468	Śûh mãrac – mȍkar aprîl.	Suh ožujak – mokar travanj.	Ožujak bez kiše najavljuje kišovit travanj.	V
469	Śvãkemu mȉśecu vajô vaźẽśt źa avrîlu dât.	Svakom mjesecu valja uzeti da bi se travnju dalo.	Travanj se smatralo gladnim mjesecom – vremenom u godini kada su plodovi zemlje već potrošeni, a novih još nema.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
470	Śvẽti Andrîja kapȍte dĩli.	Sveti Andrija kapute dijeli.	Sveti Andrija, prvi Kristov učenik, zaštitnik ribara, slavi se 30. studenog, a njegov se blagdan vezuje za početak zimske studeni. To je motivacija za figurativno predočavanje apstraktnog pojma (početak hladnog razdoblja godine) figurativnom predodžbom o svetom Andriji koji dijeli kapute.	V
471	Śvẽti Antûnij Opât – vaźmî motîku i hodî kopât.	Sveti Antun Opat – uzmi motiku i idi kopati.	Dan sv. Antuna Opata je 17. siječnja, vrijeme kada treba okopati vinograd.	
472	Śvẽti Gargûr kùpi omêndule u batûr.	Sveti Grgur kupi bademe u vreću.	Dan sv. Grgura, 12. ožujka, može donijeti mraz koji uništi cvijet badema.	V
473	Śvẽti Lûka u jôrbule tûka.	Sveti Luka u jarbole tukao.	Sveti Luka Evanđelist slavi se 18. listopada. U ribarskom svijetu Komiže taj datum obilježava kraj ribolovne sezone na plavu ribu. Tim datumom obilježava se i kraj vremenski stabilnog razdoblja godine pa odatle i poslovica o svetom Luki koji lupa u jarbole nagovješćujući loše vrijeme na moru.	V K
474	Śvẽti Matîj – mȍre se tãrgot i na bãrdo ol Hûma.	Sveti Matej – može se brati grožđe i na brdu Humu.	Sveti Matej (24. veljače) vrijeme je kada nema grožđa, a pogotovo ne na brdu gdje ne uspijeva. Poruka o nemogućnosti da se nešto ispuni.	
475	Śvẽti Mihat – vajo grȍźje brât.	Sveti Mihovil – valja grožđe brati.	Sveti Mihovil slavi se 29. rujna. To je vrijeme berbe grožđa.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
476	Śvẽti Mikȕla – śnîg na vrõta / Śvẽto Kōtȁ – śnîg do vrôta.	Sveti Nikola – snijeg na vrata / Sveta Kata – snijeg do vrata (grla).	Sveti Nikola slavi se 6. prosinca, a početkom prosinca znalo se dogoditi da padne snijeg. Sveta Kata slavi se 25. studenog, a poslovica za taj datum vezuje također padanje snijega, ali ne do kućnih vrata, već do ljudskog vrata.	K
477	Śvẽti Mikȕla jãbuke dȋli.	Sveti Nikola jabuke dijeli.	Sveti Nikola slavi se 6. prosinca. Prema starom običaju majke usnuloj djeci preko noći stave jabuku pod blazinju kao dar svetoga Nikole.	K
478	Śvẽti Osȋb ne dohȍdi beź groźdȁ.	Sveti Josip ne dolazi bez grozda.	Dan sv. Josipa je 19. ožujka. To je vrijeme kada se počnu zametati grozdići na lozi pa se ta pojava u priorodi povezuje s njegovim blagdanom.	K
479	Śvẽti Śîme, dôjte vrîme!	Sveti Šime, dajte lijepo vrijeme!	Sveti Šimun slavi se 8. listopada. To je vrijeme kada zna puhati garbin, jugozapadnjak koji u Komiškoj vali, koja je okrenuta jugozapadu, podiže velike valove.	K
480	Śvẽti Śtȉpon – gȍśpoja kartolcȉćon pȕl poja.	Sveti Stjepan – gospođa košaricom put polja.	Sveti Stjepan je 2. kolovoza. Vrijeme je da se uberu prve smokve i grožđe.	K
481	Śvẽti Tȍma – ubȋj prõjca dȍma.	Sveti Toma – ubij prasca doma.	Sveti Toma Akvinski, veliki kršćanski filozof i teolog, slavi se dana 28. siječnja. Premda su na Visu rijetke obitelji držale svinju, poslovica se ipak referira na običaj svinjokolje i na Visu u zimskim mjesecima.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
482	Śvẽto Kôte Kriśtijôn – do Bożìća mìśec dôn.	Sveta Kata Kristijana – do Božića mjesec dana.		K
483	Śvẽto Kōtà k ûgnju gnjōtà.	Sveta Kate, k ognju gnjate.	Sveta Kata slavi se 25. studenog. To je vrijeme kada treba prići bliže kaminu, kad vatri treba primaknuti gnjate, potkoljenice, da se ugriju.	K
484	Śvẽto Lûce, dôjte śûnce!	Sveta Luce, dajte sunce!	Dan svete Lucije slavi se 13. prosinca. Poslovica je zaziv lijepa vrmena, sunca, od svetice, oslijepljene mučenice, zaštitnice vida.	K
485	Tramuntôna – bùra parićôna.	Tramontana – slijedi bura.	Tramontana će vrlo vjerojatno prijeći u buru (vjetar iz pravca sjever-sjeveroistok).	V
486	Turcîn tãrce, śvè se obãrće i pĩto kãl su Vodokãrśće.	Turčin trči, sve se obrće i pita kad su Vodokršća.	Vodokršća ili Sveta tri kralja slave se 6. siječnja, Poslovica ovom slikom Turčina, koji, kao inovjerac, ne zna kad je kršćanski blagdan Vodokršća, ali zna da je tada velika zima, ističe Vodokršća kao meteorološki datum, vremenski znak, uz koji se veže loše vrijeme s kišom ili snijegom i hladnim vjetrovima.	V
487	U mãźu i śmãrśke proźìbju.	U svibnju i smrča zna prozepsti.	Poslovica se temelji na iskustvu iznimno hladna vremena čak u svibnju.	K
488	U vêli śu dôni do dèśet dīvnjè, do dvôdeśet ženè, a nãprid udovìce.	U veljači su dani do desetog dana djevojke, do dvadesetog žene, a naprijed udovice.	Posljednji dani veljače znaju donijeti loše vrijeme, s ledom i snažnim vjetrovima.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
489	Ume Gūśpȅ dôź – dȍbro jemãtva.	Među Gospe kiša – dobra jematva.	Vela Gospa (15. kolovoza) blagdan je kojim kršćani slave uznesenje djevice Marije na nebo, a Mala Gospa slavi se 8. rujna – datum rođenja Kristove majke. Kad kiša padne između ta dva datuma, dobro je za grožđe te se očekuje dobra berba (jematva).	K
490	Vêla ìmo mãlo dôn pok u brãta Môrka źõmje trî bȋlo dônka. Źajõla Vêla u brãta Môrka trî bȋlo dônka źa umorȉt bãbu i njônca.	Veljača ima malo dana pak u brata Ožujka, Marta (*Môrka*) posudi tri bijela dana.	Veljača ima (kada nije prijestupna) tri dana manje od mjeseca ožujka. Personificirani mjeseci, veljača i ožujak (*vêla* i *mãrac*) postaju sestra i brat: *Vêla* i *Môrko.* Sestra u brata posuđuje tri dana koja ona nije stigla zabijeljeti snijegom pa je to napravila da zabijeli tri, u brata posuđena, dana. U varijanti poslovice istaknute su posljedice hladnoće ta tri »posuđena« dana – smrt starih ljudi i tek izleglih janjaca.	K K
491	Vêla klobucìćon. Vêla klobucìćon i lumbrȅlon.	Veljača nosi šeširić. Veljača nosi šeširić i kišobran.	Krajem veljače zna biti sunčano vrijeme te valja nositi šešir. U drugoj varijanti spominje se i kišobran kao znak kišovita vremena karakteristična za veljaču.	V V
492	Vȅlike śkolôde – vrîme śtãbilu.	Velike oseke – vrijeme stabilno.	Kada je velika oseka i kad potraje duže, to je znak vrlo stabilna vremena.	K
493	Viśȍku môre pol rîvu – śîla grũbu vrîme.	Visoka plima – jako loše vrijeme.		V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
494	Vlâh jãśe i dãršće i śvȅ pȋto kal je Vodokãršće.	Vlah jaše i drše i sve pita kad su Vodokršća.	Vodokršća su meteorološki važan datum jer označuju loše vrijeme s kišom ili snijegom i jakim vjetrovima. U drugoj varijanti ove poslovice o Vodokršćima se raspituje Turčin (486).	K
495	Vodȁ vȍdu źovȅ.	Voda vodu zove.	Plima zove kišu. Personificirane su ovdje prirodne pojave. Intenziviran je izraz figurativnom predodžbom osobnosti prirodnih pojava, U viškim govorima morska se voda naziva morem, ali se plimu može nazvati vodom kao i kišu. Ta homonimija ističe povezanost dviju različitih voda – morske (plima) i nebeske (kiša).	V
496	Vrîme ne mȍre śtabilȉt dȍkle ne potẽgne u ôśtar.	Vrijeme se ne može stabilizirati dokle jug ne potegne oblake k sebi.	Južni obzor treba privući k sebi ciruse da bi se vrijeme stabiliziralo.	K
497	Źimȁ bogãta śnȉgon, a lȉto śardȅlima.	Zima bogata snijegom, a ljeto sardelama.	Prema pučkom vjerovanju obilat snijeg zimi znak je bogata ljeta u lovu sardela.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
498	Źûnj źãnje i môre i krôj.	Mjesec lipanj žanje i more i kraj.	Lipanj je bogat mjesec i na moru i na kraju. Na kraju, na zemlji, počinju prvi plodovi, a na moru se tada love najveće količine plave ribe. Komiška riječ za lipanj (jun) je *źûnj*, a poslovica etimologizacijom uspostavlja značenjsku vezu između naziva za mjesec i glagola *źãnjot* (žnjeti, žeti – ubirati ljetinu).	K

4. STILISTIKA MIKRONARATIVA

Korpus ovdje prezentiranih poslovica otoka Visa sadrži iznenađujuće velik postotak autentičnih poslovica, koje su nastale iz vlastita iskustva ovog insularnog svijeta. Mi smo ovdje grupirali poslovice u sedam različitih semantičkih polja, nastojeći ih tako razvrstati prema semantičkom sadržaju. Mogle bi se one razvrstati i prema drugim kriterijima, osobito prema njihovim jezičnim, stilističkim značajkama, prema jezičnim strukturama, prema načinima njihove konstrukcije.

Bitno je uočiti koja su karakteristična jezična sredstva, koji su načini oblikovanja i konstrukcije mikronarativa poslovice koja, da bi ušla u kolektivnu memoriju i u njoj trajala te tako ostvarila svoj smisao transfera iskustva i spoznaja bitnih za opstanak, mora biti pamtljiva, kratka, ritmički organizirana, slikovita i misaono uvjerljiva.

Ovdje ćemo navesti nekoliko bitnih stilskih značajki koje nalazimo u većini ovdje prezentranih poslovica otoka Visa.

4.1. PARADOKSALNOST

Valja zapaziti da je brojne poslovice stvorio dijaloški um, koji sagledava pojave koje ga okružuju u procesu, za razliku od monološkog uma, koji sagledava stvarnost statički. Paradoks je temelj mnogim ovdje prezentiranim poslovicama. Zapadna dijalektička misao započinje Heraklitovom filozofijiom. Tvrdnja da nešto jest i da u isto vrijem nije to što jest, proturječi logici kada se stvari promatraju statično. U dinamici stalnih promjena ono što jest, kako kaže Heraklit, i jest po tome što neprekidno nije to što jest. Ta drevna Heraklitova misao, prezentirana slikom

nemogućnosti stupanja u istu rijeku (*U iste rijeke stupamo i ne stupamo, i jesmo i nismo…*) koja u istoj rečenici poriče ono što tvrdi jer sagledava pojave u procesu, u neprekidnoj mijeni, prepoznatljiva je i u mnogim poslovicama naše zbirke zasnovanim na paradoksu.

Navest ćemo ih nekoliko utemeljenih na različitim paradoksalnim odnosima: 1. paradoks kretanja: *Kû pomãlo grê, prî dȍma dũjde* (brži je onaj koji ide polako od onoga koji ide brzo) (29); 2. paradoksalni odnos htijenja i imanja: *Kada tîśe – tâd ne bîśe, a kad bîśe – tal ne tîśe* (kad se htjelo nije bilo, a kad je bilo, nije se htjelo) (220); 3. obrnuta proporcionalnost: *Śũhu lìto – mȍkre bãcve, mȍkru lìto – śũhe bãcve* (369); 4. relativnost istine: *Śvãku źlȍ nî źa źlȍ* (61); *Ni vrôg u vrōgȕ, nego u karśćõnśku dûsu* (44); 5. bitnost nebitnog: *Gōvnȍ u covìka lavurô* (govno u čovjeku radi) (217); 6. snaga slabog: *Lãgje je covìka veźât lãkun nȅgo kadênun* (301); 7. paradoks odnosa biti i ne biti (nemati – imati): *Nevȍja nĩmo źōkȍna, a nôjveće ga ȉmo* (43); 8. lakoća težine: *Rȉboru je nôjlagje kal je nôjteźje* (teško je kad je dobar ulov, ali je upravo zato lako) (354); 9. jeftinoća najskupljega: *Śvȅ je drôgo, a źivȍt je cīnî* (sve je skupo, a život je jeftin) (183).

4.2. FIGURATIVNOST

Govor slike moćan je stilski postupak paremiološke mikronarativne strukture. Slika je pamtljiva, ona se upisuje u sjećanje, ulazi u kolektivnu memoriju. Poslovica komunicira apstraktne sadržaje figurativnim jezikom. Kada bi se poruka poslovice svela na njezin apstraktni sadržaj kojim se prenosi ljudska spoznaja, ta poruka ne bi bila upamćena jer ne bi izazvala aktivno sudjelovanje recipijenta poruke. Figurativnost poslovice uključuje recipijenta, on imaginira, potaknut slikom, ono što nije jezično aktualizirano. S druge strane figurativni izraz ne bi imao smisla kada ne bi upućivao na neizrečeno. Figurativnošću izraza ostvaren je princip inkluzivnosti poruke. Poruka se ostvaruje u kreativnom činu recepcije kada recipijent poruku dopunjava imaginacijom neizrečenoga. Figurativnost izraza jest i estetski doživljaj, bitan da bi poruka bila upamćena i tako sebi osigurala mjesto u kolektivnoj memoriji organske društvene zajednice, u njezinom tezaurusu poruka koji je stvaran stoljećima u najsažetijoj narativnoj formi poslovice.

Stilska figura je »svaka jezična ili govorna tvorba koja se digla iznad običnoga, općeg načina govora ili izražavanja«, kaže R. Simeon.[12] Figurativni izraz konkretnim (slikom) upućuje na apstraktno (ideja). Apstraktni pojmovi, ideje, stavovi izražavaju se slikama, a slikovitost postaje znakom da poruku ne valja shvatiti do-

[12] R. Simeon (1969: I. 336).

slovno, jer onda ona ne ostvaruje svoj smisao. Recipijent mora imati ključ za dekodiranje slike kako bi otkrio njezin smisao koji nije izrečen eksplicitno, već je slikom sugeriran. Prikazat ćemo to sljedećim primjerima:

1. Uzaludnost beskorisna rada: *Źalūdȕ je prõźnu ślãmu tûć* (285); *Źalūdȕ je tûć vȍdu u martôr* (tući vodu u avanu) (286).

2. Prikrivanje sebičnog interes: *Ne lãje kûce pȍci bãrda*, *nego pȍci śvûga gãrla* (ne laje pas zbog brda, već zbog svoga grla) (243).

3. Princip rada kao temelja opstanka: *Bȍje naślonȉt trũdne rûke na pûn śtùmak nȅgo lãśne na prõźan* (84).

   Poruka o smislu rada koji omogućuje sitost (slika trudnih ruku naslonjenih na pun trbuh, što je omogućio rad, i odmornih ruku – *lãśne*, naslonjenih na prazan trbuh.

4. Međuzavisnost uzroka i posljedice: *Di rȉba ne śmardȋ*, *mȕhe ne bricê* (muhe ne zuje) (5).

5. Osuda konformizma, ponašanja prema očekivanju okoline mimo uvjerenja: *I gōvnȍ se nȉzbardo võje* (13).

   Slika govna koje se nizbrdo kotrlja pokretano inercijom svoje mase bez otpora nije izravno uspoređena s čovjekom koji zbog interesa ne pruža otpor, ali je ta usporedba implicirana. Rečenica počinje veznikom *i* koji ima konjunktivnu funkciju, a ovdje povezuje neizgovorenu rečenicu o čovjeku konformistu.

6. Netransparentnost krije istinu: *Mũtno vodȁ nî dȍbru źãrcalo* (37).

   Mutna voda slika je prikrivanja istine. Bistra voda reflektira istinitu sliku, ali ne mutna voda koja je skriva.

7. Nepovjerenje u drugoga unatoč istoj nevolji: *Gȉra śe je ś gȉrun pȅkla, a jelnâ drȕguj nî vȉrovola* (104).

8. Žestoka narav ljudi niska rasta: *U mõle śûde śpȉrit śtojî* (279).

9. Lažno prikazivanje vlastitog društvenog statusa: *Śȕmica je śiromãsko śuperbȉja* (181).

Poput suhog granja za potpalu (*śȕmica*), koje začas plane i brzo se ugasi, tako i siromah pred gostom iznosi sve što ima kako bi ga impresionirao.

10. Biranje najpovoljnije prilike: *Ne otvõro śe śvãkemu vȉtru jȉdra* (349).

Poruka o biranju povoljne prilike predstavljena je iskustvom jedrenja – biranjem najpovoljnijeg vjetra kako bi se došlo cilju.

11. Kritika kao poticaj na aktivnost onoga koji ne obavlja očekivan posao: *Pȍlkreśono źôrna bȍje mlȉju* (168).

12. Lažno predstavljanje vlastite veličine: *Tovôr mȍre tolȉko ocȅśjone vȕne odagnât* (magarac može odagnati puno raščehane vune) (276).

Slika magarca koji prividno nosi golem teret, a zapravo raščehanu vunu koja ima velik volumen, govori o hvalisavcu koji veliča svoje zasluge kako bi lažnim predstavljanjem stekao viši status.

Apstraktni pojmovi predstavljeni su slikama: magarca koji goni vunu, kresanjem mlinskog kamena, podizanjem jedra povoljnom vjetru, trenutnim plamenom suhoga granja, gradelama na kojima se peče riba, posudom za žestoka pića, muhama koje privlači miris ribe, rukama naslonjenim na trbuh, psom koji laje, vršenjem prazne slame, mućenjem vode u avanu. Te slike upisuju se u pamćenje, a s njima i poruke i iskustvo svijeta akumulirano usmenom predajom kroz stoljeća.

4.3. PERSONIFICIRANJE

Poslovica zahtijeva slikovitost kako smo to prikazali u gornjem paragrafu. Personifikacija je također nastala iz iste potrebe da se apstraktna ideja prenese slikom osobe koja djeluje. Predstavljanje neživog kao živog, kao djelatnog bića također je prepoznatljiv stilski postupak poslovice.

Prikazat ćemo taj stilski postupak sljedećim primjerima:

1. Brod kao osoba: *Cũvoj me, brȍde, ȍl mora, a jõ ću tȅbe ol krãja* (318).

Mornar se obraća brodu kao živom biću. U svijetu ribara otoka Visa brod je član obitelji, osoba koja se pri rođenju krsti, na kraju svog životnog puta sahranjuje spaljivanjem u obrednom ognju na Dan sv. Nikole. Mornar doživljava brod kao ekstenziju svoga tijela, a u podjeli zarade od ulova brod ima jednak dio kao i član posade. U ovoj poslovici mornar razgovara s brodom.

2. Apstraktan pojam kao osoba: *Śulȉcit je nôjboji rȉbor* (upornost je najbolji ribar) (357); *Śvãko śkûźa ȉmo mûźa* (svaka isprika ima opravdanje) (59).

3. Predmet kao osoba: *Prȉjateji bȕdimo, a tobûlci nekã śe grīźû* (neka se ispune naše međusobne financijske obaveze, bez obzira na prijateljstvo) (172).

4. Meteorološko vrijeme kao biće / osoba: *Ako źīmȁ ne ugrīźȅ, repôn će ośȉnut* (ako je zima topla, na kraju će zime biti hladno – *repôn će ośȉnut* (378).

5. Meteorološka pojava kao osoba: *Kal bȕra putȕje, ne putûj tî jer ȍśan je brãće iźȉla, a devẽtega pãmetnega ucinȉla* (404); *Pulentâc – jȕgu otâc* (zapadni vjetar – predznak juga) (460); *Pulȅnat śpȍrak – nevêra na vrõta* (tamni oblaci na zapadu znak su oluje) (461); *Vodȁ vȍdu źovȅ* (visoka plima znak je kiše) (495).

6. Datum kao osoba: *Ca non Śvẽti Metârdo dô*, *cetardeśêt dôn durô* (kakvo je vrijeme na Dan sv. Medarda (8. lipnja) bit će isto i sljedećih 40 dana) (386); *Gōśpȁ Kandalôra – źīmȁ fôra koja mũti do dnâ môra a źa njôn grê Śvẽti Bijôź ki govȍri da je lôź* (na Gospu Kandeloru, 2. veljače, zima je prošla, ali Sv. Blaž, 3. veljače, govori da je to laž) (398); *Śvẽti Andrȉja kapȍte dĩli* (Dan sv. Andrije je 30. studenog, kada počinje hladnije doba godine) (470).

7. Dan kao osoba: *U vêli śu dôni do dȅśet dīvnjȅ, do dvôdeśet źenȅ, a nãprid udovȉce* (497).

8. Mjesec (u godini) kao osoba: *Śeśtrâ Vêla, brãtu Môrcu poźōjmȉla trî dônka – śẽdmi, dvanajẽśti i dvajśẽdmi – trî marcône bȕre* (u ožujku će tri dana biti hladno kao u veljači) (464).

9. Nebesko tijelo kao osoba: *Kal je Mȉśec impȉjo – mornōrȉ leźê*, *kal Mȉśec leźî – mornōrȉ śu impȉjo* (kad je Mjesec na nogama – mornari leže …) (412).

O personifikaciji Simeonov rječnik kaže: »Figura je u najvećem stupnju poetična i govornička i zahtijeva usijanost mašte.«[13] Vidjeli smo što sve jezik poslovice personificira. To su apstraktni pojmovi: datumi, blagdani, dani, mjeseci u godini, godišnja doba; zatim konkretni: nebeska tijela (Mjesec), stvari (tobolac, brod); osobine karaktera (upornost), meteorološko vrijeme. Oživljavanje pojava i stvari, poosobljavanje neživoga, stavljanje poetskih osobnosti u relaciju s čovjekom, odnošenje prema apstraktnoj pojavi kao biću itd, sugestivni su stilski postupci koji nas vežu s prajezikom ljudske vrste ili s jezikom djece. Danas i ne primjećujemo mnoge mrtve personifikacije koje pamti jezik. Npr. jednostavna rečenica *Kiša pada* jest personifikacija čiju poetsku vrijednost više ne doživljavamo jer se poruka koju ona prenosi svela na referencijalnu vrijednost, a poetska slika kiše kao bića koje djeluje (pada) izblijedjela je. O tom fenomenu čuvanja fosila nekad živih metafora (personifikacija) govori W. Kayser uzimajući primjer rečenice *Vjetar nije puhao*. Kayser kaže da je jezik pun pjesništva i na ovom primjeru mrtve metafore, koja je nekada dočaravala vjetar kao biće, konstatira: »Pesnički posmatrano, već nam se činilo da je vetar shvaćen kao biće. Međutim kao takvog ga nije video pesnik, nego jezik.«[14]

4.4. SINEGDOHIČNOST

Poetski jezik poslovice često se zasniva na sinegdohi kao stilskoj figuri prijenosa značenja koja je izrazito inkluzivna jer uključuje recipijenta koji mora dekodirati poruku, domisliti preneseno značenje, stvoriti sliku nagovještajem dobivenim porukom. Riječ je o stilskom postupku figurativnog izražavanja koji riječi daje šire značenje od onoga koje ona u nefigurativnoj funkciji ima. Tvorac poslovice često koristi sinegdohu kako bi intenzivirao ekspresivnu vrijednost izraza. Navest ćemo ovdje sljedeće primjere prijenosa značenja dijela umjesto cjeline (postupak *pars pro toto*):

1. Glava – čovjek: *Ako oštãne glōvâ, narẽšt će trōvâ* (bitno je da čovjek preživi) (202).

   Sinegdoha je ostvarena prijenosom značenja dijela na cjelinu: glava znači čovjek.

[13] R. Simeon (ibid. II. 50).
[14] W. Kayser (1973: 351).

2. Kruh – imanje: *Ko śȅ od vīnȁ opȉje, ûjutro śe otrīźni, a ko śȅ od krȕha opȉje, ne mȍre śe otrīźnīt dȍvika* (208).

Pijanstvo od vina – metafora je opijenosti imanjem od kojega nema trijeźnjenja.

3. Stidna dlaka – eros: *Lãgje je covȉka veźât lãkun nȅgo kadênun* (301).

Stidna dlaka žene nije samo zamjena za ženski spolni organ (da bi se izbjegao vulgarizam), već konotira energiju erosa koja pokreće čovjeka, a uspoređena je sa silom čelika (*kadêna* – lanac).

4. Klapanje olova – lovljenje ribe, klapanje zubi – sitost: *Kal klãpje ȍlovo, klãpju i źûbi* (330).

Dva zvukovna efekta klapanja (*klãpje ȍlovo, klãpju i źûbi*) označuju dvije međuzavisne radnje: ribolov i egzistencija (ima što jesti) ribolovca koji od ribolova živi.

5. Opasivanje kaišem za potezanje mreže – zimski ribolov tratom: *Kū śȅ trî mȉśeca źīmśko krokên pãśe, trî mȉśeca līnjo kãśje* (337).

Zimski ribolov bio je opasan za zdravlje jer je ribar često bio izložen vlazi. Kreator poslovice bira detalj (*krȍk* – pojas za potezanje mreže, upleten od konopa) kako bi on pokrio značenje neimenovane radnje: potezanje ribarske mreže pri ribolovu.

6. Motika – poljoprivreda: *Motȉka śvît hrõni* (366).

Alatka kojom se kopa pokriva značenje – proizvodnja hrane na zemlji. Motika dobiva simboličnu vrijednost hraniteljice svijeta. Sinegdohom je prošireno značenje jednoga predmeta na ukupost ljudske agrarne djelatnosti.

7. Guzica – ljudska egzistencija, guzica – život: *Radi guźȉce śe guźȉca gubî* (53).

Dio ljudskog tijela – guzica – u ovoj poslovici ima dvostruko značenje čijim je međuodnosom ostvaren paradoks koji izriče spoznaju apsurdne ljudske situacije u kojoj radi opstanka čovjek gubi život. Izborom leksema *guźȉca*

postignuta je efektna leksikostilematska intenzifikacija izraza jer je njime jače naglašena banalna činjenica da je egzistencija čovjekova svedena na goli opstanak i u puno većoj mjeri nego da je upotrijebljen stilski neobilježen leksem.

8. Kruh – elementarna ljudska egzistencija: *Ne īšćī krȕha vȁrhu šenȉce* (153).

Imperativna forma poslovice upućuje na važnost poštovanja zakona opstanka potvrđena dugotrajnim iskustvom. Taj zakon korespondira s drevnom spoznajom upisanom na ulazu u Delfsko proročište: *Meden agan* – ničega previše. To je poziv na poštivanje mjere, na odustajanje od težnje da se ta mjera prekorači. Kruh je sinegdoha za elementaran život kojim čovjek mora biti zadovoljan jer prekoračenje u zadovoljavanju potreba može poremetiti ravnotežu ljudske egzistencije.

4.5. LEKSIKOSTILEMATIKA

Zanimljiva je pojava leksičke inovativnosti u analiziranom korpusu viških poslovica. Inovativnost ima više motivacija: onomatopeizacija izraza, mimološke leksičke kreacije, ironizacija, rimizacija unutrašnja i vanjska, etimologizacija, personifikacija itd. Valja primijetiti izuzetno bogatstvo inovantivnih leksičkih konstrukata koje je iznenađujuće s obzirom na tradicionslistički odnos prema jeziku koji je strogo normiran unutar organske jezične zajednice pa tu slobodu leksičke kreativnosti nije moguće naći u drugim vrstama usmene književnosti kakvu nalazimo u poslovicama.

Navest ćemo sljedeće primjere:

1. Pseudoetimologizam i personifikacija: *Jôźe gûźu bȉje* (od jezika strada guzica) (115).

Prema fonetskoj sličnosti korijena /*jôź*/ i /*jaź*/) napravljen je antroponim *Jôze* prema apelativu *jaźȉk.* Organ govorenja je personificiran, a istovremeno je sinegdoha koja se odnosi na radnju govorenja.

2. Onomatopejska motivacija leksičkih inovacija: *Õćo bõćo ćãćina mȕka plõćo* (brbljavac ne snosi posljedice za svoje nepromišljeno brbljanje) (162).

Glagoli *ōćât* i *bõćât* ne pripadaju leksičkom fondu viških govora, a ponavljanjem istih glasova sugeriraju kakofoniju besmislenog brbljanja.

Śȕmica je lãśne, plãśne (suho granje za potpalu za tren izgori) (55).

Glagol *plãśnut* je leksem stvoren za ovu poslovicu kako bi pojačao homofonijom onomatopejski efekt (prisutnost označenog u označitelju) koji zvukom konotira iznenadnost pojave plamena.

3. Apelativizacija etnonima: *Ol garkâ do źuđȉja nî pùno* (od sjeveroistočnjaka do juga nije puno) (164).

Od etnonima *Gârk* i *Źuđȉj* kreirani su apelativi za imena vjetrova; grêgo – *gârk*, jugo - *źuđȉj*.

4. Supstantivizacija glagola sufiksalnom tvorbom: *Ȕmarli śu dōvãloti, oštãli śu pitãloti* (190).

Nove tvorenice od glagola *pitât* i *dōvât* nastale su dodavanjem sufiksalnog morfema /*lo*/ s epentetskim *t* u kosim padežima. Te tvorenice stilski su obilježene deprecijativnom asocijacijom na parazitski odnos mladih prema starima.

5. Prijenos značenja unutar istog semantičkog polja: *Komîn drīmâc, a postèja līnâc* (235).

Semantičkom polju pojma *komîn* pripada pojam *drīmât.* Od glagola *drīmât* napravljen je sufiksalnim morfemom /*âc*/ supstantiv *drīmâc* koji ima ekspresivnu vrijednost jer konotira lijenost.

6. Sročna (rimična) tvorba: *Dũć će śmihȕc na plakȕc* (smijeh će završiti plačem) (102).

Antonime *śmîh – plâc* povezuje tvorbena homofonija dodavanjem istog morfema /*ȕc*/: *śmihȕ**c** – plakȕ**c**.* Obje su riječi novotvorenice namijenjene komunikaciji s djecom.

Božȉći śu popišôvci, a poklãdi poigrôvci (božićni su dani kišoviti, a pokladni su za igre) (385).

I u ovom primjeru, kao i u prethodnom, nalazimo rimom motiviranu tvorbu. I jedna i druga tvorenica personifikacija je apstraktnog pojma (dani, razdoblje, sezona). Dani su osobe koje pišaju (*popišôvci* – pada kiša) ili igraju (*poigrôvci* – plešu, luduju u pokladnim igrama).

7. *Gūšpà Luncijôta – švè źvîri vônka, i laźẽći i plaźẽći* (Gospa od Navještenja, 25. ožujka, vrijeme kada kukci, puževi, gušterice i zmije izlaze na otvoreno (399).

Leksem *źvîr* nije stilski obilježen jer se upotrebljava s referencijalnim značenjem: sitne životinjice (kukci i gmizavci) koje se zimi kriju u zemlji ili među kamenjem. Stilski su motivirani glagoli *laźẽći* i *plaźẽći*. Glagol *lãźit* znači gmizati, kretati se potrbuške. U njemu je stari korijen /*lâz*/ koji se čuva i danas u riječima *iz**laz***, *pro**laz***, *u**laz**iti*, *iz**laz**iti* itd. Drugi je izraz homofoni parnjak prethodnoga, njegova djelomična fonijska reduplikacija, premda različite semantike – plaziti (životinje koje plaze: gušterice, zmije)

4.6. USPOREDBA U FUNKCIJI INTENZIFIKACIJE FIGURATIVNOSTI IZRAZA

Usporedba je moćno stilističko sredstvo u funkciji intenzifikacije figurativnosti izraza. Poslovica govori slikama, kontrastira, pojačava semantički sadržaj jedne slike pomoću druge i osigurava tim ikoničkim jezikom izvjesnost upamćivanja i zadržavanja poslovice u kolektivnoj memoriji. Poredba je stoga česta figura intenzifikacije izraza i izazov kreativnom duhu da se igra odnosom supostavljenih slika.

Evo nekoliko karakterističnih primjera iz korpusa viških poslovica:

1. Usporedba ljudske aktivnosti iz sakralne u profane sfere: *Nȉti śe je Bȍga iźmoljȉlo, nȉti śe je môre iźlovȉlo* (351).

Poslovica ističe spoznaju o trajnosti ribarske djelatnosti u uvjetima tradicionalnog ribolova iz čije perspektive i iskustava se i izriče stav o održivosti ribarskog zanata uspoređena s odnosom čovjeka i Boga koji nije vremenski omeđen.

2. Usporedba dvaju teških poslova koji su jednako neodrživi: *Mornōrȍva fûrca i kûrbina mlãdušt lȅšto ȉdu švrôgon* (344).

3. Usporedba konkretne i apstraktne vrijednosti: *Brujȅt potòpljen kakȍ i jūbôv povrõćena* (289).

   Ocjena neuspješnosti povraćene (obnovljene) ljubavi izrečena je indirektno – usporedbom s konkretnim predmetom iz posve različitog kruga iskustva – gastronomskog: s podgrijanim brujetom. Iznenadnost, neočekivanost uspostavljene relacije između uzvišene, apstraktne (ljubavne sfere) i trivijalne, konkretne (prehrambene) izaziva humoristički efekt.

4. Usporedba životinje i nebeskog tijela: *Bȍji da te źmajâ ugrīźȅ nègo da te marcônu śûnce ogrȉje* (383).

   Usporerdba se temelji na iznenađenju: ono što je opće poznato kao dobro (sunčanje) jest gore od ugriza zmije ako grije ožujsko sunce. Slika ugriza zmije snažno se urezuje u sjećanje i čuva od zaborava poruku o još opasnijem »ugrizu« sunca.

5. Uspoređene su različite opasnosti za čovjekov život: *Cũvoj śe nevêre iź ôśtra kakȍ ca te je mãti ûgnja cūvãla* (čuvaj se oluje s juga kao ognja) (391); *Cũvoj śe vȉtra iz ôśtra vȅći nego glõlnega kucîna* (čuvaj se vjetra s juga kao gladna psa) (393).

6. Opasnost od mora koje počinje u vrijeme vrenja mošta, tj. berbe grožđa u rujnu: *Kal kùho mâśt, kùho i môre* (409). Slika provrela mošta znak je opasnosti na moru.

4.7. METAFORIČNOST IZRAZA

Metaforikom je prožet jezik poslovica. Osnovno značenje riječi prenosi se u drugo semantičko polje. Taj prijenos jest metafora (grč. *meta* – promjena, *pherein* – nositi). Prijenos značenja začuđuje, iznenađuje, privlači pažnju recipijenta poruke, urezuje se u sjećanje. Semantički pomak od osnovnog značenja nije samo svojstvo književnoga djela već se pojavljuje u svakidašnjoj ljudskoj komunikaciji. Jezik je pun poezije i kad je nismo svjesni. Jezik poslovice brižljivo je organiziran prema poetskim načelima jer poruka koju prenosi mora biti stilski efektna da bi mogla prenijeti misao koja će biti zadržana u memoriji. Stoga je metaforičnost bitna oznaka stila poslovica. Neke od njih impresioniraju jezičnom kreativnošću anonimnih stvaralaca.

Iz korpusa ovdje prezentiranih poslovica izabrat ćemo nekoliko primjera:

1. *Vajô śmȍkve hrōnȉt źa kal bȕdu bȋle musȋce pȍvar Hûma letȉt* (treba spremiti smokve za vrijeme kada bude iznad brda Huma padao snijeg) (371).

Smokva i rogač bili su jedino zimsko voće puka. Trebalo ih je sačuvati za oskudno doba godine – za zimu, kada nad brdom Humom lete bijele mušice, kada pada snijeg. Bijele muhe jesu pahuljice koje lete. Let bijelih mušica jest inkluzivna slika koja provocira maštu da dopuni neizrečeno: informacija o padanju pahulja smrznute vode oživljena je slikom leta bijelih mušica. Poruka o čuvanju smokava za zimu postaje, poetskom intenzifikacijom, pamtljiva i prenosiva usmenom predajom u znatno većoj mjeri od banalnog savjeta o potrebi štednje.

U istoj je funkciji i ritmička organizacija poruke koja zahtijeva realizaciju dviju stanki: *Vajô śmȍkve hrōnȉt* / *źa kal bȕdu bȋle musȋce* / *pȍvar Hûma letȉt.* Na taj način intenzivirana je ritmička organizacija poruke. Zbog akcenatskog sustava više cokavštine prema kojemu je uobičajen položaj akcenta na ultimi, dominira jampski ritam s četiri jampske stope: / *Va-jô* / / *hrō-nȉt* / / *mu-sȋce* / / *le-tȉt* /. Takva ritmička organizacija omogućuje i efekt rime na kraju prvog i trećeg stiha: *hrōnȉt - letȉt.*

2. *Pûl veljãce – lozȁ plãce* (ako se u drugoj polovini veljače obrezuje vinograd, na mjestu odrezana pruta pojavljuje se kap soka jer do pola veljače loza »spava«, a prvi topliji dani pokreću u njoj sok) (367).

Poruka je upozorenje da lozu valja obrezati prije nego krene sok u njoj, prije sredine veljače. Personifikacija loze slične ljudskom biću koje može plakati sugerira prisnu vezu čovjeka s prirodom u koju je uklopljen, njegov afektivan odnos prema lozi kao hraniteljici.

Poruka je također ritmički organizirana sa stankom nakon invertirane priložne oznake vremena bez prijedloga *u.* Stanku smo označili crticom jer je ona nešto duža, budući da nagoviješta iznenađenje, snažnu metaforu; plač loze. Efekt metafore potencira i rima koja je zahtijevala adaptaciju standardnog leksema *veljača* na višku cokavicu: *veljãce – place,* budući da rima ne bi bila moguća s leksemom viških govora za drugi mjesec u godini - *vêla.*

3. *Jȕgo je śiromāśki bijâc* (jugo je pokrivač siromašnih) (403).

Ovo je sarkastična metafora o nevolji siromaha koje grije topao vjetar umjesto dobra pokrivača. *Bijâc* – biljac, pleteni je ili tkani vuneni pokrivač. Kako su siromasi oskudijevali i toplom posteljinom u hladnom razdoblju godine, južno vrijeme bila im je utjeha da se neće smrzavati barem kad je jugo (jugozapadnjak), jer jugo je topao vjetar.

4. *Marèta beź vìtra imo źa śòbon paśtīrâ* (*marèta* – uzburkano more, valovi; pojava valova bez vjetra znak je da vjetar još nije stigao, ali kao »pastir« dolazi za svojim »stadom«) (434).

Metafora vjetra kao pastira koji goni svoje stado valova i stiže za njima ostvarena je presijecanjem dvaju semantičkih polja: pastoralni prizor pastira koji tjera ovce i maritimni prizor valova koje tjera vjetar.

5. *Ca śe mãnji govòri, mãnji śe mĩśo pulênta* (što se manje govori, manje će biti svađe) (92).

Kulinarska sfera iskustva – miješanje palente, povezana je s društvenom sferom iskustva – verbalni sukob. Metafora je nastala na presjecištu dvaju semantičkih polja.

4.8. METONIMIČNOST IZRAZA

Metonimičnost izraza bitna je značajka usmene komunikacije. Metonimija kao i metafora ostvaruje prijenos značenja pa je u tom smislu metonimija i podvrsta metafore shvaćene u širem smislu. K. Bagić kaže: »Za razliku od metafore, koja povezuje različita područja, metonimijski se prijenos događa unutar istog područja. Najčešće je riječ o konvencionalnim vezama, kakvima upravo obiluje govorni jezik. One nastaju kao posljedica jezične ekonomije. U usmenoj se komunikaciji nerijetko izostavlja sve što ne priječi razumijevanje medu sugovornicima. Eliptičnost je bitno svojstvo te komunikacije, te samim tim i važno izvorište njezine metonimičnosti.«[15] Dodao bih ovom Bagićevom stavu da je upravo jezična ekonomizacija bitna značajka stila poslovice. Treba što više reći sa što manje riječi. Ali isto tako metonimija

[15] K. Bagić, *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb, 2012., p. 202.

ima i drugu bitnu stilističku ulogu, a to je začudnost, iznenađenje, jer izraz iznevjerava očekivanje i uključuje recipijenta da pogađa semantičku vezu s neizrečenim.

Navest ćemo sljedeće primjere:

1. Zamjena osobe koja jede jelom koje jede: *Nīsȗ rafijôle i pandolète naȕśne na pogãcu ol ślõni rȉbi* (slatkiši nisu navikli na pogaču od slane ribe) (157).

   Riječ je o ljudima koji jedu finu hranu (kolače) i onima koji jedu elementarnu pučku hranu (pogaču od slanih sardela). Ulogu subjekta radnje jedenja (čovjek) dobio je objekt radnje: *rafijôle i pandolète.*

2. Zamjena uzroka posljedicom: *Śûh mãrac – mȍkar aprîl* (umjesto sušan – suh, umjesto kišovit – mokar) (468).

   Vêla klobucìćon i lumbrèlon (u veljači zna biti sunčanih dana, pa ona »nosi šeširić da se zaštiti od sunca«, i kišnih dana, te ona »nosi kišobran da se zaštiti od kiše«) (491).

   U prvom primjeru povezane su apstraktna i konkretna sfera značenja: vremensko razdoblje dobiva atribuciju fizičkog svojstva: suh / mokar mjesec (vremensko razdoblje). U drugom primjeru posljedica neizrečenog uzroka pripisana je personifikacijom ponašanju vremenskog razdoblja kao osobe: veljača (*Vêla*) nosi šeširić i kišobran.

3. Zamjena manifestacije elementa samim elementom: *Vodȁ vȍdu źovȅ* (visoka razina mora, plima, znak je da će kišiti) (495).

   Zanimljivo je da se u govorima otoka Visa morska voda naziva morem čak i kad je u čaši, za razliku od standardnog jezika koji morskom vodom naziva određenu količinu mora ili kada želi istaknuti njezinu razliku u odnosu na slatku vodu. Iznimka u viškim govorima naziv je za plimu, za koji pojam postoji stilski neutralan naziv *kûlma* ili stilski obilježen *viśȍko* vodȁ / *vodȁ.* Izraz je dodatno stilski obilježen personifikacijom elementa vode koji »zove« kišu.

4. Zamjena imenovanja vjerničkog uvjerenja – imenovanjem manifestacije uvjerenja: *Cũvoj śe onèga koji oltorȅ līźe* (čuvaj se lažnog vjernika) (214).

»Lizanje oltara« hiperboličan je izraz za pokazivanje prevelike revnosti u demonstriranju predanosti vjeri kao ponašanja koje može biti potaknuto potrebom da se postignu neki sebični interesi koji nemaju religijsku motivaciju.

5. Zamjena prostora predmetom koji ga obilježava: *Nôjboji pòrat śu dvî polùge* (najbolja luka je kad je brod izvučen iz mora na obalu) (352).

U ribarskoj terminologiji otoka Visa *polùga* znači gredu uz pomoć koje se izvlači brod na žalo. Nekoliko lojem premazanih poluga podloga su po kojoj klizi kobilica broda prilikom izvlačenja ili porinuća. Dvije poluge dovoljne su da na njima stoji izvučen brod na žalu. Prijenosom značenja *dvî polùge* jesu istezalište na koje je izvučen brod iz mora, a daljnjim, sada metaforičnim, prijenosom značenja istezalište, označeno karakterističnim predmetom (*dvî polùge*) jest *pòrat* – luka koja brodu pruža sigurnost od elementa mora. Ova poslovica nastala je u Komiži, čija je luka okrenuta jugozapadnom vjetru koji podiže velike valove i brodovi su ugroženi čak i onda kada su dobro usidreni u luci. Iz tog iskustva nastala je poslovica koja sažeto iskazuje spoznaju da je brodu najsigurnija luka obala, to jest *dvî polùge*.

4.9. ELIPTIČNOST I LAPIDARNOST IZRAZA

Stil poslovice je lapidaran, izraz zgusnut, leksički materijal reduciran tako da je »riječima tijesno, a mislima široko«, kako bi rekao Ivo Andrić. Elipsa je stoga bitna figura mikronarativa koji svojim porukama prenose golemo proživljeno iskustvo minimalnim tekstom. Elipsa iznenađuje jer često iznevjerava očekivanje recipijenta poruke u procesu realizacije teksta. Stoga je njezin stil inkluzivan jer traži od primatelja poruke dopunu izostavljenog. Elipsa je stoga izrazito stilogena[16] zbog svoje nedorečenosti.

Elipsa je vjerojatno najfrekventniji stilski postupak u poslovicama otoka Visa, stilska figura koja je bitno stilsko obilježje mikronarativa zbog kratkoće njihove forme i gnomske upečatljivosti u oralnoj komunikaciji.

[16] K. Bagić kaže: »Stilogenost elipse obrnuto je proporcionalna njezinoj pretpostavljivosti – što je ispušteni element teže rekonstruirati, to je elipsa stilogenija. Pjesničke, uopće literarne elipse semantički su najopterećenije. One mogu nastati iz metričkih razloga, sudjelovati u hermetizaciji iskaza ili pridonositi minimalizaciji lirskog ili proznog govora. Koja god im bila funkcija, u pravilu pokreću veoma raznolike akcije hermeneutičkog dopisivanja teksta.« (2012: 92).

Uočili smo veliku raznovrsnost različitih tipova elipse pa ćemo izbor karakterističnih primjera prikazati u njihovoj raznolikosti.

1. **Elipsa predikata**

Ca ȕ muź, *to ȕ guź* (što **ide** u usta, to **ide** i u guzicu) (93).

Kū jȅ źa kucîna, vàda lãje (tko **ima** ulogu psa, valja da laje) (131).

Ol bobâ bûb, ol hrèba hrêb (bob **nastaje** od boba, korijen **nastaje** od korijena) (260).

Pȕno ortîh – nêlno dobrȁ (**ima** puno ribarskih alata, ali nijedan **nije** dobar) (353).

Do Bozȉća źêlje i korẽnje, po Bozȉću lẽdje i cemêrje (do Božića **raste** zelje i gomoljasto povrće, po Božiću **je** led i čemer) (362).

Šȉcanj rîźon, vêla śȍkon, mãrac pȕpkon, avrîl lȉšton, a môj cvîton (u siječnju **se obrezuje** loza, u veljači **se pojavljuje** sok u lozi, u ožujku loza **pupa**, u travnju loza **lista**, u svibnju loza **cvate** (368).

2. **Elipsa objekta**

Ku śȉje, tî i źȉnje (tko sije **sjeme**, taj žanje **plodove**) (33).

Źemjâ dõla – źemjâ vaźẽla (zemlja je dala **život** – zemlja je uzela **život**) (74).

Lîpo je pośvīrȉt, ali je lȉpo i źã poś źadȉt (lijepo je svirati, ali je lijepo i **svi-ralo** za pas zadjenuti) (241).

Ni karȍnji oštâv, ni covȉku dotȅc (ni rasipniku ostavi **imanje**, ni čovjeku doteci **imanje**) (251).

Kōźȉ mûźu do kȍlin, ma nȅ pȍvar (pokaži mužu **golo tijelo** do koljena, ali ne iznad) (295).

Môre dõlo – môre vaźẽlo (more dalo **zaradu**, more oduzelo **zaradu**) (341).

Neka jȉdri kal ne grãbi (neka jedri kad ne grabi **more –** neka brod jedri dok se ne nagne tako da grabi more) (347).

Kal pulênt dvȉźe – kȕpi mrȉźe – (kad zapadni obzor podiže **oblake**, kupi mreže – skloni se od nevremena) (416).

Lȉti lômp mȅće, *a źȋmi źovȅ* (ljeti munja šalje **oluju**, zimi je zove: ljeti oluja stiže iz pravca sijevanja, zimi iz suprotnog pravca) (432).

3. **Elipsa imenice pridjevsko-imenske sintagme**

Lĩpo nȍši lĩpu, grũbo grũbu (lijepa **riječ** izaziva lijepu **riječ**, ružna ružnu) (34).

Ȍteto – prȍkleto! (oteto **imanje** je prokleto **imanje**) (48).

Nî nȉko beź nȉki (nije neka **vijest** bez nekog **razloga**) (253).

Śvãko nȍvo źa dvô lnî (svaka nova **vijest** za dva dana). (273)

4. **Elipsa kopule imenskog predikata**

Rât – brât, rât – śmârt (rat **je** brat, rat **je** smrt) (173).

Śtû mõlih – jelnâ vèlo (sto malih **je** jedna velika) (54).

Komîn drīmâc, a postȅja līnâc (kamin **je** dremljivac, a postelja lijenčina) (235).

Gnjĩli jôrbul – śôrtije ol kaodifèra (jarbol **je** truo, a sartije **su** od čeličnog užeta) (321).

Mêrda jȅśka – mêrda pȅśka (govno **je** mamac, govno **je** ribolov) (345).

Bożȉć u nedȉju – bȕta śîme u gomȉlu (Božić **je** u nedjelju, stavi sjeme u gomilu – bit će plodna godina) (361).

Do Bożȉća i śîto i lȉto (do Božića **je** i sito i ljeto) (394).

Mâjśtrotarmuntôna – jȕgon rufijôna (vjetar iz pravca sjever-sjeverozapad izazvan **je** prethodnim puhanjem juga (433).

Dvô jȕtra vodȁ iź pulênta, trȅću jȕtro jȕgo (dva jutra **je** morska struja sa zapada – trećeg jutra **je** jugo) (397).

Dvî rȍśe, trȅću – jȕgo (dva dana **su** rose, trećeg dana **je** jugo) (396).

Pulentâc – jȕgu otâc (zapadnjak **je** jugu otac – zapadnjak izaziva puhanje juga) (460).

5. **Redukcija zavisne rečenice na subjekt**

Cȉpal u ãriju - kãpje ći pãdot (**kad** cipal **skoči** uvis – kaplje će padati – skok cipla znak je za kišu) (387).

Ôśtrogarbîn – nôjveću môre u Komȉźu, śirokolevônt – nôjveću môre na Jadrãnu (**kad puše** vjetar iz pravca jug-jugozapad – najveći su valovi u Komiži, **kad puše** vjetar iz pravca jugoistok-istok, najveći su valovi na Jadranu (453).

*Poklãdovo mīnȁ - kvôrtu krȕha, u barȉlu vīnȁ i dôr kȍlo komīn*ȁ (**kad je** Pokladova Mjesečeva mijena, treba se okružiti kruhom, vinom i drvima oko kamina) (456).

Pulènat śpòrak – nevêra na vrõta (**kad su** na zapadnom obzoru tamni oblaci, oluja je na vratima) (461).

Śvẽti Mikȕla – śnîg na vrõta / Śvẽto Kōtȁ – śnîg do vrôta (**kad je** Sveti Nikola, snijeg je do kućnih vrata, **kad je** Sveta Kata, snijeg je do vrata – do grla) (476).

6. Redukcija zavisnosložene rečenice na subjekt u glavnoj rečenici

Kal śe lȉti vȉdi Majèla – jȕgo, kal źîmi na Majèlu lampô – bȕra i gregolevônt (kad se ljeti vidi talijanska planina Maiella, **zapuhat će** jugo, a kad zimi iz pravca Maielle sijeva, **zapuhat će** bura ili vjetar iz pravca sjeveroistok-istok) (421).

Kal gorȁ poldȉre – bȕra (kada su oblaci nad uzmorskim kontinentalnim planinama, **zapuhat će** bura) (407).

Kal śûnce trombô na źōpãdu – oli vȉtar, oli dôź (kad sunce na zapadu baca snopove zraka, ili će puhati vjetar ili će padati kiša (425).

7. Redukcija vremenske rečenice na subjekte u glavnoj i zavisnoj rečenici.

Hlõlnu jȕgo – levantôra (**kad je** hladno jugo – **puhat će** istočnjak s kišom) (401).

Kûlma – vrîme trubujûźu (**kad je** plima, vrijeme **je** nestabilno) (431).

Kolobôr kolo Mȉśeca – oli vȉtar, oli dôź (**kad je** kolobar oko Mjeseca, **puhat će** vjetar ili će padati kiša) (428).

Viśȍku môre pol rîvu – śȉla grũbu vrîme (**kad je** visoko more u luci – **bit će** jako loše vrijeme) (493).

Ovdje ponuđeni prijevod na standardni hrvatski jezik uz neutralizaciju efekta elipse dopunom izostavljenih elemenata rečenične strukture pokazuje u kolikoj mjeri se tada gubi stilska vrijednost izraza, gipkost iskaza, njegova ekspresivnost i pamtljivost koju omogućuje lapidaran stil kakvog nema u informativno zasićenom izrazu.

4.10. VERSIFIKACIJA

Mnoge ovdje prezentiran poslovice oblikovane su prema versifikacijskim zakonima pjesničkog umijeća, a u nekima je rima ne samo pjesnički ornament već i važno sredstvo mnemotehnike, jer poslovica računa na ulazak u kolektivnu memoriju organske zajednice. Rima je svakako pamtljiva u većoj mjeri negoli nerimovani iskaz. Ritmička organizacija iskaza uz čestu upotrebu rime naglašava poetsku komponentu poruke. Svaki je ljudski govorni čin glazbeni fenomen. Poetsko oblikovanje iskaza predstavlja intenzifikaciju muzike u govoru po mjeri kreativne snage i umijeću stvaraoca poetske poruke. Versifikacija je disciplina koja zahtijeva visok stupanj sposobnosti jezičnog oblikovanja, ali i znanja o zakonitosti versifikacijskog umijeća. Stvaraoci ovih poslovica sigurno takva znanja nisu imali, ali su imali osjećaj ritma u sebi, osluškivali su glazbu u sebi i oblikovali poruke po versifikacijskim zakonima koje su osjećali. Pogedat ćemo to umijeće na sljedećim primjerima.

1. *Kãl śon mògal* / *nīśôn mògal* // *a śâl mògu* / *pok ne mògu.* (19)

   Imamo ovdje dva osmerca s cezurom poslije četvrtog sloga. Prva sekvenca prvog osmerca završava uzlaznom intonacijom, a druga silaznom kao i u drugom osmercu. Uz to imamo unutrašnju rimu u oba osmerca. Paradoksalna poruka o odnosu moći i nemoći ritmički je organizirana, što intenzivira njezin poetski doživljaj.

2. *Kada tîśe – tâd ne bîśe, a kad bîś*e – *tâd ne tîśe* (kad htjedoše – ne bijaše, a kad bijaše – ne htjedoše) (220).

   Poslovica je ostvarena u idiomu grada Visa u kojemu dvosložni vremenski prilog *kada* postoji u jednosložnom obliku *kad*. No tvorac poslovice poseže za dvosložnim oblikom ovog priloga u standardnom jeziku jer bi poremetio ritam kada bi upotrijebio jednosložan oblik *kad* u prvoj sekvenci prvog osmerca. U drugom pak osmercu ostvaren je jednosložni oblik *kad* jer mu prethodi veznik *a* pa na taj način ima jedan slog više te može upotrijebiti jednosložni oblik *kad* umjesto dvosložnog *kada.* Taj versifikacijski postupak nije rezultat versifikacijskog znanja, već versifikacijskog osjećaja za ritam iskaza.

3. *Rât – brât, rât – śmârt* (173).

Elipsa kopule imenskih predikata u ove dvije asindetski povezane rečenice naglašava odnos dobitka i gubitka na semantičkoj razini. Međutim postoji i fonetska razina koja je ovdje itekako semantizirana. Tri fonema četiri se puta ponavljaju u samo četiri riječi *rât*, *(b)rât*, *rât*, *(śm)ârt*. Postignut je eho-efekt s povratkom emitiranoga glasa koji odzvanja: *rât*, *rât*, *rât*, *ârt*. Posljednji je eho-odziv invertiran premetanjem fonema /r/ i /a/: *rât – ârt*. Aliteracija četverostruko ponovljenog vibranta [r] i eksploziva [t] i asonanca središnjega i najotvorenijega vokala [â] pretvaraju ovu poruku u glazbu čija rima odzvanja porukom smrti. S jedne strane imamo minimum izraza (četiri jednosložne riječi i samo tri fonema) i maksimum semantičkog sadržaja koji je ekspresivno intenziviran na fonostilematskoj razini.

4. *Nòvu sȉto nòvo sȉje, a śtõru śe śvȅ źadȉje* (nov član u skupini želi se dokazati pa je aktivniji u poslu od starog člana koji se prestao dokazivati) (257).

Zapaziti nam je bogatu aliteraciju konsonanata [*ś*] i [*ź*] koji u cakavskom govoru nisu ni sibilanti ni palatali, već alveolarni glasovi. U iskazu od devet riječi oni se čak sedam puta pojavljuju: *Nòvu sȉto nòvo sȉje, a śtõru śe śvȅ źadȉje* čime je postignut eufonijski efekt uz rimu: ***sȉje - źadȉje***.

5. *Poklãdovo mīnà - kvôrtu krùha, u barȉlu vīnà i dôr kòlo komīnâ* (456).

Ovo je primjer monorime unutar jednog iskaza: *-īnà*. Rima je dvosložna uz istu kvantitetu na prvome slogu i isti dugosilazni naglasak na samoglasniku drugog sloga.

6. Evo nekoliko primjera unutrašnje rime:

*Pulen**tâc** – jùgu ot**âc*** (zapadnjak nagovještava jugo) (460).

Jaźȉk bõćo, a guźȉca plõćo (jezik brblja, a guzica zbog njega snosi posljedice) (15).

*Śvãko śkûź**a** ȉmo mûź**a*** (svaka isprika nađe razlog) (274).

*Lo**źâ** nî ko**źâ*** (36).

*Ca je gûś**to** – ni pûś**to*** (gdje je obilato, nema oskudice) (91).

*Ca ù mu**ź**, to ù gu**ź*** (što završi u ustima, proći će kroz guzicu) (93).

*Dũć će mûś**e** na pecȅne śkûś**e*** (doći će mačka na pečene skuše – pružit će se prilika da se kazni krivca) (101).

*Nȉ dȍšta śomo źōcȉ**na**, hȍće śe i nōcȉ**na*** (nije dosta samo začina, hoće se i načina) (154).

*Pȍpri śu krôli milū**nȅ** – śâl krōdû miljū**nȅ*** (prije su krali dinje, a sada kradu milijune) (169).

*Ùmarli śu dōv**ãloti**, oštãli śu pit**ãloti*** (umrli su koji daju, ostali su koji pitaju) (190).

Ovaj rimarij poslovica otoka Visa, čiji smo izbor ovdje prezentirali, pokazuje važnost rime u oblikovanju poslovice kao upečatljive poruke koja mora očarati ne samo svojim smislom već i svojim izrazom. Bogatstvo rima i njihova zvučnost iznenađuje i svjedoči o rafiniranom osjećaju za jezik i njegove izražajne mogućnosti. Muzika jezika pritom je osobito važna jer ona, njezin ritam, skladnost odabranih rima, eufoničnost i melodioznost intenziviraju smisao poruka koje čuvaju drevno iskustvo proživljenih stoljeća.

4. 11. ČITANJE ZNAKOVA PRIRODE

Cijelu 1989. godinu, od Silvestrova 1988. do Silvestrova 1989., bilježio sam vremensku prognozu komiškog ribara Ivana Vitaljića Gusle (1917. – 1993.). Bio je to na otoku Visu posljednji čitač vremena, čovjek koji je od svoje devete godine života bio član posade ribarske družine i cijeli svoj vijek proveo na moru i s morem te iskusio uvjete zimskog ribolova na dalekim pučinskim otocima u brodu pod jedrima, bez motora i službene vremenske prognoze te suvremenih tehničkih naprava kojima se danas koriste ribari. Trebalo je naučiti čitati znakove kojima priroda objavljuje svoje mijene, a od tog umijeća zavisio je život, zavisio je opstanak. Iz dana u dan bilježio sam sve što mi je pokojni barba Ivan pripovijedao o vremenu, poticao ga na detaljna objašnjenja koja nisam mogao uvijek razumjeti, ali slikovitost njegova kazivanja pomagala mi je da ga razumijem, da shvatim poruke tog posljednjeg čitača vremena. Njegova je prognoza vremena često prelazila u poeziju. Pojave na moru i na nebu oživljavale su pjesničke slike, personifikacije i metafore. U tom kazivanju bilježio sam revno i svaku poslovicu kojom je barba Ivan tumačio zakone mora i neba. Dragocjeno je dakako bilo i istraživanje koje sam proveo u gradu Visu za vrijeme svog profesorskog rada u srednjoj školi u Visu od 1975. do 1992.

U korpusu poslovica otoka Visa koji sam prikupio, najviše ima onih koje pripadaju semantičkom polju iskustva meteorološkog vremena. Ta zbirka nastala je u posljednjem trenutku jer današnji ribari te znakove vremena nisu naučili od posljednjih čitača vremena, koji su to znanje i umijeće stjecali u najtežim uvjetima pučinskog ribolova i, dakako, od prethodnih generacija budući da se mnoge pojave

meteorološkog vremena i nisu mogle uočiti za kratka ljudskog vijeka te je iskustvo niza generacija čitača vremena bilo dragocjeno. Ta vrsta pismenosti, ta vrsta čitanja znakova prirode, danas je nestala, a dragocjeno iskustvo ipak je ostalo zapisano i objavljeno.[17]

Ovdje ćemo ponuditi pregled izabranih poslovica grupiranih po temama:

1. Znakovi mora

Marȅta beź vȉtra imo źa śȍbon paśtīrâ (valovi bez vjetra imaju iza sebe pastira – tjera ih vjetar koji još nije dopro) (434).

Ôśtrogarbîn – nôjveću môre u Komȉźu, śirokolevônt – nôjveću môre na Jadrãnu (*ôśtrogarbîn* – vjetar iz pravca jug-jugozapad, *śirokolevônt* – vjetar iz pravca istok-jugoistok) (453).

Vȅlike śkolôde – vrîme śtãbilu (*śkolôda* – oseka) (492).

Dvô jȕtra vodȁ iź pulênta, trȅću jȕtro jȕgo (*vodȁ iź pulênta* – morska struja sa zapada) (397).

Kal kȕho mâśt, kȕho i mõre (kad vrije mošt, u rujnu mjesecu, vrije i more: puše opasan jugozapadnjak) (409).

Kûlma – vrîme trubujûźu (plima – vrijeme nestabilno) (431).

Mūcõnje dovedȅ būcõnje (tišina na moru bez vjetra predznak je lošeg vremena – uzburkanog mora) (439).

Nȉ źīmê ako môre ne đȉmi (*môre đȉmi* – od siline vjetra sitne kapljice mora pršte u zrak poput dima) (446).

Śȍtośirȍkon śe rȉba lovî (*śȍtośirȍk* – predjužje, bonaca prije nego zapuše južnjak) (467).

Śkolôda līpu vrîme demonśtrōjȅ (oseka najavljuje lijepo vrijeme) (466).

Viśȍku môre pol rîvu – sȋla grũbu vrîme (plima najavljuje jako loše vrijeme) (493).

2. Znakovi neba

Kal ȍblok nã goru pãde – jȕgo (oblak nad brdom znak je juga) (406).

[17] J. Božanić, »Iskustvo vremena komiških ribara«, *Čakavska rič*, god. 24., br. 1-2, 1996., str. 7-94; J. Božanić, »Doba srebra - Prilog istraživanju halijeutičkog leksika *falkuše*«, *Čakavska rič*, 1-2, 2013., pp. 5-87.

Kal śède u ôśtar, jȍś jedôn dôn ȉśtu vrîme (*śède u ôśtar* – oblaci se slegnu na južnom obzoru) (423).

Kal se prȉnuć ukõźe dũga u pulêntu, ocekījȅ śe lĩpu vrîme (duga u predvečerje na zapadu znak je lijepa vremena) (422).

Lȉti lômp mȅće, a źîmi źovȅ (ljeti dolazi oluja iz pravca sijevanja, a zimi iz suprotnog pravca) (432).

Pulȅnat śpȍrak – nevêra na vrõta (na zapadnom obzoru tamni oblaci znak su dolazeće oluje) (461)

Vrîme ne mȍre śtabilȉt dȍkle ne potẽgne u ôśtar (vrijeme nije stabilno dok se visoki oblaci ne slegnu na južnom obzoru) (496).

Bonãca – imbât na muntãnju (vjetar smorac nanosi vlagu na obalna brda iznad kojih se stvaraju oblaci koji su znak lijepa vremena) (384).

Cũvoj śe kal na śũśu lampô (sijevanje u vrijeme suše znak je nevremena) (389).

Cũvoj śe Komĩśke vãle kal śe nã Hum ȍblok povījȅ, da ti jȉdra i brȍde ne obrije (Komiška vala okrenuta je otvorenome moru prema jugozapadu zbog čega je potreban oprez kad se iznad brda pojave oblaci) (390).

Kal pulênt dvȉźe – kȕpi mrȉźe (kad se dižu tamni oblaci na zapadnom obzoru, to je znak nevremena) (416).

Pulênt je nôjboji sinjôl źa źnât vrîme (zapadni obzor najbolji je pokazatelj vremena) (459).

3. Znakovi nebeskih tijela

Ako konfermô vrîme na tūndȕ, *ondã će prodȕźit ȉśtu vrîme* (ako se ne promijeni vrijeme kada je pun Mjesec, ostat će isto vrijeme) (373)

Ako vrîme ne konfermô na trećōkȕ, *onda će śe vrîme izvarjât* (ako se promijeni vrijeme trećeg dana mladog Mjeseca, onda će vrijeme postati nestabilno) (377).

Kal Mȉśec ȉmo kolobôr, iź kojẽ śu bônde vrõta iź tẽ će vȉtar źapūhât (mjesto prekida Mjesečeva kolobara pokazuje smjer iz kojega će vjetar zapuhati) (413).

Kal źvīźdâ inpuntô u rep ol Mȉseca, ślãbu vrîme (kad se zvijezda približi vršku srpastog lika mlada Mjeseca, očekuje se loše vrijeme) (427).

Kal je Mȉśec impȉjo – mornōrȉ leźê, *kal Mȉśec leźî – mornōrȉ śu impȉjo* (kad Mjesec stoji, mornari leže, kad Mjesec leži, mornari stoje) (412).

Kal kreśījȅ Mȉśec, kreśījȅ i furtûna (kad Mjesec raste, povećava se uzburkanost mora) (408).

Kal śûnce trombô na źōpãdu – oli vȉtar, oli dôź (snopovi sunčevih zraka na zapadu znak su vjetra ili kiše) (425).

Kolobôr kolo Mìśeca – oli vìtar oli dôź (Mjesečev kolobar znak je vjetra ili kiše) (428).

Mìśec je nôjboji śinjôl źa vrîme pronośtikât (Mjesec je najbolji pokazatelj za prognozu vremena) (438).

4. Znakovi vjetrova

Hlõlnu jùgo – levantôra (hladno jugo znak je za prijelaz vremena na istočnjak s kišom) (401).

Mâjśtrotarmuntôna – jùgon rufijôna (vjetar iz pravca sjever-sjeveroistok izazvan je jugom) (433).

Tarmuntôna – bùra parićôna (tramontana prelazi na buru) (485).

Bôj śe ćõrega jùga i òblocne bùre (boj se vedrog juga i oblačne bure) (381).

Cũvoj śe nevêre iź ôśtra kakò ca te je mãti ûgnja cũvãla (čuvaj se oluje s juga, kao što te je mati ognja čuvala) (391).

Dvî ròśe, trèću – jùgo (dva dana rosa, treći dan jugo) (396).

Gregolevônt jũti do dnâ môra mũti (vjetar iz pravca istok-sjeveroistok) (400).

Jùgo je śiromãśki bijâc (jugo je pokrov siromaha – budući da je topao vjetar) (403).

Kal òblok nã goru pãde – jùgo (kad je na brdu oblak, znak je za jugo) (406).

Kal bùra putùje, ne putûj tî jer òśan je brãće iźìla, a devẽtega pãmetnega ucinìla (404).

Kal gorà poldìre – bùra (kad se nad uzmorskim kontinentalnim planinama uzdižu oblaci, to je znak za buru) (407).

Kal je jùgo, tâl je opacìna i Hûmu je kãpa na ocìma (kad je jugo, tada je opačina i brdu Humu je kapa – oblak – na očima) (410).

Kal ûjutro ìde vìtar u maistrôl, vrîme je sigûru (kad ujutro vjetar prijeđe u maestral, vrijeme je sigurno) (426).

Ne veśelî śe noćnûj vedrinì, ni òblocnuj bùri (444).

Nevêra paśô kal bròde raźbìje (oluja prođe kad brodove razbije) (445).

Ol gregōjâ do jùga nî pùno (od vjetra iz pravca sjeveroistoka do jugoistočnjaka nije puno) (448).

Ôśtrośiròkon napùne śe guśtîrne i źemjà (s vjetrom iz pravca jug-jugoistok napune se vodom cisterne i zemlja) (454).

Pol jùgon śmârt je śardêl (predjužje je pogodno za lov sardela) (457).

Pulentâc – jùgu otâc (zapadnjak izaziva jugo) (460).

5. Znakovi mjeseci u godini

Kòko je u môrcu mrãźih, tòko je u mãju ròśih (koliko dana su u ožujku mrazevi, toliko dana su u svibnju rose) (405).

Śûh mãrac – mòkar aprîl (sušan ožujak znak je za kišovit travanj) (468).

Ako vêla ne velȉje, źa njûn mãrac oprahȕje (ako veljača ne pokaže svoju ćud, ožujak će to zimom nadoknaditi) (376).

Ako śicanj ne śicȕje, źa njĩn vêla oprahȕje (ako siječanj ne pokaže svoju ćud, nadoknadit će to zimom veljača) (374).

Ako śicanj ne śicȅ, a vêla ne velȉje, mãrac i śicȅ i velȉje i opahȕje i nĩ ga śrôm cinȉt da proźēbû kozlȉći i pètero rōjcȉći i śtõro bãba da ocȉri źûbe (ako siječanj ne siječe, a veljača ne veluje, ožujak će i sjeći i velovati i izazvat će hladnoćom da prozebu kozlići i petero rajske djece – djece koja, prema vjerovanju puka, kad umru do sedme godine života, kao nevina idu u raj (375).

Bòji da te źmajâ ugrīźȅ nȅgo da te marcônu śûnce ogrȉje (bolje da te zmija ugrize nego ožujsko sunce ugrije) (383).

Kriśnjôk i agȕśt – jãgodori nã more i na krãju (srpanj i kolovoz hrane se kupinama jer su siromašni mjeseci i na kopnu i na moru) (429).

Kriśnjôk i agȕśt izî lùpore, garcȅ i śpūźȅ (srpanj i kolovoz siromašni su hranom pa pojedu priljepke, morske i kopnene puževe) (430).

Mãźa śu na Palagrûźu po jūđìma ol źīmê mãdeźi rẽśli i śmãrśke prožȉbole (u svibnju mjesecu znade biti toliko hladno da na Palagruži po ljudima madeži od zime rastu i smrča prozebe) (435).

Òl pol vêli rēśtȅ źêlji, òl pol môrca śîpa, śôlpa i komôrca (od pola veljače počne rasti zelje, a od pola ožujka love se sipa, salpa i komarča) (449).

Òl pul vêle pòcme śe źemjȁ teplȉt (od pola veljače počne se zemlja grijati) (450).

Òl pul vêle pũśu śtãbili maiśtrōlȉ (od pola veljače pušu stabilni maestrali) (451).

Pò śvi môź ne iśvukûj śa śȅbe hôź (cijelog svibnja ne skidaj sa sebe pojas za utopljavanje) (455).

Śicanj je źa pronośtikât vrîme nojśigurȉji mȉśec u godȉśću (siječanj je za prognozu vremena najsigurniji mjesec u godini) (465).

Śeśtrâ Vêla brãtu Môrcu poźōjmȉla trî dônka – śẽdmi, dvanajẽśti i dvajśẽdmi – trî marcône bȕre (sestra Veljača bratu Martu posudila tri dana, sedmi, dvanaesti i dvadeset i sedmi – tri ožujske bure) (464).

Švãkemu mìśecu vajô vaźêśt źa avrîlu dât (svakom mjesecu valja uzeti za travnju dati jer je najsiromašniji mjesec u godini) (469).

U mãźu i śmãrške prozîbju (u svibnju i smrča prozebe) (487).

U vêli śu dôni do dèšet dīvnjè, do dvôdešet ženè, a nãprid udovìce (u veljači su dani do deset djevojke, do dvadeset žene, a naprijed udovice) (488).

Vêla klobucìćon i lumbrèlon (veljača hoda sa šeširićem, radi zaštite od sunca, a s kišobranom radi zaštite od kiše) (491).

Źûnj źãnje i môre i krôj (mjesec lipanj žanje i more i kraj) (498).

6. Znakovi blagdana

Gōśpà Luncijôta – śve źvîri vônka (Gospa od Navještenja, 25. ožujka, kukci, zmije i gušterice izlaze van iz zemlje) (399).

Kal na Śvẽtu Lucìju daźjî da volù rôg iśmòci, bìt će dòbru godȉśće (kad na Svetu Luciju, 13. prosinca, padne bar malo kiše, bit će plodna godina) (363).

Ca non Śvẽti Metârdo dô, cetardešêt dôn durô (kakvo nam vrijeme Sveti Medardo dade, 8. lipnja, takvo će vrijeme biti sljedećih četrdeset dana) (386).

Gōśpà Kandalôra – źīmà fôra, a źa njôn grê Śvẽti Bijôź i govòri da je lôź (Gospa Kandelora, 2. veljače, zima je van, a za njom ide Sveti Blaž, 3. ožujka, koji govori da je laž – da još ima zime (398).

Na Śvetẽga Lûke śe lȉtnji kûnti cine (na Dan sv. Luke, 18. listopada, radi se obračun ljetne ribolovne sezone – u lovu sardela) (441).

Śvẽti Andrȉja kapòte dīli (Sveti Andrija, 30. studenog, kapute dijeli – počinje zima) (470).

Śvẽti Lûka u jôrbule tûka (Sveti Luka, 18. listopada, donosi loše vrijeme) (473).

Śvẽti Mikȕla – śnîg na vrõta / Śvẽto Kōtà – śnîg do vrôta (Sveti Nikola – snijeg do vrata / Sveta Kata, 25. studenog – snijeg do grla) (476).

Śvẽti Śîme, dôjte vrîme (Sveti Šime, 8. listopada, dajte lijepo vrijeme) (479).

Śvẽti Tòma - ubîj prõjca dòma (Sveti Toma Akvinski, 28. siječnja, ubij prasca doma) (481)

Śvẽto Kôte Kriśtijôn do Bożìća mìśec dôn (Sveta Kata, 25. studenog, do Božića mjesec dana) (482).

Śvẽto Kōtà k ûgnju gnjōtà (Sveta Kata, 25. studenog, k ognju valja primaći noge; *gnjōtà - potkoljenice*) (483).

Śvẽto Lûce, dôjte śûnce (Sveta Lucijo, 13. prosinca, dajte sunce) (484).

7. Znakovi datuma

Mīnȁ śetembrîna – śȅdan minîh in tîra (vrijeme na septembarskoj Mjesečevoj mijeni potrajat će sedam sljedećih Mjesečevih mijena) (436).

Na mīnù je vrîme ùvik u antimãmu (na Mjesečevu mijenu vrijeme je promjenjivo) (440).

Bożȉći śu popiśôvci, a poklãdi poigrôvci (o Božiću je vrijeme kišovito, a pokladno vrijeme je za zabave) (385).

Cȉśto śrīdȁ kal ośvãne, pośrôn Poklôd tal ośtãne (Čista srijeda, dan poslije poklada, kada svane, posran Poklad tad ostane – zaboravlja se na zabave jer počinje korizma) (388).

Do Bożȉća i sȉto i lȉto (394).

Kal poklôd finî, bùrun partījȅ pul Milãna (kad pokladno vrijeme završi, počinje bura) (415).

Mīnȁ śetembrîna, nâuk źa unùka od òca priko śinâ (vrijeme za septembarske Mjesečeve mijene poruka je potomcima) (437).

Ol Bożȉća do Mlõdega lȉta dôn kresȋ kolȉko kòkot mòre prȉko kùćnega prãga priśkocȉt (od Božića do Nove godine dan se poveća koliko pijevac može preskočiti preko kućnog praga) (447).

Òl Śvẽte Lucȉje do Bożȉća dvonãšte je dôn. Kãki śu dôni ol Śvẽte Lucȉje do Bożȉća, tãki će bȉt i mȉśeci u godȉśću (od Svete Lucije, 13. prosinca, do Božića 12 je dana; kakvi su dani od Svete Lucije do Božića, takvi će biti mjeseci u godini (452).

Poklãdovo mīnȁ – kvôrtu krùha, u barȉlu vīnȁ i dôr kòlo komīnâ (pokladna Mjesečeva mijena vrlo je hladna pa treba stajati uz vatru i okružiti se s dovoljno kruha, vina i drva) (456).

Turcîn tãrce śvȅ se obãrće i pȋto kãl su Vodokãršće (Turčin jaše i obrće se i pita kad su Vodokršća, 6. siječnja, kada je najveća hladnoća) (486).

Vlâh jãše i dãršće i śvȅ pȋto kal je Vodokãršće (Vlah dršće od zime i raspituje se kad su Vodokršća) (494).

8. Ponašanje životinja kao znakovi vremena

Cȉpal u ãriju - kãpje ći pãdot (cipal skoči na površinu mora, što je znak za kišu) (387).

Kal mùhe śćȉpju – vodã će ucinȉt (kad muhe štipaju, kiša će padati) (414).

Kal śe kożȅ iśtreśijû – vodã će ucinȉt (kad se koze istresuju, kiša će padati) (420).

Kal se ciriźùbice krĩve, nî dôź dalekȍ (kad ptice *ciriźùbice* kriče, nije kiša daleko) (418).

Kal se kãlebi inventãju visoko povar śkȍja, arjãvu će vrîme (kad galebovi lete visoko iznad školja, znak je nevremena) (419).

Ovaj zaboravljeni jezik kojim se priroda obraća čovjeku, svjedoči ne samo o golemom iskustvu i poznavanju zakona prirode već i o pjesničkom daru kreatora mikronarativa kojima su čuvali i prenosili svoje iskustvo vremena od kojega je zavisio život u prirodi, osobito ribarima na moru gdje su krivu interpretaciju znakova vremena mogli platiti svojim životom. Noću su se orijentirali po zvijezdama, imali su nebeski sat s kojega su očitavali vrijeme prema pojavi pojedinih zvijezda kojima su dali imena, pojave na nebu i u moru doživljavali su i tumačili pjesničkim jezikom koji je uvijek bio figurativan, kako bi se pjesničkom slikom i metričkom organizacijom izraza, rimom i ritmom kao i svojim eliptičnim, zgusnutim iskazom urezao u pamćenje i trajao u kolektivnoj memoriji kao opomena i podsjetnik u životnoj praksi ljudi s pučine Jadrana.

5. GLOSAR

Kratice

adv. – prilog
conj. – veznik
dem. – demunutiv
f – ženski rod
fig. – figurativno
G – genitiv
imper. – imperativ
inf. – infinitiv
impf. – nesvršeni glagol
indecl. – indeklinabilno
interj. – usklik
K – komiški govor
m – muški rod
n – srednji rod
num. – broj
pf. – svršeni glagol
pl. – množina
pl. tant. – *pluralia tantum*
pron. – zamjenica
v – vidi
V – viški govor

A

àboj, interj. – jao; *Àboj ga śe onì kućì di fumôr śvãki dôn dìmi* (V) (76).

abundônca, -e f. – obilje; *Abudônca śtùfa, kareśtìja fãme* (obilje dosadi, oskudica izgladni) (V) (77).

agùśt, -a m – mjesec august, kolovoz; *Agùśt – dicê pohùśt / pohrùśt* (K) (372); *Kal źeźè agùśt – źeźè i vīnò* (V) (365); *Kriśnjôk i agùśt – jãgodori nã more i na krãju* (K) (429); *Kriśnjôk i agùśt izî lùpore, garcè i śpūźè* (K) (430).

ãrija, -e f – 1. zrak; ***u ãriju*** – uvis; *Cìpal u ãriju – kãpje ći pãdot* (skok cipla – znak kiše) (V) (387).

arjôv, -ãvo, -ãvu, – zločest, zao; *Arjãvemu kucînu vajô bòji bokûn dât* (V) (80).

avertìt, **-**în impf. – paziti, voditi brigu o čemu; *Avertîj ca cinîś da źnôś ca te cèko* (K) (81).

avrîl (K) / **aprîl** (V), -îla m – april, travanj; *Avrîl – dôlce dormîr* (u travnju je slatko zaspati poslije ručka) (K) (379); *Śìcanj rîźon, vêla śòkon, mãrac pùpkon, avrîl lîśton, a môj cvîton* (V) (368); *Śûh mãrac – mòkar aprîl* (V) (468); *Śvãkemu mìśecu vajô vaźêśt źa avrîlu dât* (K) (469).

B

bãcva, -e f – bačva; *Śũhu lìto – mòkre bãcve, mòkru lìto – śũhe bãcve* (sušno ljeto – zdravo grožđe, kišovito ljeto – bolesno grožđe) (V) (369).

bêc, bēcîh m – novčić; *Bêc po bêc – iśkùpi śe tobolâc pinêź* (K) (82).

bêkica, -e f – ovca (onomatopeja); *Krepãla njãnjica, krepãla bêkica* (K) (25).

Beltûrdo, -ta, m – nadimak; sinonim za glupana; *Beltûrdo śe je veśelîl grũbemu vrìmenu* (K) (380).

bijâc, bījca m – ručno pleteni vuneni pokrivač, biljac; *Jùgo je śiromãški bijâc* (jugo je topao vjetar) (K) (403).

bōćât, bōćon impf. – govoriti nepromišljeno; *Jaźìk bõćo*, *a guźìca plõćo* (K); *Õćo bõćo ćãćina mùka plõćo* (V) (15).

bokūncìć, -a m **–** komadić; *Bokuncìć po bokuncìć*, *iśkùpila Mâre korduncìć* (V) (209).

bonãca, -e f – vrijeme bez vjetra; *Bonãca – imbât na muntãnju* (crveni oblaci nad obalnim planinama koje donosi vjetar smorac – *imbât*) (K) (384).

Bożìć, -a m – Božić; *Bożìć u nedìju – bùta śîme u gomìlu* (znak rodne godine) (K) (361); *Bożìći śu popiśôvci, a poklãdi poigrôvci* (o Božiću kišovito) (K) (385); *Do Bożìća i śìto i lìto* (K) (394); *Do Bożìća źêlje i korẽnje, po Bożìću lẽdje i cemêrje*

(V) (362); *Do Bozîća źêlje, po Bozîću lêdje* (K) (362); *Ol Bozîća do Mlõdega lîta dôn kresî kolîko kòkot mòre prîko kùćnega prãga priśkocît* (K, V) (447).

brīcît, -îcin impf. – zujati (mušje zujanje); *Di rîba ne śmardî, mùhe ne bricê* (V) (5).

bûb, bobâ m – bob; *Ol bobâ bûb, ol hrèba hrêb* (K) (260).

būcõnje, -ō n – mućenje mora; *Mūcõnje dovedè būcõnje* (V) (439).

bùra, -e f – bura, vjetar iz smjera sjever-sjeveroistok; *Bùra je òtruv môra i krãja* (K) (317); *Bôj śe ćõrega jùga i òblocne bùre* (K) (381); *Kal bùra putùje, ne putûj tî, jer òśan je brãće izîla, a devẽtega pãmetnega ucinîla* (K) (404); *Kal gorà poldîre – bùra* (kad se nad kontinentalnim uzmorskim planinama pojavljuju bijeli oblaci, to je znak bure) (K) (407); *Kal śe lîti vîdi Majèla – jùgo, kal źîmi na Majèlu lampô – bùra i gregolevônt* (K) (421); *Ne veśelî śe noćnûj vedrinî, ni òblocnuj bùri* (K) (444).

C

cãśno, adv. – časno; *Kãśno, ma cãśno* (V) (226).

caratôn, -ôna m – onaj koji začara, koji druge svojim govorom zaokuplja; *caratônka* – govoruša, brbljava žena; *Kùća je caratônka* (pričanje zadržava ljude u kući kad trebaju raditi (izvan kuće) (K) (239).

Cìśto śrīdà, -e f – Čista srijeda, Pepelnica, prvi dan poslije poklada i prvi dan korizme; *Cìśto śrīdà kalośvãne, pośrôn Poklôd talośtãne* (K) (388); *I Pôklod odjîdri vîtron u karmù, a Cìsto śrīdà beź grīhàośvãne* (K) (388).

cèśa, pron. – G od *co* (što) čega; *Cèśa rãźum ne dokũci, tvãrdo vîra tû noś ucî* (V) (212).

cinìt, -în impf. – činiti; *Cînte ca hòćete, ma nẽćete dòkle hòćete* (K, V) (213); *Ko ne cinî kad śe mòźe, ne cinî ni kad śe hòće* (V) (231).

cìpal, -a m – cipal; *Cìpal u ãriju – kãpje ći pãdot* (V) (387); *Kal śe cìpal hiti trèśo – ślãbu vrîme* (K) (417).

crīkva, -e f – crkva; *Ku ne vìdi crĩkvu pok śe pèći klãnje* (V) (137).

cũvat śe, -on impf. – čuvati se; *Cũvoj śe kal na śũśu lampô* (K) (389); *Cũvoj śe Komîśke vãle kal śe nã Hum òblok povîje da ti jîdra i bròde ne obrîje* (K) (390); *Cũvoj śe nevêre iź ôśtra kakò ca te je mãti ûgnja cūvãla* (K) (391); *Cũvoj śe vìtra iz ôśtra vèći nego glõlnega kucîna* (K) (393); *Cũvoj śe, sînko, nevêre iz ôśtra jer lòmi i karsî* (K) (392)

cvãrśno, adv. – čvrsto; *Kãśno ma cvãrśno* (K) (227).

cvîre, -ih pl. tant. f – nosila; *Dũć će vrîme da će jûdi nośît jôje na cvîre* (K) (7).

Ć

ćãkula, -e f – ćaskanje, brbljanje; *Ćãkule ne cinê frìtule* (V) (94).

ćapât, -ôn pf. – uhvatiti, poprimiti; *Ca mlôd ćapô, štôr ne pũśćo* (K) (211).

ćôr, ćõro, ćõru – (o vremenu) vedar, bez oblaka; *Bôj śe ćõrega jùga i òblocne bùre* (K) (381).

D

dôź, daźjâ m – kiša; *Ume Guśpè dôź – dòbro jemãtva* (kiša između Vele Gospe, 15. kolovoza, i Male Gospe, 8. rujna) (K) (489).

dīvnjâ, -e f – djevojka; *Bòje da je đivnjâ popardjìva nègo pośmihjìva* (K) (288); *Lĩpo ròba śomã śe prõdojè*, *lĩpo đivnjâ śõmã śe odõjè* (K) (302).

darvò, -â, G pl. *dôr* n – drvo; *Ni śvû gòru pośĩć*, *ni beź dôr dòma dûć* (K) (45).

defèt, -a m – defekt, mana; *Ko jè u defètu, mèće śe u śuśpètu* (tko je defektan, sumnjičav je) (V) (229).

deprecijōvât, jèn impf. – umanjivati vrijednost robe kako bi se moglo jeftinije kupiti; *Ku deśprecijōjè, mòźe bĩt da kupũje* (V) (127).

deśvōvât, -jèn impf. – razbijati; *Ca je òl Boga i po jubãvi, nìkor ne śmî deśvōvât* (V) (290).

dîm, dìma m – 1. dim; 2. fig. svađa; *U śvãku vãlu śvûga vìtra, u śvãku kùću śvûga đìma* (K) (192).

doćūkât, -ũkon pf. – doznati raspitivanjem; *Ko ćũko, doćũko* (V) (228).

domijôna, **-**ône f – stakleni balon za držanje tekućina (vino, ulje, rakija); *Ne grê Viśãnin beź domijône u vapôr ni Brocãnin beź lumbrèle* (V) (151).

dōrźât, darźîn impf. – držati; *Dõrźî tovãra dòkle kûnj ne dũjde* (K) (3).

dośpītâk, -ĩlka m – dospijeće, završetak; *Vraźjô ìmo krãje i konfine, Bòźjo je bèź dośpĩlka* (V) (71).

dōvãlo, -ta m – onaj koji rado daje; *Ùmarli śu dōvãloti, oštãli śu pītãloti* (V) (190).

doventât, -ôn pf. – postati; *Kojĩ śe ne rodî, ne mòre doventât* (V) (234).

drûg, -a m – član ribarske družine; *Têśko teźōkù koji grê motìkun na źurnôtu i drûgu kojî kapòton priko rãmena nã more grê* (K) (186).

drîm, drīmà m – samo u poslovici u značenju – spavanje, inače *drimõnje*; *Vècer vīnà, ûjutro drīmà.* (K) (284).

drimâc, drĩmca m – dremljivko, kojemu se spava; *Komîn drīmâc, a postèja lĩnâc* (V) (235).

drôg, drõgà, drôgo – 1. drag; 2. skup; *Śvè je drôgo, a źivòt je cinî* (V) (183).

dûć, dũjden pf. – doći; *Kû pomãlo grê, prî dòma dũjde* (K) (29); *Dũć će mûše na pecène śkûše* (K) (101).

dũga, -e f – duga; *Kal śe prìnuć ukõźe dũga u pulêntu, ocekījè śe lĩpu vrîme* (K) (422).

durât, -ôn impf. – trajati; *Ca non Śvẽti Metârdo dô*, *cetardešêt dôn durô* (K) (386).

F

fôra, praep. – izvan, dalje; *Kal je potrìba – jũto* (upomoć) *Marìja, kal nî potrìba – fôra Marìja* (K) (222).

falìt, -ìjen pf. – pogriješiti; *Bòje dvô pũtâ promìślit nego jedôn pût falìt* (K) (1).

frìtula, -e f – božićna slastica, uštipak; *Ćãkule ne cinê frìtule* (priče ne prave uštipke) (V) (94).

fûrca, -e f – snaga, sila; *Vèće vrĩdi i pãmeti ûnca nègo od lijunâ fûrca* (K) (70).

furtûna, -e f – olujno more; *Kal kreśījè Mìśec, kreśījè i furtûna* (K) (408).

fuśtôn, -a m – dugačka suknja; *Grûbo je kal covìk obūcè fuśtôn* (K) (292).

G

gãće, pl. tant. -ih / gôć f – hlače; *Ko śe prî uśtãne, bòje gãće obūcè* (K) (120); *Jelnè gãće – nìsta gãće* / *dvòje gãće – cãgod gãće* / *tròje gãće pêna gãće* (K) (114); *Ślãbo je kal ženà obūcè gãće*, *a mûź fustôn* (K) (309).

gârk, -â m – fig. grego (sjeveroistočni vjetar); *Ol garkâ do źuđìja nî pùno* (od grega do juga, jugoistočnog vjetra, nije daleko) (164).

gãrlo, -a n – grlo; *Ne govòri bãba radi bãrda, nègo źboga śvûga gãrla* (K) (243).

glōvâ, -ê f – glava; *Ako oštãne glōvâ, narẽšt će trōvâ* (V) (202); *Vajô loźjô imât koko śe òkon mòre vìdit, a kùće kòko śe mòre glôvu źaklonìt* (V) (370).

glôd, -a m – glad; *Bòje je umrît òl gloda nègo ol lavûra* (K) (85).

glôs, -a m – glas; *Glôś pūkâ – glôś Bòga* (K) (105).

gorâ, -ê f – 1. kontinentalne uzmorske planine; *Kal gorà poldìre – bũra* (K) (407); 2. šuma; *Ni śvû gòru posĩć, ni beź dôr dòma dûć* (K) (45).

Gōśpà Kandalôra / Gūśpà Kandalôra, -e f – Gospa Kandelora (2. veljače); *Gōśpà Kandalôra – źīmà fôra, a źa njôn grê Śvẽti Bijôź i govòri da je lôź* (V) (398); *Gūśpà Kandalûra koja mũti do lnà mûra, a źa njûn grê Śvẽti Bijôź ki govòri da je lôź* (K) (398); *Gūśpà Kandalôra źīmà fôra, a kòśići priko môra, a źa njûn grê Śvẽti Bjôź ki govòri da je lôź* (K) (398).

Gōśpà Luncijôta (V) / **Gūśpà Luncijôta** (K) -e f – Gospa Nuncijata (25. ožujka); *Gōśpà Luncijôta – śve źvîri vônka* (*źvîri*: kukci, gušterice, zmije, stonoge, puževi koji se zimi kriju u rupama ili u zemlji) (V) (399); *Gūśpà Luncijôta – śve źvîri vônka, i laźẽći i plaźẽći* (K) (399); *Gūśpà Luncijôta na dvośtìpet môrca, laźẽći plaźẽći śvè śu źvîri vônka* (K) (399).

grêbja, -ji f – gredica u vrtu za sijanje, sađenje; *Pûšt kòkoś dò pol grêbji, onã će po cĩlemu vãrtlu* (V) (267).

gregôj, ōjâ m – sjeveroistočni vjetar, grego; *Ol gregōjâ do jùga nî pùno* (K) (448).

gregolevônt, -a m – vjetar iz smjera istok-sjeveroistok; *Gregolevônt jũti do dnâ môra mũti* (V) (400); *Kal śe lìti vìdi Majèla – jùgo, kal źîmi na Majèlu lampô – bùra i gregolevônt* (K) (421).

guźìca, -e f – guzica, stražnjica; fig. ljudski život, egzistencija; *Jaźìk bõćo, a guźìca plõćo* (K) (15); *Radi guzice se guzica gubi* (K) (53); *Ca ù muź, to ù guź* (što u usta, to u guzicu) (V) (93); *Jaźìk govòri, a guźìca plõćo* (K) (110); *Ne mòre śe iś jelnûn guźìcun nã śtu pīrîh* (K) (41); *Guźìca je lãkomica* (V) (218).

gvadãnja, -e f – saka stegnute mreže iz koje se vadi riba iz mora u brod; *Ne mòre śe bìt ùvik na gvadãnju* (346).

H

hôź, -a m – 1. pojas za utopljavanje slabina; *Pò śvi môź ne iśvukûj śa śèbe hôź* (K) (455); 2. slabine.

hrêb, hrèba m – korijen stabla; *Ol bobâ bûb, ol hrèba hrêb* (K) (260).

hrōnìt, -în impf. – hraniti, osiguravati egzistenciju; *Motìka śvît hrõni* (V) (366).

I

imbât, -ãta m – vjetar smorac koji stvara oblake nad kopnenim uzmorskim planinama; *Bonãca – imbât na muntãnju* (K) (384).

impìjo, adv. – uspravno; *Prõźno vrìća ne mòre impìjo śtôt* (K) (50); *Kal je Mìśec impìjo – mornōri leźê*, *kal Mìśec leźî – mornōrì śu impìjo* (K) (412).

iśkivōvãt śe, -jȅn impf. – sklanjati se; *Śvè śe iskivōjè prid vrìmenon – śômo vrîme ośtãje* (V) (62).

iśkōdìt, iśkõdin pf. – istjerati dimom; *Dòkle jêź uvūcè nògu u rãpu, nĩ ga vèj lakò iśkōdìt vônka* (K) (100).

J

jôje, -a, G pl. jôj n – jaje; *Dũć će vrîme da će jûdi nosît jôje na cvîre* (K) (7).

jãrica, -e f – mlada kokoš; fig. mlada cura; *Pośkokãla mãmica, pośkokãla jãrica* (K) (307).

jãval, jôvla m – đavao: *Śvè mòre jãval olnît śomo nè lopȉźu* (V) (184).

jãgodor, -a m **–** gladan mjesec, kada priroda oskudijeva plodovima; *Kriśnjôk i agȕśt – jãgodori nã more i na krãju* (K) (429).

javõlśki, -o, -u – vražji; *Hītnjã je javõlśki pośôl* (V) (12).

jazȉk, -a m – jezik; *Jazȉk govòri, a guzȉca plõćo* (K) (110); fig. *Jôźe gûźu bȉje* (zbog jezika netko strada) (V) (115); *Bârź na jazȉku kakȍ i na motȉku* (V) (204); *Ku dô jazȉku na vòju, śȅbi tūgȕ i nevȍju* (K) (128).

jèlnok, -o, -u – jednak; *Ni pãrśti ol rūkê nīśȕ jèlnoci* (K) (156).

jȕgo, -a n – jugoistočnjak; *Bôj śe ćõrega jȕga i òblocne bȕre.* (K) (381); *Dòkle je jȕgo, vãvik je śperônca źa dôź* (K) (395); *Dvô jȕtra vodà iź pulênta, trȅću jȕtro jȕgo* (V) (397); *Dvî rȍśe, trȅću – jȕgo* (dva jutra rosa – treće jutro zapuše jugo) (K) (396); *Hlõlnu jȕgo – levantôra* (K) (401); *Jȕgo je śiromãśki bijâc* (jugo je pokrivač siromašnih jer je topao vjetar) (K) (403); *Kal òblok nã goru pãde – jȕgo* (K) (406); *Kal je jȕgo, tâl je opacȉna i Hûmu je kãpa na ocȉma* (na brdu Humu su oblaci kada je jugo) (K) (410); *Kal śe lȉti vȉdi Majèla – jȕgo, kal źîmi na Majèlu lampô – bȕra i gregolevônt* (K) (421); *Mâjśtrotarmuntôna – jȕgon rufijôna* (K) (433); *Ol gregōjâ do jȕga nî pȕno* (K) (448); *Pol jȕgon śmârt je śardêl* (najbolje vrijeme za lov sardela je predjužje) (K) (457).

jȕśki, -o, -u – ljudski; *Ku iźgubî śtrôh Bòźji, ôn iźgubî śrôm j*ȕ*śkî* (K) (236).

K

kadêna, -e f – lanac; *Lãgje je covȉka veźât lãkun nègo kadênun* (K) (301).

kãki, adv. – kakav; *Iś kãkin śe mȅśtron śtojî, tãku śe śkȕlu ucî* (K) (108).

kalamîta, -e f – gromobran; *Pīźdâ bȍje potẽgne covȉka nègo kalamîta grûm* (K) (306).

Kandalôra (V) / **Kandalûra –** v. Gōspȁ Kandalôra

kantûn, -ūnâ m – ugao, zakutak, skrovito mjesto; *Dòbro ròba śe ȕvik protrēśȅ, a ślãbo u kantûn śtojî* (K) (2).

kapòt, -a m – kaput; *Tȇśko teźōkȕ koji grê motȉkun na źurnôtu i drûgu kojî kapòton priko rãmena nã more grê* (K) (186).

karmâ kvôdra, -e f – krma broda kvadratna oblika; *Źa Komȉźu nî kũnjśku źīvu, karmâ kvôdra i śocijetôd* (K) (198).

kãrpa, -e f – zakrpa; *Bòje vìdit lĩpu kãrpu nègo grũbu rãpu* (K) (86).

katrîda, -e f – stolica; *Ne mòre śe iś jelnûn guźĩcun nã dvi katrîde* (K) (41).

kènja, -e f – magarica; *Nî śedlò źa kènju, ni źa prasĩcu jãbuke* (V) (255).

kũnjśku źĩvu, -ega n – konj ili kobila; *Źa Komìźu nî kũnjśku źĩvu, karmâ kvôdra i śocijetôd* (K) (198).

klãpot, -jen impf. – kucati, tući, udarati; *Nôjvećo je neśrìća kal ti śrìća klãpje na vrõta, a tî nīsì dòma* (V) (46).

kôlkul, -a m – kalkulacija, plan; *Kôlkul i śulìcit śvẽto śu śtvôr* (K) (24).

kolobôr, -ôrâ m – kolobar oko Mjeseca; *Kal Mìśec ìmo kolobôr, iź kojẽ śu bônde vrõta, iź tẽ će vìtar źapūhât* (K) (413); *Kolobôr kolo Mìśeca – oli vìtar oli dôź* (K) (428).

konfermât, -ôn pf. – potvrditi; *konfermô vrîme* – ostane isto vrijeme kakvo je i bilo; *Ako konfermô vrîme na tūndù, ondã će prodùźit ìśtu vrîme* (K) (373); *Ako vrîme ne konfermô na trećōkù, onda će śe vrîme iźvarjât* (K) (377).

konfĩn, -a m – granica, kraj, rub; *Vraźjô ìmo krãje i konfĩne, Bòźjo je bèź dośpĩlka* (V) (71).

korãjica, -e f dem. od *korãja* – ogrlica od koralja; *Mãrvicu po mãrvicu, iśkùpila Mâre korãjicu* (V) (209).

kōrât, kõren impf. – koriti; *Kòga Bôg mìluje, onèga i kõro* (K) (22).

korduncìć, -a m dem. od *kordûn* – lančić (oko vrata); *Bokuncìć po bokuncìć, iśkùpila Mâre korduncìć* (V) (209).

kośmãnica, -e f – zagonetan naziv za mačku; *Kośmãnica Bòga mòli da vìśalica vrôt iślòmi* (Mačka Boga moli da svijeća uljanica padne na pod i razbije se kako bi polizala ulje) (K) (125).

kozâ, -e f – koza; *Kal śe kozè iśtreśijû – vodã će ucinìt* (K) (420).

kreśĩvât, -jẽn impf. – povećavati se; *Kal kreśĩjè Mìśec, kreśĩjè i furtûna* (K) (408).

kriśnjôk, -ōkà m – srpanj; *Kriśnjôk i agùśt izî lùpore, garcè i śpūźè* (K) (430); *Kriśnjôk i agùśt – jãgodori nã more i na krãju* (K) (429).

kû, pron. – tko; *Kū śè ù źlo ùparti, têśko mu ga dò śmarti* (K) (300); *Kû umî – njèmu dvî. Kû źnô – njèmu dvô* (K) (195).

kûce, -ta n – pas; *Ne govòri bãba radi bãrda, nègo źboga śvûga gãrla* (K) (243).

kucîn, -a m – pas; *Arjãvemu kucînu vajô bòji bokûn dât* (V) (80); *Ne bî torkôl źêc pri kucînon da śe ne ùźdo u śvojè nòge* (K) (39); *Kū jè źa kucîna vàda lãje* (K) (131).

kûlma, -e f – plima; *Kal je kûlma, daźjù śe nõdoj* (K) (411); *Kûlma – vrîme trubujûźu* (K) (431).

kumpanjìja, -e f – društvo, prijateljski krug ljudi; *Źa kumpanjîju śe je i frôtar oźenîl* (V) (199).

kûnce, -a n – konac (za krpanje); *Da je iźmìrit kûnce i dolãmu, dolãmu bi pripiźãlo kûnce* (K) (96).

kûnj, -â m – konj; *Dōrźî tovãra dòkle kûnj ne dũjde* (K) (3).

kûs – 1. slast; 2. jelo; *Śìt kûśa, lãśtan trūdâ* (sit bez truda) (V) (177).

kvôrta, -e f – samo u izrazu *kvôrta krùha* – količina kruha dovoljna za tjednu potrebu jedne obitelji; *Poklãdovo mīnà – kvôrtu krùha, u barìlu vīnà i dôr kòlo komīnâ* (K) (456).

L

lãkomica, -e f – drvena posuda (dvadesetak litara) s otvorom na dnu produženim metalnim cilindrom koji ulazi u otvor na vrhu bačve, a služi za ulijevanje vina u bačvu umjesto lijevka; *Guźìca je lãkomica* (V) (218).

lãcan, -o, -u – gladan; *Ne ucinî mãcan ca ucinî lãcan* (K) (247).

lagõnje, -õnjo n – laganje; *Kòga gòder lagônje pomòźe, a kòga ni ìśtina ne mòźe* (K) (23).

lampât, -ôn impf. – sijevati; *Cũvoj śe kal na śũśu lampô* (K) (389); *Kal śe lìti vìdi Majèla – jùgo, kal źîmi na Majèlu lampô – bùra i gregolevônt* (K) (421).

lancôna, -e f – debelo uže za vezivanje broda; *Jacìjo je lãka źênśko nègo śtû lancônih* (K) (294).

lãśtan, lãśno, lãśnu – odmoran, neuposlen; *Śìt kûśa, lãśtan trūdâ* (V) (177).

lavûr, -a m – rad; *Bòje je umrît òl gloda nègo ol lavûra* (K) (85).

lavurât, -ôn impf. – raditi; *Gōvnò u covìka lavurô* (V) (217); *Ku lavurô*, *ćapô jedôn, kû ne lavurô*, *ćapô dvô* (K) (134).

lêdje, -o n – 1. led; 2. vrijeme koje donosi led; *Do Bożìća źêlje, po Bożìću lêdje* (K) (362).

legumîni, **-**ih pl. tant. m – naziv za vrlo oskudnu hranu od mahunarki (legumi) koje je okupatorska uprava davala stanovništvu za vrijeme talijanske okupacije Visa u II. svjetskom ratu; *Òbiśt, òbiśt, a vrōtît ćе śe legumîni* (V) (161).

lèšt, lèšto, lèštu – brz, hitar; *Kojô kûrba nî leśtâ, ne vrîdi nìśta* (K) (123).

lèsto, adv. – brzo; *Ku pùno glèdo u òbloke, lèšto polũdi* (K) (237).

letrât, -ã m **–** slika, fotografija; *Ovâ śvãźa nî źa otî letrât* (V) (165).

levantôra, -e f – vrijeme s jakim istočnjakom koji donosi višednevnu kišu; *Hlõlnu jùgo – levantôra* (K) (401).

lijûn, -ūnâ m – lav; *Vèće vrîdi i pãmeti ûnca nègo od lijūnâ fûrca* (K) (70).

līnâc – lijenčina; *Cũvoj śe lĩnca, ôn će ti od lìnośti śvãku źlò naprãvit* (V) (95); *Źa lĩnca ni krȕha ni vĩnca* (K) (200); *Komîn drīmâc, a pośtèja līnâc* (V) (235).

lnî – dualni oblik od *dôn* (dan) -a: *dvô lnî, trî lnî, cetȉri dôna*; *Śvãko nȍvo źa dvô lnî* (K) (273).

lômp, -a m – munja; *Lȉti lômp mȅće*, *a źĩmi źovȅ* (ljeti oluja dolazi iz smjera iz kojega sijeva, a zimi iz suprotnog) (K) (432).

lopȉźa, -e f – keramički lonac u kućanstvu (zapremine desetak litara) za kuhanje glavnog jela; *Śvȅ mȍre jãval olnît śomo nȅ lopȉźu* (V) (184).

lōtȉt śe, lõtin pf. – latiti se, uhvatiti se (čega); *Kũ śe macà lõti, ol macà i plõti* (K) (31).

lumbrèla, -e f – kišobran; *Ne grê Viśãnin beź domijône u vapôr, ni Brocãnin beź lumbrèle* (V) (151).

M

mâjśtrotarmuntôna, -e f – vjetar iz pravca sjever-sjeverozapad; *Mâjśtrotarmuntôna – jȕgon rufijôna* (jugom izazvana) (K) (433).

mâc, -â m – mač; *Kũ śe macà lõti, ol macà i plõti* (K) (31).

maiśtrôl, -ōlâ m – maestral, sjeverozapadni termički vjetar; *Kal ûjutro ȉde vȉtar u maistrôl, vrîme je sigûru* (K) (426).

Majèla, -e f – planina Maiella u unutrašnjosti Apeninskog poluotoka, čiji je vrh vidljiv za bistra vremena iz Komiže; *Kal śe lȉti vȉdi Majèla – jȕgo, kal źĩmi na Majèlu lampô – bȕra i gregolevônt* (K) (421).

mãrac, môrca m – mart, ožujak; *Òl pol vêli rēśtȅ źêlji, òl pol môrca sȉpa, śôlpa i komôrca* (V) (449); *Śȉcanj rȉźon, vêla śȍkon, mãrac pȕpkon, avrȋl lȉśton, a môj cvîton* (V) (368); *Ako vêla ne velȕje, źa njûn mãrac oprahȕje* (V) (376); *Kȍko je u môrcu mrãźih, tȍko je u mãju rȍśih* (V) (405); *Śeśtrâ Vêla brãtu Môrcu poźojmȉla trî dônka – śẽdmi, dvanajẽśti i dvajśẽdmi – trî marcône bȕre* (V) (464).

marìna, -e f – murina; *Śôlpa, marìna i źenà u śvãku je śtajûn dobrâ* (K) (310).

marcôn, -o, -u – martovski, ožujski; *Bojȉ da te źmajâ ugrīźȅ nȅgo da te marcônu śûnce ogrȉje* (V) (383); *Bojȅ da te ćapãju tri jũte groźnȉce nego trî marcôno śûnca* (V) (382); *Prȉ će trî śĩde brōdȅ izlagât nȅgo trî marcône bȕre* (V) (458); *Prî izgarãju trî śidȉnove brōdȅ nȅgo trî marcône bȕre* (K) (458); *Śeśtrâ Vêla brãtu Môrcu poźōjmȉla trî dônka – śẽdmi, dvanajẽśti i dvajśẽdmi – trî marcône bȕre* (V) (464).

marèta, -e f – uzburkano more; *Marèta beź vȉtra imo źa śȍbon paśtīrâ* (vjetar još nije dopro, a valovi su stigli) (K) (434).

martôr, mãrtra m – avan; *Źalūdȕ je tûć vȍdu u martôr* (K) (286).

mãśka, -e f – mačka; *Pūśtì mãśku dò pul śtolâ, a onã će po cilẽmu* (V) (267); *Dũć će mûše* (mačka) *na pecène śkûše* (K) (101); *Mãśka je krōjâ glèdola, a nì ga śe bojõla* (K) (149); *Nì krīvâ mãśka gãta, nègo gośpodarìca mãta* (V) (252).

mâśt, -â m – mošt; *Kal kùho mâśt, kùho i mõre* (grožđe se bere u rujnu i tada kuha mošt, ali počinju i loša vremena, kada kuha more) (K) (409).

mãto, -ta m – budala; *Nì krīvâ mãśka gãta, nègo gośpodarìca mãta* (V) (252).

mećât, mȅćen impf. – stavljati, metati; *Grûbo je kal śe vãdi, a ne mèće* (K) (11).

mèštar, -a m – 1. majstor, 2. učitelj; *Iś kãkin śe mèštron śtojî, iś tãkin śe śkùla ucî* (K) (108).

mijôr, -ōrâ num. – tisuća; *Bòji śtô dât nègo mijôr pośudȉt* (K) (89).

milûn, ūnâ – dinja; *Pòpri śu krôli milūnȅ – śâl krōdû miljūnȅ* (V) (169).

mīnà, -ê f – Mjesečeva mijena; *I źenà nòśi dèvet mīnîh* (K) (293); *mīnà śetembrîna* (rujanska Mjesečeva mijena); *mīnà śetembrîna – śȅdan mīnîh in tîra* (rujanska mijena demonstrira kakvo će biti vrijeme sedam sljedećih mjeseci) (K) (436); *Mīnà śetembrîna, nâuk źa unùka od òca priko śinâ*. (V) (437); *Na mīnù je vrîme ùvik u antimãmu* (vrijeme je neizvjesno) (K) (440).

Mìśec, -a m – nebesko tijelo Mjesec; *Kal je Mìśec impȉjo – mornōri leźê*, *kal Mìśec leźî – mornōrì śu impȉjo (*K) (412); *Kal kreśījȅ Mìśec, kreśījȅ i furtûna* (kad se povećava Mjesec, pojačava se i nevrijeme) (K) (408); *Kal Mìśec ìmo kolobôr, iź kojẽ śu bônde vrõta iź tẽ će vìtar źapūhât* (K) (413); *Kal śe śõdi – Mlõdi mìśec, kal śe berȅ – pùni Mìśec* (V) (364); *Kolobôr kolo Mìśeca – oli vìtar oli dôź* (K) (428); *Mìsec je nôjboji sinjôl źa vrîme pronostikât* (K) (438).

môj – v. *môź*

môjka, -e f – majka; *Śvèga bi môjka dõla kȁl bi imãla* (V) (275).

mòna, -e f – budala; *Kū jȅ mòna neka śtojî dòma* (K) (130).

mōndâ, -û f – ženski spolni organ; *Bòje śe rodȉt beź mondê nègo beź śrìće* (K) (207).

môź (K) / **môj** (V) mãźa / mãja m – mjesec maj, svibanj; *Mãźa śu na Palagrûźu po jūdìma ol zīmȇ mãdeźi rẽśli i śmãrśke prozȉbole* (K) (435); *Pò śvi môź ne iśvukûj śa śȅbe hôź* (K) (455); *Śîcanj rîźon, vêla śȍkon, mãrac pȕpkon, avrîl lîśton, a môj cvîton* (V) (368); *U mãźu i śmãrśke prozȉbju* (K) (435).

mucõnje, -ô n **–** tišina bez vjetra; *Mucõnje dovedȅ bucõnje* (V) (439).

muntãnja, -e f – kontinentalne uzmorske planine; *Bonãca – imbât na muntãnju* (K) (384).

mûše, indecl. f – iron. mačka; *Dũć će mûše na pecène śkûše* (K) (101).

mûź, indecl. – fig. usta, vulg. gubica; *Ca ù muź, to ù guź* (što u gubicu, to u guzicu) (V) (93).

N

naśtrãpon, -o, -u – poprskan; *naśtrãpono kòźa* – pjegava koža; *Oślobodî me Bòźe naśtrãpone kòźe* – izražen zazor od osoba pjegave kože (K) (262).

nevêra, -e f – oluja; *Nevêra paśô kal bròde raźbìje* (K) (445).

nîndri, adv. – negdje.

nîndri, adv. – nigdje; *Nî ga nîndri, a nîndri jî* (nema ga nigdje, a negdje jest) (V) (250).

nōcîn, **-**ìna m – način, manira; *Nî dòśta śomo źōcìna, hòće śe i nōcìna* (V) (154).

nōdāt śe, nõdon impf. – nadati se; *Kal śusîdu kùća gorî, nõdoj śe i tèbi* (K) (20).

Nj

njãnjica, -e f – ovca; *Krepãla njãnjica, krepãla bêkica* (K) (25).

O

òblośt, -i f – vlast; *Ku dô ženì òblośti, ùvik źivî u nōpāśt* (K) (299).

ocèśjon, -o, -u – raščehan; *ocèśjono vùna* – raščehana vuna; *Tovôr mòre tolìko ocèśjone vùne odagnât* (V) (276).

ocìrit, -in pf. – isceriti; *ocìrit źube* – isceriti zube, umrijeti; *Ako sîcanj ne sîcè, a vêla ne velùje, mãrac i sîcè i velùje i opahùje i nĩ ga śrôm cinìt da proźēbû kozlìći i pètero rōjcìći i śtõro bãba da ocìri źûbe* (V) (375).

ògonj, ûgnja m – oganj; *Kū śè dìma ne nadìmi, ûn śe ûgnja ne nagrìje* (K) (28).

opacìna, -e f – opako vrijeme, jugovina s kišom; *Kal je jùgo, tâl je opacìna i Hûmu je kãpa na ocìma* (brdo Hum ima oblake) (K) (410).

oprahovât (K) / **opahovât** (V), -ujen impf. – onomatopeja za djelovanje lošeg vremena; *Ako vêla ne velùje, źa njûn mãrac oprahùje*. (K); *Ako sîcanj ne sîcè, a vêla ne velùje, mãrac i sîcè i velùje i opahùje i nĩ ga śrôm cinìt da proźēbû kozlìći i pètero rōjcìći i śtõro bãba da ocìri źûbe* (V) (375).

ôrt, -i f – ribarski alat (mreže, parangali, vrše); *Ni ôrti, ni pôrti* (ni alata, ni ugleda) (K) (254).

ośpidôl, -ōlâ m – bolnica; *Kòga je śrôm, njèga cèko ośpidôl* (K) (232).

ôśtar, -a m – jug, južna strana; *Kal śède u ôśtar, jòś jedôn dôn ìśtu vrîme* (*śède u ôśtar* – oblaci se spuste prema južnoj strani obzora. (K) (423); *Vrîme ne mòre*

štabilȉt dȍkle ne potẽgne u ôštar (dok se oblaci ne slegnu na južnoj strani obzora, vrijeme se ne može stabilizirati) (K) (496).

ôštrogarbîn, -a m – jak vjetar iz pravca jug-jugozapad; *Ôštrogarbîn – nôjveću môre u Komȉžu, širȍkolevônt – nôjveću môre na Jadrãnu* (*nôjveću môre* – najveći valovi) (K) (453).

ôštroširȍk, -a m – vjetar iz pravca jug-jugoistok koji donosi kišu; *Ôštroširȍkon napȕne še guštîrne i žemjȁ* (K) (454).

ožȉrot še, -en impf. – obazirati se; *Žmajã še vãvik na karvõvi rêp ožȉre* (K) (75).

P

pȍvar, interj. – iznad; *Kōžȉ mûžu do kȍlin, ma nȅ pȍvar* (K) (295).

pandolȅta, -e f – vrsta peciva; *Nīšȕ rafijôle i pandolȅte naȕšne na pogãcu ol šlõni rȉbi* (V) (157).

pãrdac, -a / pôrca m – prdac; *Kȕća še ne grõdi pôrcen* (K) (126).

Pãrvićon, -a m – stanovnik Prvića; *Di štãnu Pãrvićoni, ne mȍgu Žlôrjoni* (K) (6).

pendȉša, -e f – klackalica; *Kal nî mȉre, i pendȉša šlūžȉ* (K) (17).

perikulât, -ôn impf. – izlagati (se) opasnosti; *Kû šigurô, ne perikulô* (K) (30).

pȉneži, -pinēžȋh pl. tant. m – novci; *Pȉneži nimãju blãgoślova* (K) (166).

pītãlo, -ta m – onaj koji je sklon traženju pomoći od drugih, a nerado daje; *Ȕmarli śu dōvãloti, oštãli śu pitãloti* (V) (190).

pobrãtim, -a m – fig. muški spolni organ; *Ku dô pobrãtimu na vȍju, šȅbi tūgȕ i nevȍju* (K) (298).

pȍci, conj. – zbog, radi; *Ne lãje kûce pȍci bãrda, nego pȍci švûga gãrla* (K) (243).

Poklôd / poklôd, -ãda m – 1. pokladni dan (uvijek je u utorak, posljednjeg dana prije korizme); 2. lutak kao personifikacija zla u protekloj godini; *I Poklôd odjȉdri vȉtron u karmȕ, a Cȉsto śrīdȁ beź grīhȁ ošvãne* (K) (388); *Cȉšto śrīdȁ kal ošvãne, pošrôn Poklôd tal oštãne*. (K) (388); 3. pokladni dani; *Božȉći śu popišôvci, a poklãdi poigrôvci* (pokladnih se dana ljudi vesele) (K) (385); *Kal poklôd finî, bȕrun parījȅ pul Milãna* (K) (415); *Poklãdovo mīnȁ – kvôrtu krȕha, u barȉlu vīnȁ i dôr kȍlo komīnâ* (K) (456).

polatȉnit še, -in pf. – postati Latinom, pripasti urbanoj, civiliziranoj sredini; *Kad se Vlãše polatȉni, gȍre Vlãše nego pãše* (K) (225).

poldȉrot, -en impf. **–** samo u izrazu *gorȃ poldȉre* – dižu se bijeli oblaci nad kontinentalnim uzmorskim planinama; *Kal gorȁ poldȉre – bȕra* (K) (407).

polhìtit, -in pf. – dobaciti (obično za životinju) hranu; *Polhìtili – ne polhìtili, ìšto će von iźbrojìt vlôše na bôndu*. (V) (167); *I gòrimu kucînu vajô polhìtit kôšt* (V) (107).

pòlkrešon, -o, -u – potkresan (zubatim čekićem ohrapavljena glatka površina kamena); *Pòlkrešono źôrna* (dva okrugla mlinska kamena) *bòje mlìju* (K) (168).

pomãlo, adv. – polako, sporo; *Kû pomãlo grê, prî dòma dũjde* (K) (29).

popècak, -èćka m – žarač; fig. pomoćnik u poslu; *Lakò je kal śe ìmo popècak* (K) (146).

pôrt, -i f – značaj, ugled, važnost; *Ni ôrti, ni pôrti* (ni alata, ni ugleda) (K) (254).

potòpljen, -o, -u – podgrijan; *Brujèt potòpljen kakò i jūbôv povrõćena* (V) (289).

prõźan, -o, -u – prazan; *Źalūdù je prõźnu ślãmu tûć.* (K) (285); *Prõźno vrìća ne mòre impìjo štôt* (K) (50).

pronoštikât, -ôn impf. – prognozirati; *Štcanj je źa pronoštikât vrîme nôjśigurìji mìšec u godìšću* (K) (465).

protìva, -e f – osoba koja je sukladna drugoj (po znanju, umijeću, statusu); *Vaźmì švojû protìvu* (K) (195).

provīślò, -â n – ručica lonca; *Švãko lopìźica ìmo provīślò* (V) (272).

pûj / **pûć** (samo u inf. i u imper.) – poći; *Bòje vìrovot nègo pûj pītât* (K) (87).

pulênt / pulènat, -a m – 1. zapad; ***pulênt dvìźe*** – na zapadnom dijelu obzora podižu se tamni oblaci, što je najava lošeg vremena; *Kal pulênt dvìźe – kùpi mrìźe* (K) (416); *Kal śe prìnuć ukõźe dũga u pulêntu, ocekījè śe lĩpu vrîme* (K) (422); *Pulênt je nôjboji śinjôl źa źnât vrîme* (K) (459); *Pulènat śpòrak – nevêra na vrõta* (tamni oblaci na zapadu znak su oluje) (K) (461); 2. zapadni vjetar.

pulênta – pura, palenta; fig. *miśât pulêntu* – sudjelovati u svađi; *Ca śe mãnji govòri, mãnji śe mĩšo pulênta* (V) (92).

pulentâc – dem. od *pulênt* – zapadni vjetar slabijeg intenziteta; *Pulentâc – jùgu otâc* (V) (460).

R

rafijôla, -e f – vrsta peciva s orasima; *Nīśù rafijôle i pandolète naùśne na pogãcu ol ślõni rìbi* (V) (157).

raśpãrtit, -in pf. – rasprtiti teret s tovarne životinje; *Tũjega konjâ vajô nàśri pūtâ raśpãrtit* (K) (188).

rùźina, -e f – hrđa; *Dì će rùźina nego na sìdro* (K) (215).

rogãštvo, -a n – rogatost; *Bogãštvo će pokrȉt rogãštvo* (V) (206).

rōjcȉć, rajsko dijete – dijete do sedme godine ako umre, jer, prema vjerovanju puka, ide, kao nevino, u raj; *Ako sȋcanj ne sȋcȅ, a vêla ne velȉje, mãrac i sȋcȅ i velȉje i opahȉje i nȉ ga śrôm cinȉt da proźēbû kozlȉći i pètero rōjcȉći i štõro bãba da ocȉri źûbe* (V) (375).

rojkȉnja, -e f – žena koja je nedavno rodila; *Źa rojkȉnju je cetardešêt dôn grêb otvȍren* (V) (314).

rufijōvât, -jěn – 1. posredovati u ljubavnoj vezi; 2. hvaliti, nagovarati nekoga hvaleći; *Kû rufijōjȅ, ôn kupȉje* (V) (140).

S

śôlpa, -e f – riba salpa; *Śôlpa, marȉna i ženȁ u švãku je śtajûn dobrâ* (K) (310).

śòtośirȍk, -a m – predjužje; *Śòtośirȍkon śe rȉba lovî* (K) (467).

śãrce, -a n – srce; *Kal nõjdeś švojȅ śãrce, iźgubîś dûśu* (K) (18); *Kȍga mãti ne rodȉ, źa njîn śãrce ne bolî* (K) (122).

śćèta, -e f – šteta; *Dȉ je korȉśti, tõti je i śćète* (K) (4).

śćīpât, śćīpjen impf. – štipati; *Kal mȕhe śćīpju – vodã će ucinȉt* (K) (414).

śèśt, śȅden pf. – 1. sjesti; 2. oblaci sjednu – spuste se prema obzoru; *Kal śȅde u ôśtar, jȍś jedôn dôn ȉśtu vrîme* (K) (423).

śîcanj, -a m – siječanj; *Ako sȋcanj ne sȋcȕje, źa njîn vêla oprahȕje* (K) (374); *Kal sîcanj potẽgne, mȍre cĩli mȉsec bȉt lĩpu vrîme* (K) (424); *Śîcanj rîźon, vêla śȍkon, mãrac pȕpkon, avrîl lȉśton, a môj cvîton* (V) (368); *Śîcanj je źa pronośtikât vrîme nôjśigurȉji mȉsec u godȉśću* (K) (465).

śicovât, -ȗjen impf. – samo u etimologizmu śîcanj śicȕje – siječanj siječe oštricom zime; *Ako sȋcanj ne sȋcȕje, źa njîn vêla oprahȕje* (K) (374).

śîka, -e f – morska hrid; *Vajô na švãku śîku butât lantêrnu* (K) (68).

śkèrac, śkûrca m – šala; *Pȕno śkêrcih već nīśȕ śkêrci, nȅgo udijôźo divjarȉja* (V) (266).

škołôda, -e f – oseka; *Śkolôda lĩpu vrîme demonśtrōjȅ* (V) (466); *Vȅlike śkolôde – vrîme śtãbilu* (K) (492).

śkûj, śkȍja m – 1. otok; 2. pučinski otočić kamo se odlazi u ribolov; *Bȉt će dobrȍ dokle bȕde krȕha ȍl pira i tobãka ȍl śkoja* (K) (83).

śkûźa, -e f – isprika; *Švãko śkûźa ȉmo mûźa* (K) (274).

śmãrśka, -e f – smrča; *Mãźa śu na Palagrûźu po jūdȉma ol źīmê mãdeźi rẽśli i śmãrśke prozȉbole* (K) (435).

śocijetôd, -i f – klub, društvo za neke tematske aktivnosti; *Źa Komȉźu nî kũnjśku źīvu, karmâ kvôdra i śocijetôd* (K) (198).

śparanjât, -ôn impf. – štedjeti; *Iź pȕne vrȉće vajô śparanjât* (K) (14); *Ne vrĩdi na śpînu śparanjât, a na tapûn tocȉt* (K) (42).

śperônca, -e f – nada; *Dȍkle je jȕgo, vãvik je śperônca źa dôź* (K) (395).

śpòrak – (o obzoru) s tamnim oblacima; *Pulènat śpòrak – nevêra na vrõta* (K) (461).

śtajûn, -ũni f – razdoblje godine; *Śôlpa, marȉna i ženà u śvãku je śtajûn dobrâ* (K) (310).

śuperbȉja, -e f **–** uznositost, oholost; *Śȕmica je śiromãśko śuperbȉja* (K) (181).

śvãrdal, -la m **–** svrdlo; fig. muški spolni organ; *Krôj je śvèga imôl, ali mu je śvãrdal falȉl.* (K) (397); *Krajȉca je śvèga imãla, àli njuj je śvãrdal falȉl* (K) (296).

śpîna, -e f – slavina; *Ne vrĩdi na śpînu śparanjât, a na tapûn tocȉt* (K) (42).

śpìrit, -a m – žestoki alkohol, žestoka pića; *U mõle śûde śpìrit śtojî* (ljudi niskog rasta su žestoki) (K) (279).

śpaca pân, indecl. **–** koji troši puno kruha; *Śpūźȉ śu śpaca pân* (K) (270); *Rȉba je śpaca pân* (K) (268).

śrôm, -a m – sram; *Ku iźgubî śtrôh Bȍźji, on iźgubî śrôm juśkî* (K) (236).

śtrôh, -a m – strah; *Ku iźgubî śtrôh Bȍźji, on iźgubî śrôm juśkî* (K) (236).

śulȉcit, -a m – upornost, nastojanje; *Kôlkul i śulȉcit śvẽto śu śtvôr* (K) (24)

śȕmica, -e f – granje (za potpalu); *Śȕmica je lãśne, plãśne* (K) (55); *Śȕmica je śiromãsko śuperbȉja* (K) (181).

śûnce, -a m – sunce; *śûnce trombô* – sunčeve zrake na zapadu padaju prema obzoru u snopovima; *Kal śûnce trombô na źōpãdu – oli vȉtar, oli dôź* (K) (425).

Śvẽti Andrȉja, -e m – Sveti Andrija (30. studenoga), zaštitnik ribara; *Śvẽti Andrȉja kapȍte dĩli* (V) (470).

Śvẽti Antûnij Opât, -ãta m – Sveti Antun Opat (17. siječnja); *Śvẽti Antûnij Opât, vaźmȉ motȉku i hodȉ kopât* (K) (471).

Śvẽti Gargûr -ūrâ m **–** Sveti Grgur (12. ožujka); *Nȉkal ȉź duga, kako ni Śvẽti Gargûr iź korîźme* (K). 155); *Śvẽti Gargûr kȕpi omêndule u batûr* (donosi hladnoću koja može uništiti cvijet badema) (V) (472).

Śvẽti Lûka, -e m – Sveti Luka Evanđelist (18. listopada); *Śvẽti Lûka u jôrbule tûka* (počinju loša vremena) (V, K) (473); *Na śvetẽga Lûke śe lȉtnji kûnti cinê* (K) (441).

Śvẽti Matîj, **-**ȉja m – Sveti Matej (24. veljače, do 1969.); *Śvẽti Matîj – mȍre śe tãrgot na bãrdo ȍl Huma* (K) (474).

Śvẽti Metârdo, -ta m – Sveti Medardo (8. lipnja); *Ca non Śvẽti Metârdo dô, cetardešêt dôn durô* (vrijeme kakvo je 8. lipnja potraje 40 dana) (K) (386).

Śvẽti Mihât, -ãta m – Sveti Mihovil (29. rujna); *Śvẽti Mihât – vajô grȍźje brât* (K) (475).

Švẽti Mikùla, -e m – Sveti Nikola Putnik (6. prosinca); *Švẽti Mikùla – śnîg na vrõta* / *Švẽto Kōtà – śnîg do vrôta.* (K) (476); *Švẽti Mikùla jãbuke dĩli* (K) (477).

Švẽti Osîb, Osìba m – Sveti Josip (19. ožujka); *Śvêti Osîb ne dohòdi beź groźdà* (K) (478).

Švẽti Śîme, -ta m – Sveti Šimun (8. listopada); *Švẽti Śîme, dôjte vrîme* (K) (479).

Švẽti Śtìpon, -a m – Sveti Stjepan (2. kolovoza); *Švẽti Śtìpon gòśpoja kartolcìćon pùl poja* (K) (480).

Švẽti Tòma, -e m – Sveti Toma Akvinski (28. siječnja); *Na Švẽtega Tòme dôn kresî kolìko kòkot mòre priśkocìt.* (K); *Švẽti Tòma – ubîj prõjca dòma* (K) (481).

Švẽto Kōtà, -û f – Sveta Kata (25. studenog); *Švẽti Mikùla – śnîg na vrõta / Švẽto Kōtà – śnîg do vrôta*. (K) (476); *Švẽto Kôte Kriśtijôn do Bozìća mìśec dôn* (K) (482); *Švẽto Kōtà k ûgnju gnjōtà* (počinje zima) (K) (483).

Švẽto Lucìja, -e f – Sveta Lucija **(**13. prosinca**)**; *Kal na Švẽtu Lucìju daźjî da volù rôg iśmòci, bìt ćе dòbru godìśće* (K) (363); *Òl Švẽte Lucìje do Bozìća dvonãśte je dôn. Kãki śu dôni ol Švẽte Lucìje do Bozìća, tãki ćе bìt i mìśeci u godìśću*. (K) (452); *Švẽto Lûce, dôjte śûnce* (K) (484).

švãźa, -e f – kvadar, okvir za sliku; *Ovâ švãźa nî źa otî letrât* (V) (165).

švìt, -a m – savjet; *Dũć ćе vrîme i donĩt ćе švìta* (K) (8).

T

tìkva vinjãca, -e f **–** tikvica za vino; *Nīśù jûdi vãrci, a nīśù ni źenè tìkve vinjãce* (V) (304).

tapûn, -ūnä m – otvor i čep na vrhu bačve; *Ne vrĩdi na śpînu śparanjât, a na tapûn tocìt* (K) (42).

tarmuntôna (K) / **tramuntôna** (V), -e f – tramontana, sjeverac; *Tramuntôna – bùra paricôna* (prelazi u buru) (V) (485).

tobâk, -ãka m – duhan; *Bìt ćе dobrò dokle bùde krùha òl pira i tobãka òl śkoja* (K) (83).

tobōlâc, -ûlca m – tobolac; *Prìjateji bùdimo, a tobûlci nekã śe grīźû* (K) (172).

tōrkât, tarcîn impf. – trčati; *Ne bì torkôl źêc pri kucînon da śe ne ùźdo u śvojè nòge* (K) (39).

tõti, pron. – tu; *Dì je korìśti, tòti je i śćète* (K) (4).

trećôk, -ōkà m – Mjesec trećega dana poslije Mjesečeve mijene; *Ako vrîme ne konfermô na trećōkù, onda ćе śe vrîme izvarjât* (K) (377).

trōvà, -ê f – trava; *Ako oštãne glōvâ, narẽšt ćе trōvâ* (V) (202).

trubujûź, -o, -u – (o vremenu) promjenjiv, nestabilan; *Kûlma – vrîme trubujûźu* (K) (431).

tukât, -ôn impf. – trebati; *Tukô śe rodȉt ku će bȉt* (K) (66).

tûnd, -a m – pun Mjesec; *Ako konfermô vrîme na tūndȕ, ondã će prodȕźit ȉśtu vrîme* (K) (373).

U

ucȉt śe, -în – učiti se; *Śvît śe śvîton ucî* (K) (63).

udijôź, -o, -u – odiozan, odvratan; *Pȕno śkêrcih već nīsȕ śkêrci, nȅgo udijôźo divjarȉja* (V) (266).

udīrât, udīron impf. – udarati (samo u ovoj poslovici); *Kû macên udīro, ol macȁ i umīro* (K) (31).

ujȉt, -în pf. – ugristi (o zmiji, kukcima); *Bojȅ da te źmajâ ujî nȅgo da te marcônu śûnce ogrȉje* (K) (382).

ûnca, -e f – mjera za zlato (nešto više od 31 g); *Vȅće vrīdi i pãmeti ûnca nȅgo od lijūnâ fûrca* (K) (70).

ȕźdot śe, -on impf. – uzdati se; *Ne bȉ tōrkôl źêc pri kucînon da śe ne ȕźdo u śvojȅ nȍge* (K) (39).

Uzmâ, -ôm pl. tant. f – Uskrs, Vazam; *Ol Bozȉća do Uźôm jedvâ dȍma dogȕźon* (jedva vezati kraj s krajem, jedva preživjeti u bijedi) (K) (163).

V

vȁda – od *vajô da* (valja da); *Kū jȅ źa kucîna vȁda lãje* (kome je pseća struka, valja mu lajati) (K) (131).

vãla, -e f – uvala; *U śvãku vãlu śvûga vȉtra, u śvãku kȕću śvûga dȉma* (K) (192).

vârc, vãrca – vrč; *Nīsȕ jûdi vãrci, a nīsȕ ni źenȅ tȉkve vinjãce* (V) (304).

vãvik, adv. – uvijek; *Kū jȅ dûźan, vãvik je rûźan*. (K) (129); *Dȍkle je jȕgo, vãvik je śperônca źa dôź* (K) (395).

vaźêšt, vãźmen pf. – uzeti; *Vaźmȉ śvojû protȉvu* (uzmi sebi ravna) (K) (195).

vȅja, -e f – bdijenje uz mrtvaca (običaj u gradu Visu); *Brât brãta do jãme vȍdi, a ȉśto lȅźe u pośtȅju kal brât obūcȅ pośtolȅ źa pôć kȍmu na vȅju* (V) (90).

vêla, -e f – veljača; *Ako vêla ne velȕje, źa njûn mãrac oprahȕje* (K) (376); *Ȍl pol vêli rēśtȅ źêlji, ol pȍl môrca śîpa, śôlpa i komôrca* (V) (449); *Ȍl pul vêle pȍcme śe źemjȁ teplȉt*. (K) (450); *Ȍl pul vêle pũśu śtãbili maiśtrōlȉ* (K) (451); *Pûl veljãce – lozȁ plãce* (kreću sokovi u lozi) (K) (367); *Śîcanj rîźon, vêla śôkon, mãrac pȕpkon, avrîl lȉśton, a môj cvîton.* (V) (368); *Śeśtrȁ Vêla brãtu Môrcu poźōjmȉla trî dônka*

– šẽdmi, dvanajẽšti i dvajšẽdmi – trî marcône bȕre. (V) (464); *Vêla ȉmo mãlo dôn pok u brãta Môrka źõmje trî bȋlo dônka*. (K) (490); *Źãjola Vêla u brãta Môrka trî bȋlo dônka źa umorȉt bãbu i njônca.* (K) (490); *U vêli śu dôni do dȅśet dīvnjȅ, do dvôdešet ženȅ, a nãprid udovȉce* (V) (488); *Vêla klobucȉćon i lumbrèlon* (zaštita od sunca koje u veljači zna iznenaditi i od kiše koja je uobičajena) (V) (491).

velovât, velȕjen impf. **–** etimologizam od *vêla* – djelovati na način kako se ponaša (kakvo vrijeme donosi) veljača; *Ako vêla ne velȕje, źa njûn mãrac oprahȕje* (K) (376).

veljāca – v. vêla

vīnce, -a m **–** vino; *Źa līnca ni krùha ni vīnca* (K) (200).

vinȉt, vīnin **–** kriviti, oblikovati; *Vajô vīnȉt dok je mlôdo* (dijete valja usmjeriti dok je mlado) (K) (281).

vìśalica, -e f – svijeća uljanica koja visi na zidu; *Kośmãnica Bòga mòli da vìśalica vrôt iślòmi* (mačka Boga moli da svijeća uljanica padne na pod i razbije se kako bi polizala ulje) (K) (125).

Vlâh – Vlah, žitelj unutrašnjosti Dalmacije, dalmatinski gorštak; *Kal śe Vlãše polatȉni, gòre Vlãše nȅgo pãše.*(K) (225); *Ni u môru mȉre, ni u Vlãha vȉre* (K) (158); *Ni u tȉkvu dòbra śûda ni u Vlãhu dòbra drûga* (V) (159); *Nȉ źa Vlãha kãpa ni dolãma, ni źa Tûrka divôjka neźnâna* (K) (160); *Vlâh jãśe i dãrśće i śvȅ pȉto kal je Vodokãrśće* (K) (494).

vodà – 1. kiša; *Kal mùhe śćȉpju – vodã ću ucinȉt*. (K) (414); 2. morska struja; *Dvô jùtra vodà iź pulênta, trèću jùtro jùgo* (morska struja sa zapada) (V) (397); *Vodà vòdu źovȅ* (visoka plima znak je kiše) (V) (495).

Vodokãršćo / **Vodokãršće** – Vodokôršć / -kãršćih, pl. tant. n – Vodokršće, Bogojavljenje, Sveta tri kralja (6. siječnja); *Turcîn tãrce, śvȅ se obãrće i pȉto kãl je Vodokãršće* (oblik u sg. zbog rime) (V) (486); *Vlâh jãśe i dãrśće* i *śvȅ pȉto kal je Vodokãršće* (K) (494).

vōpâ, -û – para; *Rîci śu vōpâ, a dȉla śu štvõri* (V) (51).

vōrȉt – kuhati; *Pȕnica źȅtu i kùho i võri dȍkle mu vrôga u kȕću ne uvõli* (K) (308).

vōrȉt śe – variti se, kuhati se; *Lipotã śe na kupùśu võri, a dobrotâ na dalekȍ fõli* (K) (35).

vrîme, vrȉmena n – meteorološko vrijeme; *vrîme* (*śe*) *iźvarjô* – vrijeme se promijeni; *Ako vrîme ne konfermô na trećōkȕ, ondã ću śe vrîme iźvarjât.* (K) (377); *Ȉźjutra śe vȉdi kojũ ću vrîme* (K) (402).

Ź

źīmà, -û f – 1. zima (doba godine); *Ako źīmà ne ugrīźè, repôn će osînut* (V) (378); *Ne glèdo źīmà da je śmòkva gnjīlà* (K) (443); 2. hladnoća; *Nî źimê ako môre ne dìmi.* (K) (446); *Źimà bogãta śnìgon, a lìto śardèlima* (K) (497).

źatōjât, -õjon pf. – zatajiti; *Vrôg dô ucinìt, ma ne dô źatōjât* (K) (72).

źûnj, źünja f – mjesec juni, lipanj; *Źûnj źãnje i môre i krôj* (lipanj je bogat mjesec (K) (498).

źìnjot / **źãnjot**, źìnjen / źãnjen impf. – žeti; *Ku śîje, tî i źînje* (K) (33).

Źlôrjon, -a m – Zlarinjanin (stanovnik otoka Zlarina); *Di śtãnu Pãrvićoni, ne mògu Źlôrjani* (K) (6).

źmajâ, -ê f – zmija; *Kòga źmajâ ujî, i gùśćerice śe śtrãśi* (K) (233); *Bojî da te źmajâ ugrīźè nègo da te marcônu śûnce ogrìje* (V) (382).

źōcîn, -ìna m – začin (dodatak jelu); *Nî dòśta śomo źōcìna, hòće śe i nōcìna* (V) (154).

źôjmica, -e f – posudba; *Źôjmice nīśù dobrè. Dà śu dobrè, i ženè bi śe źojmīvãle* (K) (201).

źudîj – fig. naziv za jugoistočni vjetar; *Ol garkâ do źudìja nî pùno* (grego često prelazi u jugo) (K) (164).

Źudîj – Židov; *Ne mòre śe śtõre Źudìje pokarśćīvât* (V) (246).

źurnôta – nadnica; *Têśko teźōkù kojî grê motìkun na źurnôtu i drûgu kojî kapòton priko rãmena nã more grê* (K) (186).

6. ZAKLJUČAK

Ovaj zaključak započeo bih poslovicom kojom sam i započeo ovaj rad: *Śve śe iśkivōjè prid vrìmenon – śomo vrîme ośtãje* (sve se uklanja pred vremenom, samo vrijeme ostaje). Nisu se pred vremenom uklonile samo poslovice, koje današnji istraživač ne bi mogao zapisati jer mu ih ne bi imao tko reći, već je iz kolektivne memorije uklonjena i sama poslovica kao takva, kao pjesnička forma mikronarativa, najmanje narativne vrste oralne književnosti. Uklonjena je i publika koju bi ova vrsta književnosti i pouke, umijeća i znanja zanimala.

Uklonjen je (*iśkivôl śe je*) i jezik na kojemu je ona, ta književna vrsta, stoljećima nastajala – viški cokavski govor. Taj jezik nije pripadao mediju pisane riječi. On je stoljećima trajao u usmenoj komunikaciji i živio u pamćenju otočke društvene zajednice čuvajući u sebi jezičnu arhaiku iz svog praslavenskog ishodišta kao i jedinstveno iskustvo susreta slavenskog s mediteranskim svijetom koje se reflek-

tiralo u jeziku, u cokavskom viškom idiomu, stapanjem i jezičnom prilagodbom zatečenog romanskog jezičnog supstrata kao i kasnijih jezičnih utjecaja u vrijeme venecijanske vladavine Dalmacijom. Nastao je tako, u golemom slavenskom svijetu, jedinstven jezični dodir jednog slavenskog jezika, hrvatskog čakavskog / cokavskog, s romanskim idiomima zatečenima na obali Jadrana i onima s druge jadranske obale, koji dokazuje snagu tog malog otočkog idioma da sačuva svoj jezični identitet primajući i adaptirajući tuđe jezične utjecaje, prilagođavajući ih svojim jezičnim zakonima na svim gramatičkim razinama.

Jezik poslovica otoka Visa svjedoči o tom jedinstvenom jezičnom prožimanju koje je rezultiralo nevjerojatnim leksičkim bogatstvom ovih otočkih govora sačuvanih u živoj usmenoj komunikaciji kroz stoljeća sve do vremena kada je proces globalizacije ugrozio lokalne idiome i zaprijetio njihovim nestankom.

Hrvatski standardni jezik siromašan je maritimnom terminologijom, posebno leksikom za vremensku prognozu. Taj leksik prepušten je danas zaboravu i jedini način da se sačuva jest njegov zapis jer ga usmena predaja više sačuvati ne može. U našem istraživanju vremenske prognoze komiških ribara[18] zabilježili smo oko stotinu različitih naziva za vjetrove. Kad to leksičko bogatstvo usporedimo s meteorološkim nazivljem za vjetrove standardnoga hrvatskog jezika, koji vjetrove najčešće imenuje prema smjeru puhanja, ne možemo, a da ne utvrdimo veličinu gubitka koji se događa nestankom tog jezičnog leksičkog tezaurusa koji standardolozi hrvatskog jezika i njegova leksika nikada nisu ni primijetili.

Korpus ovdje prezentiranih poslovica otoka Visa nudi izazov za razne vrste interpretacije koje u ovom radu nismo mogli ponuditi. U prvom redu ove poslovice izazov su za etnološke interpretacije. Ove poslovice, više od bilo koje druge vrste zapisanih tekstova viških govora, nude mogućnost istraživanja društvenih vrijednosti ovog otočkog svijeta koji je morem bio povezan s drugim jadranskim i mediteranskim obalama, ali isto tako okrenut sebi i svom načinu života u intenzivnoj i trajnoj vezi s prirodnim okruženjem. Također, izazov su one i za kulturnoantropološko istraživanje jer govore o specifičnim uvjetima života određenima insularnim zakonima opastanka. Izazov su one i za dijalektološko istraživanje, posebno zbog njihova vjernog zapisa prilikom kojega su sve poslovice akcentuirane na temelju izgovora izvornih govornika, a s iskustvom polustoljetnog znanstvenog bavljenja viškim govorima. Isto tako treba reći da ni stilističko bogatstvo poslovica otoka Visa nije ovim radom iscrpljeno jer je ono neiscrpivo i otvoreno novim i drugačijim vrstama stilističke interpretacije.

[18] J. Božanić, *Lingua halieutica. Ribarski jezik Komiže*, Književni krug, Split, 2011.

Poslovice koje smo svrstali u filozofsko semantičko područje pokazuju iznenađujuću sposobnost puka za dijalektičko mišljenje koje se temelji na paradoksu. To mišljenje izraz je dijaloškog uma koji svijet i njegove pojavnosti promatra dinamički – u procesu mijena, te ono često iskoračuje iz unaprijed zadanih okvira spoznaje utemeljenih autoritetom institucija. Čak ni religijski okviri mišljenja ne sputavaju duh ovih poslovica da prekorači ponekad zadane granice nepropitljivih istina izričući ideje koje djeluju heretički poput one izrečene poslovicom *Nȉ vrôg u vrōgù, nego u karśćõnśku dûśu.*

Mnoge poslovice koje smo okupili u krugu sociološkog semantičkog polja svjedoče o zanimljivim odnosima unutar organske društvene zajednice koja ima izgrađen i vrlo postojan sustav društvenih vrijednost. Rad je temeljna vrednota ovog otočkog svijeta pa neke poslovice lijenost imenuju izvorom zla (*Cũvoj śe lĩnca, ôn će ti od lìnośti śvãku źlȍ naprãvit*), a lijena osoba zaslužuje prezir. Rad je pak na vrhu društvene ljestvice vrijednosti. Za ilustraciju uzet ćemo ovdje poslovicu interpretiranu na početku ovog rada,: *Bȍje naślonìt trũdne rûke na pûn śtùmak nȅgo lãśne na prõźan.*

Rodni odnos određen je tradicionalnim vrijednostima koje definiraju obiteljske i međuspolne odnose. Humor i smijeh kao društvena vrijednost pripada muškoj sferi. Žena mora biti stidljiva i ne smije biti sklona smijehu, koji ima erotske konotacije. Ilustrirat ćemo to poslovicom: *Bȍje da je dīvnjâ popardjȉva nȅgo pośmihjȉva*. Erotska sfera pripada samo intimnom odnosu i ona nije predmet javnog interesa, a žena mora biti erotski suzdržana čak i prema suprugu. Poslovica *Lãgje je covȉka vēźât lãkun nȅgo kadênun* (lakše je čovjeka vezati dlakom negoli lancem) govori o snazi erosa i moći žene koja tu snagu mora sakriti: *Kōźȉ mûźu do kȍlin, ma nȅ pȍvar.*

Iz semantičkog polja maritimnog iskustva izdvojit ćemo poslovicu koja je izraz minimalističkog principa u oblikovanju poslovica: *Môre mȍre.* Razlika u duljini dva silazna naglaska razlikuje dvije riječi u međusobnom odnosu, ali ta razlika dovoljna je da izrazi fonetskom semantizacijom izraza smisao poruke o tome da je more moć, a moć more. More je ovom insularnom čovjeku izazov i prijetnja, put i prepreka. Ali više od svega more je moć i tajna koju treba odgonetnuti. To je razlog bogatstva poslovica koje su rezultat čitanja znakova mora i meteorološkog vremena.

Semantičko polje iskustva meteorološkog vremena okuplja najveći broj poslovica. To govori o važnosti poznavanja i umijeću čitanja znakova kojima priroda najavljuje svoje promjene važne za opstanak. Ujedno te su poslovice najbogatije leksikom iz mediteranskog jezičnog i kulturnog kruga, ali i poetskom raznovrsnošću oblikovanja pa smo im obratili posebno poglavlje za stilističku analizu.

Ove poslovice bilježene su u višedesetljetnom vremenskom rasponu. Bilježene su usput da se ne zaborave, paralelno s mojim istraživanjem facenda otoka Visa i usmene predaje njegovih najstarijih stanovnika. Danas ih više prikupiti ne bi bilo moguće. U usmenoj komunikaciji danas se rijetko čuju, a najviše među ribarima. Tradicionalno iskustvo u procjeni vremena korektiv je često službenoj vremenskoj prognozi pa je to i razlog što su neke poslovice te vrste sačuvane do danas, osobito u Komiži koja ima najviše profesionalnih ribara na srednjodalmatinskim otocima.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske zaštitilo je 2017. viške cokavske govore kao nematerijalno nacionalno kulturno dobro. Ta riznica narodne mudrosti otoka Visa svakako pripada jezičnoj nematerijalnoj kulturnoj baštini koju je UNESCO-ova Pariška konvencija o zaštiti nematerijalnih kulturnih dobara iz 2003. godine stavila na sam vrh ljestvice nematerijalnih kulturnih dobara svijeta. Dakle u jeziku i pomoću jezika prenose se nematerijalna kulturna dobra. Suočen s alarmantnim trendom umiranja jezikâ UNESCO je proglasio Konvenciju o očuvanju nematerijalne (nedodirbene) kulturne baštine (*Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* – ICH). Takozvani ICH proglasio je jezik »glavnim izvorom kulturnog diverziteta«, a u njegovu kontinuiranju vidi »garanciju održanja kreativnosti«. U ICH (nedodirbena kulturna baština), prema UNESCO-ovoj Konvenciji, na prvome su mjestu usmena tradicija i jezik.

Ovaj rad, kojemu prethodi višedesetljetno istraživanje usmene predaje otoka Visa, potaknut je idejom očuvanja mudrosti i poezije viškog puka u njegovim poslovicama koje je stvarao stoljećima i zadržao usmenom predajom sve do vremena kada je nestao društveni kontekst koji je omogućavao intenzivnu komunikaciju među generacijama i usmenu predaju kojom su se prenosile i održavale poslovice u kolektivnoj memoriji. Ovaj rad nastao je i kao prilog programu zaštite viških cokavskih idioma koje je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske proglasilo 2017. godine nacionalnim kulturnim dobrom nematerijalne baštine.

LITERATURA

K. Bagić (2012), *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb

G. Blagus Bartolec (2012), »Pozdravi kao leksikografske jedinicē, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1

J. Božanić (1992), *Komiške facende. Stilistika i poetika usmene nefikcionalne priče Komiže*, Književni krug, Split

J. Božanić (1996), »Iskustvo vremena komiških ribarāī, Čakavska rič, god. 24., br. 1-2

J. Božanić (2011), *Lingua halieutica. Ribarski jezik Komiže*, Književni krug, Split

J. Božanić (2015), *Viški facendijer. Stil, leksik, svijet facende otoka Visa 20. stoljeća*, Književni krug, Split

A. Roki Fortunato (1997), *Libar viskiga jazika*, Toronto, Kanada

G. Genette (1985), *Mimoilogije* - Put u Kratiliju

M. McLuhan (2008), *Razumijevanje medija. Mediji kao čovjekovi produžeci*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb

R. Simeon (1969), *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb

V. Šklovski (1969), *Uskrsnuće riječi*, Zagreb

W. Kayser (1973), *Jezičko umetničko delo*, Beograd

Napomena

Ovaj rad nastao je u okviru znanstvenoistraživačkog projekta Joška Božanića »Jadranska priča – interdisciplinarno istraživanje jadranskih narativa – ADRIANA« odobrenog i financiranog od Hrvatske zaklade za znanost br. IP-09-2014. u Centru za interdisciplinarno istraživanje STUDIA MEDITERRANEA na Filozofskom fakultetu u Splitu.

PROVERBS OF THE ISLAND OF VIS
Paremiological and stylistic interpretations, corpus and lexis

Summary

The author has chosen proverbs from his collection of paremiologisms from the island of Vis, which he had collected for his research of the island's oral tradition, as the most summarized linguistic form used by the organic human community of Vis for preservation and oral transfer of folk philosophy on life, human relationships, natural phenomena, rhythm of meteorological weather, gender relations, experience of fisherman and farmer labour, sense of human existence and opinion of a man towards transcendental experience among different generations. Such proverbial expressions are very expressive due to brevity of expression and the necessity of their creators to make the saying easy to remember, to enter the collective memory permanently as a warning, or as a memento of acquired experience authenticated in life practice and a universally applicable truth. This thought that can reach a philosophic lucidity of knowledge on life phenomena seen in a process, within changeability of environment and relations within the man himself, as well as his social and natural environment. Also, these people proverbs reveal in their shortest form a life wisdom of non-schooled folk, its connection to the experience of past generations, its trust in the continuity and sense of intergenerational connections and sense of preserving inherited knowledge as a value necessary for survival. These proverbs reveal a refined sense for linguistic creativity in micro stylistic formations of proverbial expression which represented a challenge for the stylistic interpretation of the author.

Key words: *proverb; dialect; philosophy; island of Vis; oral tradition; stylistics*

PROVERBI DELL'ISOLA DI VIS (LISSA)
Interpretazioni paremiologiche e stilistiche, corpus e lessico

Riassunto

L'autore dalla sua collezione di paremiologismi dell'isola di Vis, che ha raccolto nell'ambito della sua ricerca della tradizione orale di quest'isola, ha scelto i proverbi come la forma linguistica più sintetica con la quale nella comunità organica umana del territorio insulare di Vis si conserva e tramanda oralmente, di generazione in generazione, la filosofia popolare della conoscenza della vita, dei rapporti interpersonali, dei fenomeni naturali, del ritmo del tempo meteorologico, dei rapporti di genere, dell'esperienza di lavoro del pescatore e del contadino, del senso dell'esistenza umana, della relazione dell'uomo con l'esperienza trascendente. Queste espressioni proverbiali sono molto espressive per la concisione e l'esigenza dei loro creatori che siano memorizzabili, che entrino e rimangano permanentemente nella memoria collettiva come monito, come memento di esperienza vissuta nella prassi quotidiana e di conoscenza universalmente valida. Concetti che sanno a volta raggiungere la lucidità filosofica della conoscenza dei fenomeni quotidiani visti in processo, nei cambiamenti dell'ambiente e delle relazioni nell'uomo stesso e nel suo contesto sociale e naturale. Allo stesso tempo questi proverbi popolari rivelano nella più sintetica forma linguistica la saggezza vissuta del popolo non istruito, il suo legame con le generazioni precedenti, la sua convinzione della continuità e del senso del rapporto intergenerazionale, e il senso del tramandare i saperi ereditati come valori essenziali per la sopravvivenza. Questi proverbi denotano anche una raffinata sensibilità per la creatività linguistica nelle formazioni microstilistiche dell'espressione proverbiale, ciò che rappresenta per l'autore una sfida anche per l'interpretazione stilistica.

Parole chiave: *proverbio; dialetto; filosofia; isola di Vis; tradizione orale; stilistica*

Podaci o autoru:

Joško Božanić je prof. emeritus Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, voditelj Centra za interdisciplinarna istraživanja *Studia Mediterranea*.

E-mail: josko.bozanic@gmail.com